

Jerzy Sikorski

Kanonikat - ołtarz - grób : obsada kanonikatów a przydział ołtarzy oraz kwestia pochówków w katedrze fromborskiej w XV-XVIII wieku

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 2, 157-216

2005

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jerzy Sikorski

Kanonikat – ołtarz – grób.
**Obsada kanonikatów a przydział ołtarzy oraz kwestia pochówków
w katedrze fromborskiej w XV–XVIII wieku**

1. Grób Mikołaja Kopernika oraz praktyka grzebania zmarłych w katedrze

Katedra biskupów warmińskich we Fromborku, przy której miała swą siedzibę kapituła, była nie tylko miejscem kultu religijnego i nie tylko miejscem związanej z tym kultem liturgii ołtarzowej, sprawowanej przez każdego z szesnastu członków kapituły przy każdym z szesnastu przydzielonych im ołtarzy, lecz równocześnie była dla nich wszystkich – biskupów i kanoników – miejscem wiecznego spoczynku.

Pochówki praktykowano tu, odkąd istniała katedra. Przez dwa stulecia zarówno biskupów, jak i kanoników, chowano wprost w ziemi, czego bezpośrednim świadectwem są płyty nagrobne. Najstarsza z nich, biskupa Henryka Fleminga, zmarłego w 1300 r., znajduje się dziś w głębi nawy głównej, na samym jej skraju po lewej stronie, między drugim i trzecim ołtarzem w lewym rzędzie. Obecność tej płyty jest na tyle istotna, że data owego pochówku mocno wyprzedza czas budowy katedry w jej obecnej postaci. Trzeba bowiem pamiętać, że dzisiejsze prezbiterium zbudowano w 1342 r., o czym informuje pamiątkowa inskrypcja, znajdująca się pierwotnie w posadzce, a od 1860 r. w południowej ścianie prezbiterium. Główny korpus katedry powstał nieco później. Fundamenty pod jego budowę położono za rządów biskupa Jana z Miśni (1350–1355), o czym informuje wiarygodnie późniejszy o sto lat kronikarz Jan Plastwich, dziekan tutejszej kapituły. Końcowa data budowy katedry nie jest znana – nie może nią być oczywiście data roczna 1388, uwidoczniona w kruhcie zachodniej, gdyż odnosi się do samej kruchty. Zastanawiając się nad tą sprawą, zwrócono uwagę, że budowa katedry królewieckiej trwała zaledwie sześć lat. Tak czy owak, wspomniana płyta nagrobna biskupa Fleminga z 1300 r. musiała być przecież położona w kościele, a nie pod gołym niebem, a zatem położono ją w świątyni pierwotnej, wedle słów Plastwicha – drewnianej, którą zbudowano w miejscu dzisiejszej nawy głównej i poddano rozbiórce dopiero wtedy, gdy gotowe było prezbiterium i gdy przyszła pora, aby rozpocząć budowę głównego korpusu katedry. W myśl takiego rozumowania, F. Hipler i F. Dittrich, znakomici historycy warmińscy, przyjmowali zgodnie, że wspomniana wyżej płyta nagrobna biskupa Henryka Fleminga z 1300 r. upamiętnia pochówek dokonany jeszcze w drewnianej świątyni i leży dokładnie tam, gdzie ów pochówek miał miejsce¹.

Można się zgodzić, że biskupa istotnie pochowano na terenie drewnianej świątyni. Natomiast teza o zgodności tego pochówku z miejscem, w którym znajduje się dziś płyta nagrobna, jest wy-

¹ F. Hipler, *Die Grabstätten der ermländischen Bischöfe*, *Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands* (dalej: ZGAE), 1877, Bd. 6, ss. 290–296; F. Dittrich, *Der Dom zu Frauenburg*, ZGAE, 1913; Bd. 18, ss. 549–708; 1916, Bd. 19, ss. 1–172, tu por. ss. 552–554, 567.

soce problematyczna. Wątpliwość rodzi się z dwóch powodów. Po pierwsze – nie zwrócono uwagi, że mamy jeszcze co najmniej dwa inne pochówki wywodzące się z terenu świątyni drewnianej, z których jeden posiada do dziś płytę nagrobną, a drugi posiadał ją niegdyś, lecz zaginęła. W pierwszym wypadku chodzi o zmarłego 24 czerwca 1345 r. prepozyta kapituły Jana z Nysy, którego płyta nagrobna znajduje się dziś daleko poza obrębem dawnej świątyni drewnianej, czyli że z całą pewnością została przemieszczona². W drugim wypadku mamy na myśli zmarłego 21 lutego 1332 r. kanonika Jana z Rogiedli, którego płyta nagrobna istniała jeszcze co najmniej w końcu XVIII w., gdy sporządzano kopię katalogu inskrypcji znajdujących się na płytach nagrobnych³. W obu tych wypadkach rzeczywiste miejsca pochówków są nie do odtworzenia. Po drugie – okazuje się, że nie tylko płyty nagrobne z terenu świątyni drewnianej – poprzedniczki katedry – ale w ogóle wszystkie płyty nagrobne, jakiegokolwiek położono w katedrze od czasu zakończenia jej budowy, zostały w większym lub mniejszym stopniu przemieszczone, a niektóre wręcz zniszczone. Zatem te, które istnieją, nie mogą być brane pod uwagę jako wiarygodne świadectwo pochówku w określonym miejscu.

Przemieszczanie, usuwanie lub wręcz niszczenie płyt nagrobnych miało miejsce w 1861 r., w związku z wymianą posadzki. Pierwotnie katedra miała posadzkę ceramiczną (płytki z wypalanej gliny). W 1640 r. wprowadzono w jej miejsce posadzkę kamienną w zakrystii, około 1666 r. w prezbiterium, a na koniec, za sprawą kantora Jana Baptisty Jacobello, w 1673 r. kwadratowe płytki kamienne ułożono we wszystkich trzech nawach głównego korpusu. Tę szczególną zasługę Jacobello podkreślono w inskrypcji na jego płycie nagrobnej z 1679 r. (*strato huic ecclesiae quadrato saxo pavimento*)⁴. Nic jednak nie wiadomo, aby przy tej okazji przemieszczano płyty nagrobne – jeśli tak, to zapewne w stopniu minimalnym. E. Brachvogel sądzi, że zanim w 1720 r. zaczęto praktykować pochówki kanoników w krypcie, mogło brakować miejsca na nowe płyty nagrobne, w związku z czym starsze z nich usuwano. Świadectwem tego może być fakt, że w 1761 r., gdy dziekana kapituły Mikołaja Antoniego Szulca zamiast w krypcie chowano przy ołtarzu, musiano przedtem usunąć jakąś starszą płytę, co umożliwiło dopiero dokonanie pochówku i upamiętnienie go odpowiednią płytą nagrobną, do dziś zachowaną. Tenże autor wskazuje, że na przełomie lat 1750 i 1751 jakieś usunięte płyty kruszono dla pozyskania wapna⁵.

Według F. Dittricha, szczególne szkody powstały w tym względzie w 1861 r., gdy przy okazji wspomnianej wymiany posadzki robotnicy samowolnie usunęli z katedry wiele płyt nagrobnych, które ich zdaniem „były już bezużyteczne” (*verwendbar*). Za ten postępek – pisze ów autor – na polecenie biskupa Ambrożego Geritza zostali pociągnięci do odpowiedzialności – „ale tego, co się stało, nie można już było naprawić”⁶. Dalej dowiadujemy się, że nowe płytki posadzkowe z marmuru, w kolorach ciemnoniebieskim i jasnoszarym, ułożono w nawie głównej – do miejsca, w którym znajduje się ołtarz wczesnej mszy oraz w prezbiterium. Natomiast w nawach bocznych oraz w odcinku między prezbiterium i ołtarzem wczesnej mszy zdecydowano się pozostawić stare płytki. Na tym kończy swą związłą relację F. Dittrich, ale jeszcze mimochodem dodaje: „przy tym szereg płyt nagrobnych przeniesiono – przeważnie pod ławki”.

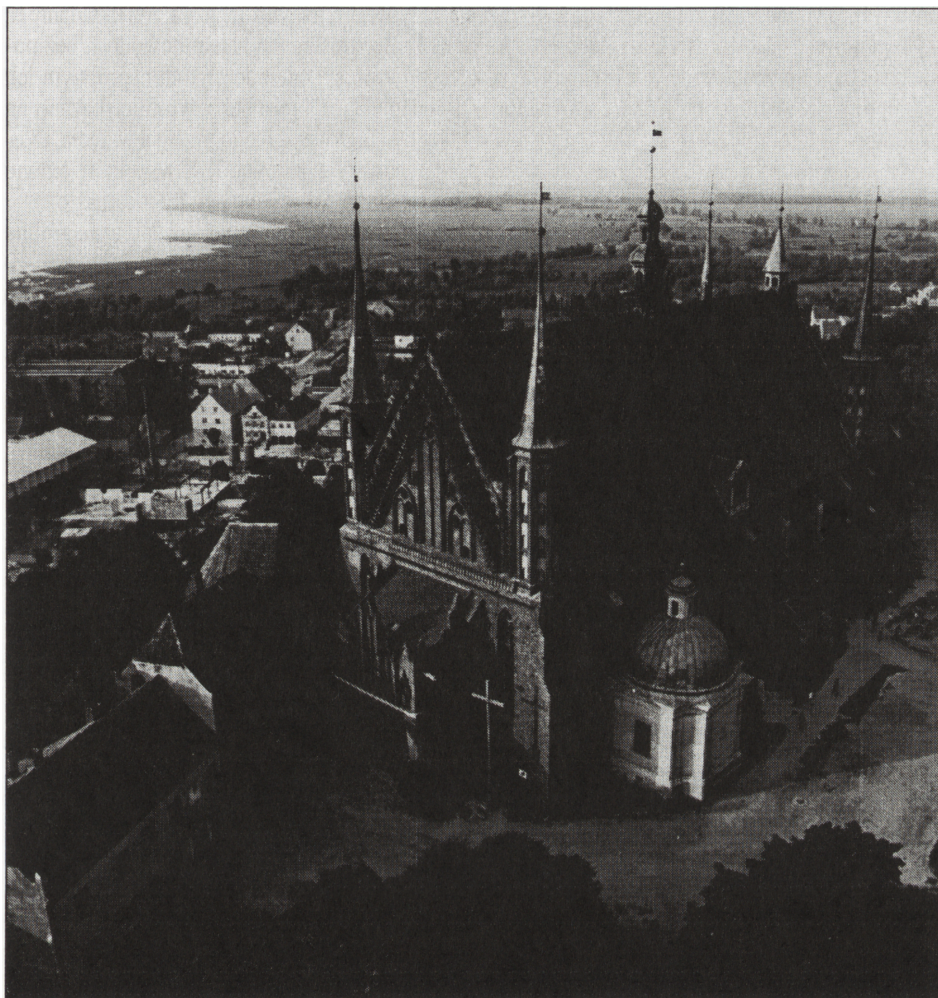
2 E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler im Dom zu Frauenburg*, ZGAE, 1929, Bd. 23, ss. 733–770, tu por. s. 757.

3 *Inscriptionum sepulcralium in Ecclesia Cathedrali Warmiensi centuria* [wyd. F. Hipler], *Pastoralblatt für die Diözese Ermland*, 1881, nr 5, ss. 51–59, tu por. nr 11, s. 51, 52; 1891, nr 9, s. 109. Wydaje się, że katalog prowadzony był na bieżąco – być może równoległe z zainicjowanymi przez kanonika Aleksandra Scultetiego w 1532 r. listami szesnastu kanoników warmińskich. Wniosek taki nasuwa się stąd, że dziś już zupełnie nieczytelne inskrypcje podano tam w pełnym brzmieniu – zanim zostały zatarte.

4 *Ibidem*, nr 13, s. 52.

5 E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 740.

6 F. Dittrich, *Der Dom*, ss. 157–158, 640.

Katedra biskupów warmińskich we Fromborku, w której spoczywają szczątki Mikołaja Kopernika

Dla nas ów szczegół jest niesłychanie istotny. Nie tylko wyjaśnia niezbyt zrozumiałe w relacji Dittricha postępowanie robotników, którzy „podnosili i przekładali płyty nagrobne”, lecz okazuje się przy tym, że to w gruncie rzeczy olbrzymie przedsięwzięcie, związane z transferem blisko stu płyt nagrobnych na nowe dla nich miejsca, było przedsięwzięciem zupełnie osobnym, choć realizowanym przy okazji robót posadzkarskich. Można też domyślać się – bo nie ma o tym mowy w relacji Dittricha – że po usunięciu całej masy płyt nagrobnych z naw bocznych, powstałe przez to znaczne ubytki w posadzce uzupełniano starymi płytkami, pozyskanymi w nawie głównej, gdzie zastępowano je nowymi płytkami marmurowymi. Samowola robotników polegała więc na tym, że kiedy w trakcie przenoszenia płyt dochodziło do uszkodzeń – być może nawet niezawinionych – owe uszkodzone płyty traktowali, wedle swego rozumu, jako „bezużyteczne” i usuwali z katedry, tłukąc je przedtem na drobniejsze części. Nie znamy jednak ani powodów, ani też planu, który miał

towarzyszyć nowej lokalizacji płyt – co było przecież czymś stokroć ważniejszym niż układanie tu czy tam nowej posadzki, w takim czy innym kolorze. Z nieokreślonych zatem powodów, bez poprzedzającej to przedsięwzięcie inwentaryzacji, zdecydowano się odebrać płytom nagrobnym ich podmiotowość, zburzyć ich jedność z określonymi pochówkami, które bezpowrotnie skazano na anonimowość. Pomimo wszystkich fatalnych w skutkach konsekwencji tego przedsięwzięcia, trzeba je mierzyć miarą pojęć o ochronie zabytków, które panowały w połowie XIX w., a które ledwie kilkadziesiąt lat później były już na tyle inne, że zapewne do podobnej sytuacji by nie doszło.

Z enigmatycznej relacji F. Dittricha wynika jednak ważne dla nas ustalenie: płyty nagrobne w swej podstawowej masie zalegały pierwotnie w nawach bocznych. Cóż ma tedy znaczyć, że „przenoszono je przeważnie pod ławki”? Tłumaczą to plany sytuacyjne, dotyczące aktualnego rozmieszczenia płyt nagrobnych, sporządzone przez E. Brachvogla oraz M. Arszyńskiego i M. Kutznera⁷. Widać tam, że płyty pochodzące z naw bocznych układano dokładnie na osiach wyznaczonych przez dwa rzędy filarów, czyli po prostu – naprzeciwko ołtarzy bocznych. W czterech przypadkach ułożono je parami jedną przy drugiej, poprzecznie w stosunku do nawy (czyli na osi północ-południe), być może po to właśnie, aby znalazły się pod ławkami (sedillami kanonicznymi). Pozostałe płyty – w liczbie znacznie większej – przeniesiono pod ściany boczne katedry, o czym informuje z kolei E. Brachvogel⁸. Żaden zaś z tych autorów nie wspomniał, że ułożono je także wzdłuż zachodniej ściany szczytowej katedry.

Zapewne istotnym potwierdzeniem faktu, że pierwotnie płyty znajdowały się w swej znaczącej liczbie w nawach bocznych, jest stopień ich zatarcia. Wynika to stąd, że nawy boczne spełniały rolę naturalnych ciągów komunikacyjnych wewnątrz katedry. Ze względu na wąskość naw oraz brak w nich ławek, ciasno skupione obok każdego z ołtarzy płyty nagrobne, w oczywisty sposób narażone były na ustawiczne zdeptywanie, a stąd i stopniowe zacieranie. W katalogu M. Arszyńskiego i M. Kutznera zlokalizowano płyty „zatarte”, „silnie zatarte” oraz „całkowicie zatarte”. Na ogólną liczbę 97 płyt nagrobnych w katedrze (łącznie z biskupimi, które należałoby pominąć), płyty w różnym stopniu zatarte występują w liczbie 27 sztuk. Wśród nich zaś znajduje się sześć takich, które F. Dittrich wprost wywodzi z naw bocznych, a które rzeczywiście – zgodnie z jego relacją – umieszczone zostały „pod ławkami” (sedillami). I w tym właśnie chronieniu płyt pod ławkami, względnie pod ścianami katedry, można by doszukiwać się uzasadnienia owej ich generalnej translokacji w 1861 r. Lecz w końcu i to domniemanie okazuje się zawodne, skoro wprost u wejścia do katedry położono i tak już silnie zatartą, lecz jeszcze rozpoznawalną, płytę nagrobną kanonika Jana Kallego z 1448 r., skazując ją niechybnie na całkowite zdeptanie. Zatem więc nie tyle troska o płyty nagrobne, ile raczej względ na jakość i wygląd posadzki, stały się źródłem niefortunnej w skutkach decyzji o przemieszczeniu płyt nagrobnych. Już czterdzieści osiem lat później podnoszono je ponownie spod ścian katedry, by wymurować tam kanał dla radiatorów (rur grzewczych) centralnego ogrzewania⁹. Według słów Dittricha – wówczas gospodarza katedry – ze szczególną uwagą potraktowano wykop w tym miejscu, które tradycja wskazuje jako miejsce pochówku Kopernika. Znaleziono tam „jedną kość nogi, jakąś bardzo już zniszczoną czaszkę, a także jakiś grób, jednak bliższe ustalenia co do tego nie były możliwe”¹⁰.

7 E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, po s. 768; M. Arszyński, M. Kutzner, *Katalog zabytków sztuki. Województwo elbląskie, Braniewo, Frombork i okolice*, Warszawa 1980, ss. 71–80.

8 E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 733.

9 F. Dittrich, *Der Dom*, ss. 162–163.

10 *Chronik des Vereins. 203 Sitzung in Braunsberg am 23. November 1909*, ZGAE, 1910, Bd. 17, s. 736.

*

Miejsce pochówku Mikołaja Kopernika posiada w istocie odległą i bardzo silnie zakorzenioną tradycję. Wiadomo, iż wywodzi się ona z czasów Marcina Kromera, który 21 listopada 1580 r. – ledwie rok po objęciu stolicy biskupiej – zgłosił kapitule chęć ufundowania epitafium Kopernikowi, wyrażając równocześnie życzenie, aby je umieszczono „na ścianie obok jego grobu” (et parieti ad sepulchrum eius affigi velim)¹¹. W tym samym liście Kromer zaproponował odpowiedni tekst i wykropkował miejsce na dokładną datę śmierci astronoma. Kapituła bardzo szybko zrealizowała życzenie zwierzchnika diecezji, o czym świadczy rok 1581 uwidoczony na epitafium. Oglądał je w 1618 r. Jan Brożek i w swoim własnym życiorysie Kopernika zacytował jego pełny tekst¹². Różni się on od zaproponowanego przez Kromera, w którym było sporo nieścisłości. Na końcu, zamiast sugerowanej przez Kromera dokładnej daty śmierci astronoma, uczyniono honor jemu samemu, umieszczając datę roczną fundacji (1581). Dziś, kiedy znamy lepiej akta kapituły, nie ulega dla nas żadnej wątpliwości, że wobec braku w tych aktach zapisu o dacie śmierci Kopernika po prostu nie umiano tej daty odtworzyć, zaś w pamięci współczesnych Kromerowi kanoników najwidoczniej także nie mogła funkcjonować – czemu wcale nie można się dziwić¹³.

Na tym tle rysuje się pytanie zasadniczej wagi: czy potrafią sprostać oczekiwaniom Kromera i rzeczywiście umieszczono epitafium „na ścianie, obok grobu” Mikołaja Kopernika? Pytanie to musiał też postawić sobie L. Prowe, znakomity XIX-wieczny kopernikolog toruński, który jako pierwszy zajął się w sposób naukowy kwestią pochówku Kopernika¹⁴. Prowe jednak, podobnie jak wszyscy jego następcy – aż po nasze czasy – nie miał co do tego żadnych wątpliwości. Nie mógł bowiem dopuścić myśli, by po upływie zaledwie trzydziestu siedmiu lat od śmierci Kopernika nie umiano wskazać miejsca jego pochówku, skoro zaś było ono wiadome, to w równym stopniu wydawało się Prowemu rzeczą niewyobrażalną, aby epitafium umieszczono gdzie indziej – bez związku z grobem astronoma, a zatem i wbrew życzeniu biskupa. Najbardziej tedy istotną sprawą dla tego badacza było dokładne ustalenie miejsca, w którym znajdowało się nieistniejące już w jego czasach, ufundowane przez Kromera epitafium Kopernika. Źródłowe ustalenia Prowego już tylko w niewielkim stopniu uściślił E. Brachvogel, który podobnie jak tamten twierdził, że epitafium „jest w pełni wartościowym świadectwem, że w jego najbliższym sąsiedztwie musi być grób Kopernika” i podobnie jak tamten dowodził, że „miejsce grobu było w tamtych czasach dokładnie znane kapitule”¹⁵. Wedle więc ustaleń obydwu tych autorów epitafium znajdowało się na południowej ścianie katedry, obok ołtarza św. Bartłomieja – siódmego (licząc od prezbiterium), czyli przedostatniego w prawym rzędzie. Istniało tam dopóty, aż w 1746 r. usunięto je, aby dokładnie w tym samym miejscu – trzy metry na wschód od wejścia do kaplicy Zbawiciela – umieścić epitafium zmarłego w 1740 r. fundatora owej kaplicy, biskupa Krzysztofa Szembeka, który także został pochowany w jej podziemiach.

11 Cyt. z oryginału E. M. Wermter, *Das polnisch-litauische Staatswesen aus der Sicht des ermländischen Bischofs Martin Kromer*, w: *Acta Prussica. Abhandlungen zur Geschichte Ost- und Westpreussens. Fritz Gause zum 75. Geburtstag*, Würzburg 1968, ss. 170–171.

12 J. Brożek, *Vita Copernici*, w: S. Starowolski, *Scriptorum Polonicorum Hekatonas seu centum illustrium Poloniae scriptorum elogium et vitae*, Venetiis 1627, ss. 158–162.

13 Por. J. Sikorski, *W sprawie datowania śmierci Mikołaja Kopernika*, Komunikaty Mazursko-Warmińskie, 1973, nr 3, ss. 261–272; idem, *Marcin Kromer a tradycja kopernikańska na Warmii*, Studia Warmińskie, 1989, t. 26, ss. 143–145; idem, *Prywatne życie Mikołaja Kopernika*, Warszawa 1997, ss. 301–306.

14 L. Prowe, *Ueber den Sterbeort und die Grabstätte von Copernicus*, Der neuen Preussischen Provinzial-Blätter dritte Folge, 1866, Bd. 11, ss. 213–245; idem, *Das Andenken des Copernicus bei der dankbaren Nachwelt*, ibidem, ss. 353–402.

15 E. Brachvogel, *Das Copernicus-Grab im Dom zu Frauenburg*, ZGAE, 1939, Bd. 27, s. 275.

I właściwie można by na tej wiedzy o grobie Kopernika poprzestać, gdyby nie jedna rzecz, którą Prowe również jako pierwszy zauważył i która dotąd nie dawała mu spokoju, aż ją rozgryzł – tak mu się przynajmniej wydawało. Zauważył mianowicie, że istnieje wyraźny związek między miejscem pochówku kanonika a posiadanym przezeń ołtarzem. Innymi słowy, kanoników chowano przy ich ołtarzach, prałatów zaś (prepozyta, dziekana, kustosa i kantora) – przy ołtarzach im przysługujących. Płynął stąd wniosek, że Kopernik musiałby posiadać ów ołtarz św. Bartłomieja, skoro obok było jego epitafium, a przeto i grób. Gdy więc w archiwaliach kapituły Prowe natknął się na listy szesnastu kanoników warmińskich – co prawda nienumerowane, ale spisywane w określonej kolejności – był przekonany, że każda z nich musiała odpowiadać liczonemu w tej samej kolejności ołtarzom. Ponieważ na liście czternastej, wśród szeregu wymienionych tam nazwisk następujących po sobie kanoników, znalazł też nazwisko Mikołaja Kopernika, uznał od razu, że i ołtarz św. Bartłomieja musiał być liczony jako czternasty. Jeśli dzisiaj wiemy, że wszystko to nie miało sensu, musi nas tym bardziej zdumiewać, że u Prowego wszystko się zgadzało: liczył ołtarze tak, jak nakazywała mu logika, a przy tym zgodnie z obowiązującą w tamtej odległej epoce, a zwłaszcza w życiu kościelnym, zasadą precedencji – od pierwszego ołtarza w lewym rzędzie, który należał do prepozyta, do pierwszego w prawym rzędzie, który należał do dziekana, potem znów do drugiego w lewym rzędzie, który należał do kustosa i do drugiego w prawym rzędzie, który należał do kantora, wreszcie do trzeciego w lewym rzędzie, który przysługiwał kanonikom – itd., z lewa do prawa i na odwrót – aż doszedł do czternastego, który okazał się ołtarzem św. Bartłomieja. Wszystko się zgadzało.

Badania nad życiem Mikołaja Kopernika w kręgu kapituły warmińskiej, którym poświęcił Prowe znaczną część własnego życia, uczyniły go w tej dziedzinie autorytetem w skali europejskiej – zwłaszcza od czasu, gdy w latach 1883–1884 opublikował w Berlinie swe ogromne dzieło o Koperniku, jakiego przed nim nikt nie napisał¹⁶. Wszelako w tej materii, o której tu mowa, aczkolwiek był pewny, że się nie myli, stwierdził uczciwie, że brakuje mu „przekonujących dowodów” – takich, które by go w pełni satysfakcjonowały¹⁷.

Dziś wiadomo, że gdyby poszedł w swych badaniach odrobinę dalej i zapoznał się gruntownie z materiałem archiwalnym – choć go przecież i tak zgłębił nad podziw – natrafiłby na spore komplikacje – i to w sprawach zupełnie podstawowych. Na to jednak, aby pojawił się jego profesjonalny następca i wykazał dowodnie, że Kopernik nie miał nic wspólnego z ołtarzem św. Bartłomieja, trzeba było czekać aż siedemdziesięciu sześciu lat. Przez ten wielki szmat czasu poglądy Prowego rozpowszechniły się tak dalece, że nawet ich naukowe obalenie nie przyniosło widocznego rezultatu: w 1973 r. wystawiono Kopernikowi pomnik w katedrze fromborskiej przy tym właśnie ołtarzu, który nigdy do niego nie należał – przy ołtarzu św. Bartłomieja. Można co prawda znaleźć dla tej niefortunnej lokalizacji pewne usprawiedliwienie: mit stworzony przez Prowego skazany został na obalenie w bardzo niekorzystnym dla odbioru społecznego okresie, gdy świat pogrążony był w wojnie (1941).

*

W ramach obchodów tzw. Tygodnia Kanta i Kopernika na Uniwersytecie Królewieckim 12–19 lutego 1939 r. postanowiono uczcić pamięć Kopernika przez wystawienie mu w katedrze fromborskiej nagrobka – naturalnie w tym miejscu, w którym został pochowany. Ponieważ pogląd

16 L. Prowe, *Nicolaus Copernicus*, Bd. 1, Tl. 1–2; Bd. 2, Berlin 1883–1884.

17 L. Prowe, *Ueber den Sterbeort*, s. 239.

w tej sprawie od czasów Prowego nie uległ zmianie, zdecydowano się na prosty zabieg wydobycia szczątków astronoma z jego grobu i poddanie ich specjalistycznym badaniom w Królewcu, zanim wrócą one na swoje miejsce i spoczną pod planowanym nagrobkiem. Nie wykluczano przy tym, że grób Kopernika mógł być pierwotnie przykryty płytą nagrobną, którą kapituła warmińska zdecydowała się, być może, przenieść pod drugi filar w lewym rzędzie, gdy w 1760 r. zawieszono na nim odtworzone epitafium astronoma (do dziś tam istniejące). Co prawda na licach istniejących w tym rejonie płyt nagrobnych widniały zupełnie inne, całkiem konkretne nazwiska, to jednak uznano za rzecz prawdopodobną, że tak jak to stwierdzono w kościele św. Mikołaja w Elblągu, płyty ewentualnie mogły być wykorzystane wtórnie przez ich odwrócenie. Ze szczególną jednak uwagą potraktowano rejon domniemanego grobu Kopernika. I tu najpierw chciano pozbyć się podejrzeń, iż zalegające przed ołtarzem św. Bartłomieja dwie płyty nagrobne – zmarłego w 1582 r. Jakuba Tymmermanna oraz w 1575 r. – Jana Hannowa, mogły być zabrane Kopernikowi i wtórnie przeznaczone dla którego z nich. Zostały zatem podniesione i obejrzone od spodu – ze skutkiem takim samym, jak gdzie indziej. Tu jednak zdecydowano się na eksplorację całego pola, które zajmowały, ale okazało się, że obie przykrywają tylko jeden grób i jedną zachowaną szczątkowo trumnę, zalegającą na głębokości dwóch metrów pod posadzką. W trumnie były „drobne szczątki szkieletu”, strzęp ornatu z liściastym haftem oraz drewniany kielich. Znaleziska nie umiano datować¹⁸. W miejscowej gazecie ukazała się na ten temat następująca wzmianka: „Od początku bieżącego tygodnia, Konserwator Prowincjonalny z Królewca dr Conrades, wraz ze sztabem specjalistów, wśród których konsultantem historycznym jest proboszcz Brachvogel, przedsięwziął badania w katedrze fromborskiej nad miejscem pochówku znakomitego astronoma Kopernika. Przed ołtarzem astronoma, który jako kanonik posiadał ołtarz znajdujący się przy drugim filarze południowym, odkryto trumnę z dość dobrze zachowanymi szczątkami niezidentyfikowanego kanonika”¹⁹.

Ołtarz, o którym mowa w notatce, jest oczywiście ołtarzem św. Bartłomieja, liczyłem tu nie od prezbiterium, lecz od wejścia do katedry.

Owe poszukiwania w polu przedołtarzowym były o tyle cenne, że na ich podstawie E. Brachvogel mógł stwierdzić, że jego przypuszczenia co do pochówków na tej właśnie przestrzeni nie potwierdziły się. Prawdopodobnie chodzi tu o pewną ogólną zasadę, która mogła obowiązywać w katedrze przynajmniej od czasu statutów synodalnych biskupa Szymona Rudnickiego z 1610 r. Postanawiały one, że pochówki mogą być dokonywane nie bliżej, niż w odległości co najmniej dwóch łokci (133 cm) od ołtarza. Odpowiada to rytuałowi rzymskiemu, który wymagał odstępu co najmniej jednego metra od ołtarza, przy którym odprawia się liturgię. A zatem odpowiednia praktyka mogła istnieć w tutejszej katedrze od samego początku²⁰. Wniosek ten byłby zbieżny z cytowaną wyżej informacją F. Dittricha, że w 1861 r. płyty nagrobne usuwano przede wszystkim z naw bocznych. Wyraziliśmy przy tym pogląd, że świadectwem ich zalegania w nawach bocznych był stopień ich zatarcia. W myśl tej samej logiki należałoby przypuszczać, że z kolei płyty znajdujące się w dobrym stanie – pomimo że są niekiedy bardzo stare – pochodzą z nawy głównej i są odzwierciedleniem pochówków dokonywanych tam obok poszczególnych ołtarzy. Tam bowiem – z natury rzeczy – były mniej narażone na zdeptywanie. Przy tej okazji warto też zwrócić uwagę, że w wielu wypadkach członkowie kapituły wyrażali w swych testamentach życzenie, aby ich pochowano przy ołtarzach. Być może było to tylko formalnym podkreśleniem woli, która i tak byłaby

18 E. Brachvogel, *Das Copernicus-Grab*, ss. 277–278.

19 *Ermländische Zeitung*, 1939, nr 10 z 12 I.

20 E. Brachvogel, *Das Copernicus-Grab*, s. 279; F. Hipler, *Constitutiones synodales Warmienses*, Braunsberg 1899, s. 166.

spełniona – chyba że asekurowano się w ten sposób na wypadek, gdyby śmierć zaskoczyła kanonika w miejscu odległym od Fromborka i gdyby w tych warunkach pochówek przy własnym ołtarzu nie był już rzeczą tak oczywistą. Zasygnalizujemy niżej wiele przypadków, gdy kanoników chowano w kościele przyklasztornym św. Andrzeja w Barczewie²¹. Z zaskakującym życzeniem spotykamy się w przypadku kustosa Zachariasza Jana Szolca, zmarłego w 1692 r., który chciał być pochowany – rzecz naturalna – przy ołtarzu kustosa, jednak pozostawił alternatywę: „albo, jeśli to możliwe, pod ołtarzem”²². Czy znaczy to, że i taka praktyka istniała?

W trakcie relacjonowanych poszukiwań grobu Kopernika osobny wykop założono „w krótkiej odległości od kaplicy Szembeka” – a właściwie dokładnie tam, gdzie biegł kanał grzewczy, wykonany w 1909 r. Obecnie kanał ów pogłębiono i już „na szerokości ręki głębiej”, „pojawił się szereg leżących tuż obok siebie, zaś w pewnym miejscu umieszczonych jedna na drugiej, rozpadających się trumien”. Przy żadnej z nich nie było – poza „drobniutkimi resztkami materii obok niektórych szkieletów” – żadnego wyposażenia ani też jakichkolwiek znamion, które umożliwiłyby identyfikację pochówków. – „W celu anatomicznego określenia wieku zmarłych – co mogło mieć znaczenie porównawcze ze szczątkami siedemdziesięcioletniego astronoma – kilka wydobytych ostrożnie trumien z istniejącą w nich zawartością i odpowiednio zabezpieczonych, wielokrotnie przedtem sfotografowanych w jamie grobowej i na zewnątrz, częściowo prześwietlonych rentgenem, wyeksponowano do Królewca”. Wybuch wojny uniemożliwił – kończy swą relację E. Brachvogel – zrealizowanie opisanych wcześniej zamierzeń, związanych z wystawieniem Kopernikowi nagrobka „w tym historycznie potwierdzonym miejscu”, w którym go pochowano²³.

*

Przełomowym momentem w poglądach na miejsce pochówku Kopernika mogło być – choć jednak nie było – ustalenie przez H. Schmaucha i opublikowanie przezeń w 1941 r., zasadniczego w tej sprawie dowodu, że w rzeczywistości astronom posiadał ołtarz św. Wacława (dziś św. Krzyża), nie zaś ołtarz św. Bartłomieja, jak twierdził L. Prowe, a więc nie siódmy, lecz czwarty w prawym rzędzie²⁴. Odnosząc się krytycznie do wywodów Prowego, zakwestionował równocześnie pogląd, jakoby kolejność, w jakiej spisano listy poszczególnych kanonikatów, pozostawała w jakimkolwiek związku z kolejnością, czy też sposobem liczenia ołtarzy. W ogóle nie było to możliwe, ponieważ pierwsze dwa ołtarze w każdym z dwóch rzędów zastrzeżono dla prałatów. Dlatego np. współczesny Kopernikowi prepozyt Enoch Kobelau, posiadacz szóstego kanonikatu (figuruje na liście nr 6), z tytułu swej prałatury posiadał pierwszy ołtarz w lewym rzędzie. Już więc ten przykład obala całkowicie zasadność „przydziału” Kopernikowi ołtarza św. Bartłomieja.

Dalej H. Schmauch zwrócił uwagę na to, czego Prowe w ogóle nie dostrzegł – że tryb przydziału ołtarzy wprost wynika ze statutów kapituły. Tu odwołał się do statutów współczesnych Kopernikowi (obowiązujących od około 1485 r.), znanych od dawna dzięki publikacji z 1873 r. Artykuł ósmy tych statutów postanawiał, że „żaden z kanoników nie optuje dowolnego ołtarza w katedrze, lecz otrzymuje ołtarz zwolniony przez swego poprzednika” – z jednym tylko wyjątkiem: „gdy któregoś z kanoników obrano prałatem, a jego ołtarz był przez to wolny, dopuszcza się jego

21 Por. W. Koppenhagen, *Die Totentafel des ehemaligen Franziskanerklosters zu Wartenburg*, ZGAE, 1929, Bd. 23, ss. 153–155 (nr 8, 13, 16, 22, 32).

22 E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 761.

23 Ibidem, s. 279, 280.

24 H. Schmauch, *Der Altar des Nicolaus Copernicus in der Frauenburger Domkirche*, ZGAE, 1941, Bd. 27, H. 2, ss. 424–430.

opcję według starszeństwa i dawnego, ogólnie stosowanego zwyczaju²⁵. W uzupełnieniu dodajmy, że tę samą zasadę powtarzają kolejne, współczesne Kopernikowi statuty z 1532 r., których Schmauch nie znał. Sprecyzowano w nich jaśniej zasadę opcji według starszeństwa, obowiązującą w przypadkach zawakowania ołtarza przez awans jego posiadacza na którąkolwiek z prałatur. Otóż owa zasada starszeństwa (precedencji) realizowana jest „wedle kolejności przyjęcia do kapituły” (iuxta ordinem receptionis) i dotyczyć ma ołtarzy w porządku ich zwolnień (ex ordine dimissorum)²⁶. Stosowanie tych zasad w praktyce będzie można zaobserwować niżej, przy omawianiu obsady poszczególnych ołtarzy.

Zgodnie zatem z postanowieniami statutów, Kopernik przejął ołtarz swego poprzednika, którego nazwisko figuruje na tej samej liście osób, przynależnych do czternastego kanonikatu. Był to Jan Zanau – o czym też wiedział L. Prowe. Wszelako Schmauch, poznawszy zasady rządzące przydziałem ołtarzy, poszedł teraz innym tropem. Skoro dobrze rozpoznane źródła, dotyczące bezpośrednio osoby Kopernika, nie zawierały informacji o posiadanym przezeń ołtarzu, Schmauch poszukiwał informacji wcześniejszych, którymi do tej pory nikt się nie interesował. W istocie – najstarsza księga wpisów (protokołów posiedzeń) ujawniła to, czego szukał. Na posiedzeniu odbytym 11 stycznia 1480 r. – po przeszło ćwierćwiekowej przerwie, spowodowanej okresem wojen i niepokojów – kapituła postanowiła odtworzyć, względnie zaktualizować, stan posiadania ołtarzy. Stosowną uchwałę oparto na znanym nam, ósmym paragrafie statutów, w związku z czym, każdemu z kanoników przyznano ołtarz, który posiadał jego poprzednik. Gdy ustalenie poprzednika nie było możliwe lub gdy niektóre ołtarze pozostawały wolne wskutek wyboru ich posiadaczy na określone prałatury, ołtarze te poddawano opcji. W opcji uczestniczyli naturalnie tylko ci kanonicy, którzy wcześniej nie zostali uwzględnieni – a więc przyjęci do kapituły w ostatnich latach. Nazwisko Jana Zanaua wymieniono wśród tych, na których czekały ołtarze zwolnione przez poprzedników. W jego wypadku był to Herman Birken. Posiadał on – jak wyraźnie o tym mowa w protokole – czwarty ołtarz w prawym rzędzie²⁷.

W tym miejscu Schmauch sformułował swój ostateczny wniosek – na tyle ważny, że trzeba go tu przytoczyć dosłownie: „Po śmierci Zanaua, ten sam ołtarz, zgodnie ze statutami, przejął jego następca Mikołaj Kopernik. Zatem więc po wstąpieniu do kapituły (w 1495 względnie 1497 r.), wielki astronom otrzymał czwarty ołtarz po stronie południowej (dzisiejszy ołtarz św. Krzyża). W związku z tym należy stwierdzić, że przypisywany Kopernikowi przez Leopolda Prowego ołtarz św. Bartłomieja – czyli siódmy po stronie południowej – nie może być kojarzony z astronomem, ponieważ w momencie, gdy przyjęto go do kapituły, ołtarz ten był obsadzony: na mocy uchwały z 11 stycznia 1480 r., ów siódmy ołtarz przyznano kanonikowi Leonardowi Loydenowi, po jego poprzedniku w kanonikacie, Wichardzie Heilsbergu, zaś po śmierci Loydena w 1490 r. przejął go bezpośredni następca, Michał Vochs”. Dokonawszy przeglądu dalszych następców Kopernika w jego czternastym kanonikacie, Schmauch stwierdził na koniec, że „przez całe stulecie od śmierci wielkiego astronoma (1543) ten sam ołtarz był konsekwentnie przyznawany jego kolejnym następcom – w każdym wypadku posiadaczom czternastego kanonikatu – zgodnie z wymogami statutów”²⁸.

25 *Die Statuten des ermländischen Domkapitels von B. Nikolaus v. Tüngen*, w: F. Hipler, *Spicilegium Copernicanum*, Braunsberg 1873, s. 249.

26 *Statuta ecclesiae Warmiensis*, Biblioteka Czartoryskich w Krakowie, rkp. 1295, fol. 352–353, art. 8, De altaribus canonicorum.

27 Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie (dalej: AADWO), Akta Kap. S1, k. 18a–19b; cyt. H. Schmauch, *Der Altar...*, s. 427. W nagłówku protokołu: „de altarium – – ordinatione”, stąd cytujemy dalej – *Ordinatio altarium*, 11 I 1480.

28 H. Schmauch, op. cit., s. 427, 429.

I tak oto, utwierdziwszy się bez reszty w słusznym przekonaniu, że udokumentowane tradycją Kopernikowego epitafrum miejsce pochówku astronoma urąga umocowanej w statutach praktyce, Schmauch zapytuje bezradnie: „dlaczego szczątków wielkiego astronoma nie pochowano w najbliższym sąsiedztwie jego ołtarza, lecz 20 metrów dalej?” I pociesza się myślą: „Można przypuszczać, że najbliższe okolice czwartego ołtarza były wówczas do tego stopnia wypełnione grobami i płytami nagrobnymi, że wolne miejsce dla pochówku Mikołaja Kopernika można było znaleźć już tylko w dalszej odległości od jego ołtarza”²⁹.

Znacznie bardziej zdecydowany w swoich poglądach okazał się znany nam E. Brachvogel, który niemal natychmiast, lecz już niestety pośmiertnie, w swej kolejnej publikacji próbował szukać wyjścia z impasu, w jakim znalazła się kwestia ołtarza i pochówku Kopernika, wskutek mylących, jego zdaniem, supozycji H. Schmaucha³⁰. Uważał mianowicie, że posiadanie przez Kopernika czwartego ołtarza w momencie, gdy wstąpił do kapituły, nie było niczym ostatecznym i nie można wątpić, że ołtarz ten później zamienił na inny – siódmy albo szósty – skoro w pobliżu obydwu został pochowany. Uznał dalej, że stwierdzone przez Schmaucha dziedziczenie czwartego ołtarza przez szereg kolejnych następców Kopernika w jego kanonikacie wcale nie przeszkadzałoby temu, aby Kopernik miał inny ołtarz niż tamci. Dowodził, że Schmauch w sposób oczywisty mylił się, sądząc, że powodem pochówku Kopernika w miejscu odległym od czwartego ołtarza mógł być brak miejsca przy nim. Jego zdaniem powód był tylko jeden: w chwili śmierci Kopernika czwarty ołtarz nie należał do niego. Tym sposobem więc Brachvogel doszedł, że rozterki Schmaucha były zupełnie nieuzasadnione, albowiem wszystko pozostaje ze sobą w zgodzie: kanonikat, ołtarz i grób.

*

Jak wspomnieliśmy, ustalenia H. Schmaucha z 1941 r., dotyczące posiadanego przez Kopernika ołtarza św. Wacława – czwartego w prawym rzędzie, jak też potwierdzona przezeń zasada ścisłej współzależności między posiadanym kanonikatem oraz dziedziczonym w ramach tegoż kanonikatu ołtarzem, a w końcu i pochówkiem – winny były stać się momentem przełomowym w kwestii ustalenia rzeczywistego miejsca pochówku Mikołaja Kopernika. Tymczasem osiągnięte przez tego autora rezultaty zamortawiono, tłumacząc je pokrętnie – jak w przypadku ostatnio cytowanej wypowiedzi E. Brachvogla. Stało się tak, niestety, z winy samego Schmaucha, który ze swych własnych, wysoce wartościowych ustaleń, nie wyciągnął do końca wszystkich należnych wniosków.

Odkryta przez Schmaucha uchwała kapituły z 11 stycznia 1480 r. w sprawie przydziału ołtarzy wedle ściśle określonych kryteriów statutowych nie pozostawia żadnej wątpliwości, że po śmierci Jana Zanaua, jego udokumentowany następcą Mikołaj Kopernik musiał otrzymać ten sam ołtarz. Wiarygodność tej sukcesji, związanej zarówno z kanonikatem, jak i ołtarzem, jest niepodważalna przez to, że cytowany dokument określa imiennie (lub też wedle prałatur) obsadę wszystkich szesnastu ołtarzy, otwierając w ten sposób łańcuchy kolejnych następców, potwierdzonych wielokrotnie w różny sposób, w różnych momentach czasowych, dzięki różnorodnym przekazom źródłowym, których albo nie znano albo nie umiano odnieść do odpowiednich kanonikatów i ołtarzy³¹. W ten sposób stało się możliwe prześledzenie owych łańcuchów w długim przeciągu czasu-

²⁹ Ibidem, s. 430.

³⁰ E. Brachvogel, *Des Copernicus Dienst im Dom zu Frauenburg*, ZGAE, 1942, Bd. 27, H. 3, ss. 585–587.

³¹ Por. *Acta visitationum ecclesiarum episcopatus Varmiensis 1565–1572*, 1573, AADWO, B3, fol. 218b–219a (Wykaz posiadaczy wszystkich szesnastu ołtarzy); *Inventarium suppellectilis sacrae et ornamentorum vicarium et altarium in ecclesia cathedrali Varmiensi conscripta* – Anno dni 1578, mense Martio, die XXIII et sequentibus, AADWO, B 1A, fol. 12–13, 23–31, cyt. F. Hipler, *Die ältesten Schatzverzeichnisse der ermländischen Kirchen*, ZGAE, 1886, Bd. 8, ss. 518–533,

wym od XV do XVIII w. – pomimo tego, że były one w naturalny sposób przerywane przez awanse kanoników na określone prałatury. W toku tych ustaleń, które niżej prezentujemy, statutowe zasady rządzące przydziałem kanonikatów i ołtarzy, a w konsekwencji także i pochówkami obok posiadanych ołtarzy, znalazły pełne potwierdzenie. I choć zdarzały się przy tym sporadyczne odstępstwa – zwłaszcza związane z zamianą ołtarzy – w każdym wypadku były aprobowane przez kapitułę, niekiedy w drodze uchwały, zawsze też z przyczyn zrozumiałych i wytłumaczalnych. Wzajemna sprawdzalność obsady wszystkich ołtarzy – w każdym dowolnie wybranym czasie – zgoła wyklucza możliwość zaistnienia jakiegokolwiek anomalii, której nie dałoby się dostrzec i zinterpretować. Wśród tych łańcuchów jest również i ten czternasty, związany z kanonikatem Mikołaja Kopernika, z jego ołtarzem oraz z tym, co jest od ołtarza nieodłączne – z jego pochówkiem.

H. Schmauch doskonale rozumiał, że w świetle obowiązujących w kapitule zasad, potwierdzonych praktyką, każde od nich odstępstwo musi mieć swoje wytłumaczenie. Stąd odkrytą przez siebie anomalię, związaną z odległym od ołtarza pochówkiem Mikołaja Kopernika, usiłował wytłumaczyć prawdopodobnym brakiem miejsca przy jego ołtarzu. I w tym jednym punkcie słusznie replikował mu Brachvogel, ponieważ badania odkrywkowe w rejonie dawnego epitafium Kopernika wykazały, że sam sposób ciasnego uszeregowania trumien lub nawet ich spiętrzanie, świadczyły o świadomie oszczędnym gospodarowaniu przestrzenią przeznaczoną na pochówki. Czyż możliwe zatem, aby już w czasach Kopernika brakowało miejsca nie tylko przy jego ołtarzu, ale także piątym i szóstym – skoro jego pochówek łączono dopiero z siódmym? Słusznie też wskazał Brachvogel na wyrażane przez kanoników życzenia, aby chowano ich przy posiadanych ołtarzach. Ma się rozumieć, że gdyby spełnienie tych życzeń – z powodu braku miejsca – nie było możliwe, życzeń takich w ogóle by nie zgłaszano.

A zatem było miejsce i nie istniały żadne absolutnie przeszkody, aby pochówku Kopernika nie dokonano zgodnie z przyjętą praktyką – obok jego ołtarza. Wolno natomiast przypuszczać, że u schyłku XVI w., gdy powstała myśl o tym, by uhonorować Kopernika odpowiednim epitafium – nie było już miejsca na ścianach, aby to epitafium umieścić akurat tam, gdzie być powinno i gdzie życzył sobie tego fundator epitafium, biskup Marcin Kromer – w miejscu pochówku Kopernika. Samo miejsce pochówku, o ile nie było znane dokładnie – co jest przecież prawdopodobne – musiało być bez trudu kojarzone z ołtarzem, który niegdyś należał do Kopernika. Znajomość ołtarza przysługującego Kopernikowi wynikała zaś wprost z następstwa w kanonikacie – wedle skrupulatnie prowadzonych, imiennych list. W końcu dystans czasu nie był aż tak wielki, aby nie istniała co do tego odpowiednia tradycja i nie dało się tego co trzeba, łatwo odtworzyć.

Przypatrzmy się tedy bliżej ścianom katedry – a zwłaszcza ścianie południowej, towarzyszącej prawemu rzęadowi ołtarzy, gdzie znajdował się też – jako czwarty – ołtarz Mikołaja Kopernika, przy którym go pochowano. Oto w 1635 r. sporządzono epitafium poświęcone pamięci kanonika Andrzeja Łysakowskiego. Został on co prawda pochowany w Barczewie, ale posiadał ołtarz ósmy w prawym rzędzie, toteż właściwym miejscem dla jego epitafium byłby rejon tego właśnie ołtarza. Tymczasem umieszczono je w samym narożniku katedry, obok narożnej wieżyczki południowo-zachodniej. Gdyby więc było miejsce bliżej, zapewne znalazłoby się tam, gdzie powinno. Wszelako umieszczono je przynajmniej na południowej ścianie katedry – podobnie jak pół wieku wcześniej epitafium Mikołaja Kopernika, dla którego wtedy jeszcze znaleziono miejsce nieco bliższe prezbiterium. I tak, z upływem czasu, ściany i filary niemal całkowicie obwieszono epitafiami. Gdy w 1682 r. Maciej Treter chciał umieścić na filarze przy ołtarzu kustosza odtworzone epitafium marmurowe

ku pamięci wuja Tomasza, które zrabowali Szwedzi, kapituła sprzeciwiła się temu i postanowiła przedstawić biskupowi argumenty, przemawiające za całkowitym zakazem umieszczania epitafiów na ścianach³². Tak też się stało po śmierci kanonika Kazimierza Michała Dąbrowskiego w 1706 r., posiadacza szóstego ołtarza w prawym rzędzie: wobec wypełnienia ściany południowej, wykonawcy testamentu chcieli umieścić jego epitafium na filarze przy ołtarzu, na co kapituła uchwalała z 30 września 1706 r. nie wyraziła zgody, wskazując ewentualnie ścianę naprzeciwko ołtarza, co z wymienionych względów nie było jednak możliwe i z realizacji epitafium w ogóle zrezygnowano³³. W tym stanie rzeczy prepozyt Tomasz Ujejski (1652–1656) już w połowie XVII w. przedsięwziął budowę krypty grzebalnej pod prezbiterium, przeznaczonej dla kanoników, na wzór krypty biskupiej, która – również pod prezbiterium – została zbudowana już za czasów biskupa Łukasza Watzenrodego³⁴. Miało to rozwiązać sprawę zarówno nadmiaru płyt nagrobnych, jak i epitafiów. Budowę krypty ukończono jednak dopiero w 1720 r. i jako pierwszy został w niej pochowany kantor Jan Wojciech Hatten, zmarły w tymże roku; jemu też pierwszemu nie dano w związku z tym płyty nagrobnej³⁵. Szczegóły dotyczące pierwotnej wielkości krypty nie są znane – nie wiadomo, czy wykonano ją od razu w całości, czy w odpowiednim czasie rozbudowano. W 1735 r. „w małym przedziale między ołtarzem wczesnej mszy a prezbiterium” pochowano matkę suffragana Remigiusza Łaszewskiego. Co oznacza „mały przedział”? Według E. Brachvogla, w miarę wypełniania krypty, dzielono ją ściankami poprzecznymi na kwatery, oddzielając w ten sposób starsze, wypełnione kwatery, od nowszych³⁶. Niezakłócone funkcjonowanie krypty obserwujemy kolejno w latach: 1731 (kanonik Szymon Aleksy Treter chciał, by mimo istniejącej krypty, pochowano go obok ołtarza), 1746 i 1747 (sufragan Łaszewski oraz kanonik Remigiusz Czarliński życzyli sobie pochówków w krypcie). Lecz oto w 1767 r. kanonik Andrzej Gąsiorowski nie został pochowany w krypcie, lecz w nawie południowej, przy filarze, o który opiera się ołtarz św. Krzyża³⁷. Jest to miejsce zupełnie przypadkowe (Gąsiorowski posiadał ołtarz trzeci w lewym rzędzie), ale trzeba też zwrócić uwagę, że usytuowanie pochówku na przestrzeni międzyołtarzowej (za filarem) mogło być celowe, jest to bowiem miejsce neutralne, niezwiązane z żadnym ołtarzem. O ile więc anomalie tę tłumaczyć mogą jakieś kłopoty z kryptą, są one widoczne już sześć lat wcześniej. Mianowicie zmarłego w 1761 r. dziekana Mikołaja Antoniego Szulca miano pochować w krypcie, ale z niewiadomych powodów od zamiaru tego odstąpiono na rzecz pochówku przy ołtarzu dziekana, choć przecież takiej praktyki już od dawna nie było. I znowu: zmarłego w tym samym 1761 r. kanonika Aleksandra Ossolińskiego, zamiast w krypcie kanonickiej, pochowano w krypcie znajdującej się w kaplicy Szembeka. Wyraźna zbieżność czasowa, która łączy te wszystkie przypadki, zdaje się wskazywać, że krypta z jakichś powodów mogła istotnie wówczas nie funkcjonować.

Podsumowując tedy w krótkich słowach rozważania o miejscu pochówku Mikołaja Kopernika w katedrze fromborskiej, należy stwierdzić, że jedynym, w pełni wiarygodnym wyznacznikiem tego miejsca jest posiadany przezeń ołtarz – czwarty w prawym rzędzie. Należał on do Kopernika od początku do końca – od wstąpienia do kapituły, aż do śmierci. Wbrew sugestiom E. Brachvogla,

32 Posiedzenie z 18 IX 1682: „Epitaphia in muro non ponenda” – cyt. F. Dittrich, *Der Dom*, s. 660.

33 Ibidem, s. 660; tego, że epitafium nie zostało zrealizowane, dowodzi brak odpowiedniej inskrypcji w rejestrze z końca XVIII w. – por. *Inscriptionum...*, ss. 51–59.

34 Biskup Tiedemann Giese, w swym testamentie z 1550 r. wyraził wolę, aby go pochowano „w krypcie jego poprzedników” (in sepulchro antecessorum meorum) – cyt. F. Hipler, *Die Grabstätten*, s. 317.

35 E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, ss. 734–736; F. Dittrich, *Der Dom*, ss. 660–661.

36 E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 735.

37 J. Gąsowski, *Sprawozdanie z badań archeologiczno-konserwatorskich w Archikatedrze we Fromborku w 2004 roku*, Pułtusk 2004.

który na koniec gubił się już w swych własnych domysłach, Kopernik nigdy ołtarza nie zamienił na jakikolwiek inny. Przekonujące argumenty na ten temat przedstawił H. Schmauch – historyk z zawodu, a nie tylko z zamiłowań, jak E. Brachvogel. Ewentualnej zamianie ołtarza przez Kopernika przeczą także zaprezentowane niżej łańcuchy posiadaczy wszystkich szesnastu ołtarzy. Wzajemnie uwarunkowane ogniwa tych łańcuchów nie mogą pozostawiać co do tego żadnych wątpliwości.

Z tego wszystkiego wynika jasno, że miejsce, w którym umieszczono w 1581 r. epitafium naszego astronoma, nie może być brane pod uwagę jako wyznacznik miejsca jego pochówku. Dlaczego umieszczono je tak daleko od ołtarza Kopernika? Z tym pytaniem pozostawił nas H. Schmauch, nie znajdując na nie żadnej sensownej odpowiedzi. Jeśli jednak dla niego była ona sprawą dość zasadniczą, dla nas nie ma doprawdy większego znaczenia.

2. Listy szesnastu kanoników warmińskich z XV–XVIII wieku

Numerację poszczególnych list przyjęto umownie, jednak w kolejności zgodnej z ich zapisem źródłowym (AADWO, Akta Kap. C, k. 4b–5a). Pisownię imion i nazwisk zmodernizowano. Informacje wyróżnione pismem pochyłym stanowią uzupełnienie zapisu źródłowego. Daty informują o czasie kanonikatów, umożliwiając weryfikację następstwa. W nawiasach okrągłych na samym końcu podano informację o posiadanym ołtarzu kanonickim (L = lewy, P = prawy rząd ołtarzy oraz numer kolejny ołtarza w odpowiednim rzędzie). Winno to zilustrować relację między następstwem osób w ramach poszczególnych list, czyli kanonikatów, a otrzymanym wraz z kanonikatem odpowiednim ołtarzem kanonickim. Innymi słowy, winno to uoocznic rzeczywiste funkcjonowanie zasady dziedziczenia kanonikatu wraz z określonym ołtarzem. Ponieważ owe łańcuchy dziedziczenia ołtarzy przerywane są w naturalny sposób przez posiadaczy prałatur (po śmierci prałata, jego następcą, jako zwykły kanonik, nie mógł dziedziczyć po nim ołtarza przysługującego wyłącznie prałatowi), wobec tego przy odpowiednich nazwiskach podano także informacje o sprawowanych prałaturach, co zarówno sygnalizuje, jak też usprawiedliwia zmianę ołtarza w obrębie tego samego kanonikatu.

Lista nr 1

Baltazar Rabe, ok. 1426 – przed 3 VII 1430 (ołtarz kanonicki nieustalony)

Wichard Heilsberg, 3 VII 1430–1465 (P7)

Leonard Loyden, ok. 1466 – po 24 IV 1490 (P7)

Michał Vochs, 1490 – ok. 18 IV 1507 (P7)

Maurycy Ferber, po 18 IV 1507 – 13 IV 1523, biskup warmiński, od 1516 kustosz (P7)

Paweł Płotowski, kanonik i prepozyt, 1523 – 18 IV 1547 (otrzymał ołtarz przysługujący prepozytowi)

Fabian Emmerich, 2 V 1547 – 25 X 1559 (L7)

Samson Worein, 21 XI 1559 – 13 VI 1586, od 13 VII 1584 kustosz (L7)

Sebastian Kromer, 21 VII 1586 – 10 VI 1605 (L8, L4)

Feliks Konarski, 5 VIII 1605 – 13 III 1620 (L4)

Andrzej Konopacki, po 13 III 1620 – 27 II 1622 (L4)

Piotr Gembecki, 25 VIII 1622 – 22 IX 1636, biskup przemyski (L4)

Adrian Śmielowski, 26 IV 1633 –? (L4)

Justus Słowikowski, ? – przed 16 V 1643 (L4)

Kazimierz Waxman, 16 V 1643 – 9 VIII 1669 (L4)

Piotr Florian Krieger, 29 XII 1670 – 24 IX 1692 (L4)
 Karol Affaita, 26 IV 1693 – 10 VIII 1697 (L4)
 Christian August von Zeit, 7 II 1698 – 6 V 1698 (L4)
 Andrzej Chryzostom Załuski, 23 V 1698 – 18 V 1699, biskup warmiński (L4)
 Jan Franciszek Kurdwanowski, 6 V 1700 – 28 XII 1729, prepozyt 3 III 1702 – przed 23 IX 1711 i
 17 V 1715 – 28 XII 1729 (L4)
 Jan Chryzostom Krasieński, 28 XII 1729 – 26 III 1757 (P4)
 Andrzej Ignacy Baier, 12 V 1757 – 12 II 1759 (P4)
 Andrzej Żorawski, 6 V 1761 – 13 IV 1799 (P4)

Lista nr 2

Arnold Datteln-Klunder, przed 30 VII 1437 – XI 1472, prepozyt 3 VI 1458 – 22 II 1472 (P6)
 Maciej Launau, ok. 1476 – 21 IX 1495, po 19 IV 1490, kantor (P6)
 Jan Sculteti, 1496 – 29 X 1526, 1497–1499, kantor (P6)
 Feliks Reich, 29 X 1526 – 11 III 1539, od 29 VII 1538 kustosz (P6)
 Rafał Konopacki, 11 III 1539 – 20 VI 1547 (P8)
 Jan Lubodzieski, 21 VII 1547 – 24 III 1562, od 2 II 1552, biskup chełmiński (P8)
 Jan Grodecki, 10 IV 1562 – 24 VII 1573, biskup Ołomuńca (P8)
 Stanisław Hozjusz z Bezdán, 16 III 1576 – 27 IV 1611 (P8)
 Andrzej Łysakowski, 3 VI 1611 – 21 IV 1635 (P8)
 Jan Skarszewski (nie uzyskał kanonikatu)
 Przeclaw Szemborowski, 4 XI 1636 – 29 III 1664, od 19 VIII 1643 kustosz, od 1 XII 1651 dziekan (P8)
 Stanisław Bużeński, 15 IV 1664 – 5 IV 1692, od 3 VIII 1682 dziekan (P6)
 Adam Sarnowski, 1 X 1692 – 18 VIII 1693 (P8)
 Kazimierz Prażmowski, 15 XII 1693 – 1697 (P8)
 Dominik Sienieński, 7 XI 1697 – 18 XII 1722 (P8)
 Krzysztof Andrzej Szembek, 27 I 1723 – 8 XI 1724, biskup warmiński (P8)
 Michał Antoni Franciszek Kunicki (błędnie wpisany na listę nr 2, zamiast na listę nr 16)
 Jan Kazimierz Lingk (błędnie wpisany na listę nr 2, zamiast na listę nr 16)
 Rajmund Józef Accoramboni, 9 II 1725 – 1730 (P8)
 Ignacy Accoramboni, 6 X 1730 – 7 XII 1793 (P8)
 Justyn Soczewski, 7 XII 1793 – 5 XI 1821 (P8)

Lista nr 3

Kaspar Velkener, przed 30 XI 1476 – 7 V 1499 (L5)
 Henryk Snellenberg, 1499 – 24 II 1539 (L5)
 Fabian Damerau (Wojanowski), V 1539 – przed 12 IV 1540 (L5)
 Jerzy Donner, 12 IV 1540 – 26 III 1544 (L5)
 Jan Hannow, 12 II 1546 – 23 I 1575 (L5)
 Stanisław Hozjusz z Rubna, 7 V 1575 – 5 IX 1587 (L5)
 Jan Worański, 2 XI 1587 – 2 X 1606 (L5)
 Michał Bistram, 31 X 1606 – 3 II 1624 (L5)
 Andrzej Treptau, 31 V 1624 – 25 V 1626 (L5)
 Eustachy Placyd Nenchen, 1 VII 1626 – 18 V 1647 (L5)
 Albert Pilchowicz, 23 V 1647 – 1 V 1665, od 1648 biskup sufragan (L5)

Zachariasz Jan Szolc, 8 V 1665 – 2 III 1692, od 15 IV 1678 kustosz (L5)
 Teodor Butler, 31 V 1692 – 17 IV 1701 (L5)
 Wawrzyniec Józef Nycz, 6 V 1701 – 31 I 1709, od 7 XI 1708 kantor, od 21 VI 1709 dziekan (L5)
 Bernard Teodor Schenk, kanonik i dziekan 19 II 1710 – 11 IV 1737, tytularny dziekan do 27 VII 1745
 Jan Melchior Stockhausen, 11 IV 1737 – 25 VII 1747 (L8)
 Jan Franciszek Fahl (błędnie wpisany na listę nr 3, zamiast na listę nr 8)
 Karol Fryderyk Zehmen, 25 VII 1747 – 13 XII 1798, od 3 VIII 1765 prepozyt (L8)

Lista nr 4

Andrzej Lumpe, 20 V 1456–1488 (L7)
 Mikołaj Krapitz, 5 IX 1488 – 1503, od 1496 biskup chełmiński (L7)
 Jan Krapitz, 1503 – 11 IX 1525 (L7)
 Jan Benedykt Solfa, 1526 – 31 III 1564, od 2 V 1547 prepozyt (L7)
 Walenty Kuczborski, kanonik i prepozyt 15 IV 1564 – 4 X 1572
 Jerzy Hannow, 21 IV 1573 – 27 IV 1576 (nie rezydował, brak ołtarza)
 Jan Kreczmer, 27 IV 1576 – 12 V 1604, od 6 V 1588 dziekan (L8, L4)
 Szymon Rudnicki, 4 VIII 1604 – 4 XI 1604, biskup warmiński (P1)
 Fabian Konopacki, 4 IX 1604 – 22 V 1619, dziekan 4 IX 1604 – 4 V 1610 (P1, P2)
 Jan Vasthovius, 7 II 1620 – 17 VI 1642 (P5)
 Marcin Skarszewski, 30 IX 1642 – 1 VII 1651, od 9 II 1649 kantor (P5)
 Andrzej Glaznocki, 14 VII 1651 – 3 VII 1668, od 5 II 1666 kantor (P2)
 Jan Kazimierz Wołowski, 21 IX 1668 – 6 II 1697, od 1 X 1692 dziekan (P8)
 Ludwik Michał Fantoni, 17 V 1697 – 6 XI 1737 (L8)
 Bonawentura Heinigk, 6 XI 1737 – 30 V 1766, od 4 X 1743 kustosz (L8)
 Józef Ludwich, 2 VI 1766 – 1773 (L5)
 Marcin Krasicki, 1773 – 28 VII 1792 (L5)
 Alojzy Mekitz, 1 VIII 1792 – 21 VIII 1803 (L5)

Lista nr 5

Marek Wolkau, 24 XI 1458 – po 8 VI 1475, po 22 II 1472 prepozyt (ołtarz kanonicki nie-ustalony)
 Marcin Achtsnicht, 1475 – 4 III 1504 (L8)
 Tiedemann Giese, po 4 III 1504 – 20 V 1549, 12 XI 1523 – 1538, kustosz (L8)
 Eggert Kempen, 23 XII 1549 – 6 V 1588, od 27 VI 1551 dziekan (P6)
 Stanisław Makowiecki, 6 V 1588 – 4 II 1601, od 21 VII 1586(!) kantor (P2)
 Adam Steinhallen, 4 II 1601 – 29 XII 1613 (P7)
 Jakub Schröter, 14 III 1614 – 7 I 1621 (P7)
 Maciej Montanus, 21 V 1621 – 27 II 1650 (P7)
 Jan Krzysztof Olszowski, 9 IV 1650 – 20 IX 1653 (P7)
 Albert Nowowiejski (Nowiejski), 14 XII 1653 – 18 XII 1664 (L8)
 Jan Baptysta Nycz, 8 V 1665 – 3 X 1670 (L8)
 Jerzy Kazimierz Wolf von Lüdinghausen, 20 II 1671 – 31 XII 1705, od 17 V 1697 dziekan (L8)
 Adam Rahdt, 5 II 1706 – 26 I 1714 (P7)
 Maciej Aleksander Sołtyk, 17 II 1714 – 8 XII 1749, biskup sufragan chełmiński (P7)
 Klaudiusz Józef Huguenin, 17 XII 1749 – 1763 (P7)

Ludwik Lodron, 4 V 1765 – 28 VIII 1766 (P7)

Ignacy Krasicki, 28 VIII 1766 – 3 I 1767, od 3 X 1766 kantor, od 3 I 1767 biskup warmiński (P7)

Lista nr 6

Enoch Kobelau, 1472 – 3 III 1512, od 20 VI 1476 prepozyt (ołtarz kanonicki nieustalony)

Jerzy Wolf, ok. 1514 – 1515 (L6)

Leonard Niederhoff, 1515 – 6 XII 1545, od 1532 dziekan (L6)

Maciej Tymmermann, po 6 XII 1545 – 29 X 1547 (L8)

Jakub Tymmermann, 29 X 1547 – 29 IV 1582 (L8)

Mikołaj Kos, prepozyt 2 VI 1582 – 8 IX 1605

Jakub Holtz, 28 XII 1605 – 24 XII 1619 (P5)

Piotr Biskupski, 27 I 1620 – przed 20 X 1620 (P5)

Wawrzyniec Borkowski, 20 X 1620 – 28 II 1624 (P5)

Łukasz Górnicki, 31 V 1624 – 15 VII 1651, od 9 VII 1638 dziekan, od 15 VI 1651 prepozyt (P5)

Giovanni Battista Jacobelli, 15 VII 1651 – 2 XI 1679, od 18 VIII 1671 kantor (L7)

Joachim Patorius von Hirtenberg, 18 XII 1680 – 26 XII 1681, od 5 XI 1681 kantor (P2)

Eustachy Wojciech Kreczmer, 22 VI 1682 – 26 VI 1687 (L3)

Jan Stanisław Zbąski, 19 XII 1687 – 6 XII 1688, biskup warmiński (L3)

Jan Jerzy Kunigk, 2 IX 1689 – 4 IX 1719, od 19 VI 1693 kantor, od 26 II 1706 kustosz (L3)

Gotfryd Henryk Eulenburg, 26 IX 1719 – 24 VI 1734 (L7)

Antoni Reyna, 1734 – 20 IV 1767 (L7)

Władysław Wincenty Gozimirski, 26 V 1767 – 30 III 1800 (L7)

Lista nr 7

Tomasz Werner, ok. 1464 – 23 XII 1498, od 20 VI 1476 kustosz (ołtarz kanonicki nieustalony)

Andrzej Kopernik, 1499 – XI 1518 (L4)

Bernard Korner, 1518 – 1519 (L4)

Aleksander Sculteti, 1519 – 1541 (L4)

Mikołaj Loka, ok. 1541 – 20 I 1569 (L4)

Henryk Sempłowski, 7 V 1571 – 30 V 1595, od 7 V 1586 kantor, od 21 VII 1586 kustosz (L4)

Marcin Szyzkowski, 5 XI 1595 – 15 XI 1596 (L8)

Jan Falibowski, 15 XI 1596 – 20 III 1603 (L8)

Samuel Knuth, 6 VI 1603 – 23 V 1614, od 26 III 1610 kustosz (L8)

Wacław Kobierzycki, kanonik i kustosz 31 X 1614 – 20 VII 1643

Andrzej Basius, 19 VIII 1643 – VIII 1665, od 11 IV 1665 kustosz (P8)

Adam Zygmunt Konarski, 18 XII 1665 – 18 XI 1685, od 20 I 1669 kantor, od 18 VIII 1671 kustosz, od 4 II 1678 prepozyt (P8)

Andrzej Józef Zagórny, 24 I 1686 – 5 V 1690 (L7)

Jan Antoni Bassani, 18 VIII 1690 – 1710 (L7)

Franciszek Janowicz, 14 II 1711 – 15 VI 1725, od 23 IX 1720 kantor (L7)

Andrzej Franciszek Burchert, 30 VI 1725 – 2 III 1737 (L5)

Aleksander Ossoliński, 19 VII 1737 – 22 VII 1761 (L5)

Jan Kłosowski, 28 I 1762 – 25 V 1776, od 3 VII 1767 kantor (L5)

Lista nr 8

- Feliks Pechwinkel, 1432 – 1447 (L6)*
Jan Burkardi, 1447 – 17 X 1449 (L6)
Filip Lange, po 17 X 1449 – przed 24 IV 1459 (L6)
Stefan z Nidzicy (de Neidenburg), 24 IV 1459 – 19 I 1480, biskup chełmiński (L6)
Andrzej Kletz, po 19 I 1480 – 5 IX 1515, od 19 VI 1499 kustosz (L6)
Walenty Grabau, 1517/1518 – przed 1523 (nie rezydował i nie posiadał ołtarza)
Achacy Trenck, 8 VII 1523 – 13 III 1551, od 26 XII 1545 dziekan (L8)
Wawrzyniec Craton z Portugalii, 30 XII 1552 – 1553 (P6)
Maciej Turski (błędnie wpisany na listę nr 8, zamiast na listę nr 11)
Jan Leoman (błędnie wpisany na listę nr 8 i ponownie na listę nr 11)
Jan Langhannigk, 5 IV 1560 – 29 X 1567 (P6)
Jan Rosenberg, po 29 X 1567 – 24 II 1588, do 15 XI 1572 (P6), potem (P5)
Dawid Konarski, 7 IV 1588 – przed 2 IV 1590 (P5)
Paweł Górnicki, 2 IV 1590 – 8 III 1632, od 28 XII 1605 prepozyt (P5)
Grzegorz Wawrzyniec Borasta, 13 V 1632 – 1645 (L8)
Jan Perowicz, 1645 – 4 XII 1649 (L8)
Tomasz Ujejski, 21 III 1650 – 1678, od 1652 prepozyt, 1678 biskup kijowski (L8)
Stanisław Ujejski, 24 III 1679 – 31 I 1709, od 30 VIII 1692 kustosz, od 26 II 1706 dziekan (L5)
*Michał Remigiusz Łaszewski, 27 IX 1709 – 2 X 1746, od 21 VIII 1720 kustosz, od 19 IV 1730 pre-
 pozyt (P3)*
Maciej Aleksander Soltyk (błędnie wpisany na listę nr 8, zamiast na listę nr 5)
Klaudiusz Józef Huguenin (błędnie wpisany na listę nr 8, zamiast na listę nr 5)
Jan Franciszek Fahl, po 2 X 1746 – 7 II 1750 (L3)
Andrzej Gąsiorowski, 21 III 1750 – 7 IX 1767 (L3)
Krzysztof Żórawski, 22 X 1767 – 11 X 1808 (L3)

Lista nr 9

- Hieronim Waldau, ok. 1465–1490 (P2)*
Fabian Luzjański, 1490 – 5 IV 1512, biskup warmiński (P2)
Jan Ferber, 11 II 1513 – 17 V 1530, od 19 II 1522 dziekan (P2)
Albert Kijewski, 1532 – VIII 1560 (L6)
Bartłomiej Plemiński, 1561 – 4 XII 1579 (L6)
Albert Lichtenhein, 4 III 1580 – 7 III 1593 (L6)
Henryk Hindenberg, 17 VII 1593 – 27 IX 1627 (L6), od 26 IX 1612 kantor (L1)
Walenty German, po 27 IX 1627 – przed 9 IX 1634 (L1)
Michał Schambogen, 9 IX 1634 – 17 XII 1648, od 3 IV 1637 kantor (P1)
Jan Markiewicz, 9 II 1649 – 1 XI 1654, 1658 – 8 II 1673, 30 VIII 1686 – 10 I 1687 (P5)
Jan Jerzy Kunig (błędnie wpisany na listę nr 9, wcześniej zaś na listę nr 6)
Szymon Aleksy Treter, 10 I 1687 – 15 V 1731 (P5)
Mikołaj Antoni Szulc, 14 VIII 1731 – 6 IV 1761, od 29 IV 1738 kantor, od 7 X 1745 dziekan (P5)
Maciej Józef Łubieński, kanonik i dziekan 15 V 1761 – 15 II 1768 (P1)
Teodor Lutomski, 15 II 1768 – 20 XI 1798 (P5)

Lista nr 10

- Bartłomiej Boreschow, 1 VII 1401 – 24 I 1426, od 1404 dziekan (ołtarz kanonicki nieustalony)*
Jan Leonis, po 24 I 1426 – 5 II 1432, po 24 I 1426 dziekan (ołtarz kanonicki nieustalony)
Elias Kobelau, 5 II 1432 – 22 II 1472 (P3)
Łukasz Watzenrode, 18 II 1479 – 18 V 1489, biskup warmiński (P3)
Baltazar Stockfisch, 18 V 1489 – po 1 I 1521 (P3)
Achacy Freundt, przed 20 VIII 1521 – VII 1533 (P3)
Jan Konopacki, 1533 – VII 1535 (P3)
Paweł Snopek, 20 I 1536 – 14 XII 1538 (P3)
Aleksander Suchten, 14 XII 1538 – III 1545 (P3)
Kaspar Hannow, 12 III 1545 – 6 V 1571 (P3)
Stanisław Reszka, VI 1571 – 3 IV 1600 (P3)
Wawrzyniec Koch, 1600 – 29 III 1626 (P3)
Euchard Zornhausen von Sonnenberg, 4 VI 1626 – 10 IX 1642 (P3)
Ludwik Fantoni, 30 IX 1642 – 30 VII 1681, od 3 XI 1662 kustosz, od 11 IV 1665 dziekan (P3)
Kazimierz Michał Dąbrowski, wybrany powtórnie (por. lista nr 13): 29 IV 1682 – 11 II 1706 (P6)
Jan Wojciech Hatten, 26 II 1706 – 8 VIII 1720, od 15 XII 1712 kantor (P6)
Remigiusz Czarliński von Schedlin, 23 VIII 1720 – 28 VIII 1747 (P3)
Stanisław Biegański, kanonik i prepozyt 2 I 1747 – 30 VIII 1763 (L1)
Jakub Franciszek Stoltzmann, 23 IX 1763 – 27 VIII 1766 (L8)
Karol August Kajetan PoeppeImann, 5 IX 1766 – 24 I 1805, od 9 XI 1779 dziekan (L8)

Lista nr 11

- Zachariasz Tapiau, przed 30 XI 1476 – 19 I 1509 (P5)*
Michał Sanderi, po 19 I 1509 – przed 26 VII 1531 (P5)
Teodoryk Reden, 22 XI 1532 – 15 VI 1551 (P5)
Maciej Turski, po 10 VI 1553 – przed 28 XII 1553 (P5)
Jan Leoman, 19 I 1554 – 18 VIII 1582, od 23 IX 1571 kustosz (P5)
Stanisław Kostka (błędnie wpisany na listę nr 11, zamiast na listę nr 16, gdzie figuruje powtórnie)
Maciej Hein, 24 XII 1588 – 21 X 1594 (P7)
Jan Pisiński, 16 XII 1594 – 28 VIII 1612, od 18 VI 1601 kantor, od 4 V 1610 dziekan (P7)
Michał Działyński, 26 IX 1612 – 17 VII 1651 (L6)
Wawrzyniec Ludwik Demuth, 30 IX 1651 – 27 VI 1680 (L6)
Piotr Rostkowski, 20 XII 1680 – 28 I 1702 (L6)
Teodor Andrzej Potocki, 3 III 1702 – 1704 (L6)
Jakub Potocki, 1704 – 29 VIII 1711 (L6)
Teodor Andrzej Potocki (biskup – elekt), 18 IX 1711 – IX 1712 (L6)
Franciszek Mikołaj Zalewski, 27 IX 1712 – 1716 (L6)
Piotr Maria Ruggieri, 27 I 1716 – 23 VII 1739, od 4 V 1737 wicekustosz (L6)
Rajmund Józef Accoramboni (błędnie wpisany na listę nr 11, zamiast na listę nr 2)
Ignacy Accoramboni (błędnie wpisany na listę nr 11, zamiast na listę nr 2)
Piotr Franciszek Giannini, 19 VIII 1739 – przed 13 I 1745 (prawdopodobnie nie był instalowany, nie posiadał ołtarza)
Józef Benedykt Matthy, 7 XI 1748 – 24 IX 1783 (P3)

Lista nr 12

- Werner Medderich, 10 VII 1460–1498 (L4)
 Jarzy Delau, *kanonik i kantor*, 1500–1515 (L3)
 Tomasz Blankenfeld, *po 22 I 1515 – przed 5 IV 1516* (P7)
 Eberhard Ferber, 5 IV 1516 – przed 5 VI 1528 (P7)
 Adrian Preusse, III 1531–1536 (P7)
 Jan Rupoldus, 1537 – II 1544 (P7)
 Andrzej Kostka, 1 XII 1545 – przed 7 II 1550 (P7)
 Krzysztof Konarski, 1550–1568 (P7)
 Michał Konarski, 1568 – 5 VI 1584, od 7 IX 1582 *kustosz* (P7)
 Piotr Tylicki, 3 VII 1584 – 6 VI 1600 (L7)
 Stefan Wichrowski, 6 VI 1600 – 26 II 1601 (L7)
 Albert Biliński, 26 II 1601 – 21 VI 1607 (L7)
 Łukasz Bratkowski, 4 VIII 1607 – 19 VIII 1629 (L7)
 Jerzy Marquardt, 18 I 1630 – XI 1660, od 1 XII 1651 *kustosz* (L7)
 Mateusz Jan Judycki, XI 1660 – 20 IV 1667 (P3)
 Wojciech Jan Działyński, 23 IX 1667 – 4 XI 1680 (P3)
 Andrzej Adrian Linde, 17 XI 1681 – 19 II 1702 (P3)
 Krzysztof Antoni Szembek, 18 V 1703 – przed 17 V 1715, od 23 IX 1711 *prepozyt* (P3)
 Józef Eustachy Szembek, 25 V 1717 – 29 I 1753 (P6)
 Tomasz Szczepański, 28 IV 1753 – 21 IV 1809 (P6)

Lista nr 13

- Wawrzyniec Reinkonis, 31 V 1423 – 17 IV 1443 (*ołtarz kanonicki nieustalony*)
 Krzysztof Cegenberg, 22 IV 1443 – przed 4 VII 1456 (*ołtarz kanonicki nieustalony*)
 Konrad Tostier, 4 VII 1456 – przed 9 X 1460 (*ołtarz kanonicki nieustalony*)
 Krzysztof Tapiau, 9 X 1460 – 6 V 1498, od 20 I 1467 *kustosz*, od 3 XI 1471 *dziekan* (*ołtarz kanonicki nieustalony*)
 Bernard Sculteti, *po 6 V 1498 – 30 VII 1518, od 1499 dziekan* (*ołtarz dziekana*)
 Jan Tymmermann, 18 II 1519 – 23 I 1564, od 1527 *kantor*, od 11 III 1539 *kustosz* (L3)
 Mikołaj Działyński, *po 23 I 1564 – 1565* (L3)
 Erazm Działyński, 1565 – XI 1572 (L3)
 Jan Hannow, 22 IV 1573 – 21 V 1588 (L3)
 Szymon Hannow, 22 V 1589 – I 1602 (L3)
 Jan Rudzki, 26 II 1602 – 5 I 1649 (L3)
 Jan Runesius, 1653 – 12 V 1664 (P7)
 Filip Philippes, 14 XI 1667 – 1677 (P7)
 Kazimierz Michał Dąbrowski, 27 VIII 1677 – przed 3 VIII 1678 (P7)
 Michał Stefan Radziejowski, 5 VIII 1678 – 31 X 1679 (P7)
 Stanisław Konstanty Wierusz-Kowalski, 20 XI 1683 – 28 X 1708, od 26 II 1706 *kantor*, od 2 VI 1730 *kustosz* (P7)
 Wojciech Ludwik Grzymała, 7 XI 1708 – 4 V 1737, od 30 VI 1725 *kantor*, od 2 VI 1730 *kustosz* (L5)
 Andrzej Marquardt, 4 V 1737 – 14 V 1793 (L6)
 Jan Karol Hohenzollern, 16 VII 1793 – 18 XII 1795, *biskup warmiński* (L6)

Lista nr 14

- Jan Rex, 25 VIII 1409 – 25 X 1447 (P4)
 Herman Birken, 1447 – ok. 1466, od 1462 kustosz (P4)
 Jan Zana, ok. 1466 – 26 VIII 1495 (P4)
 Mikołaj Kopernik, 1497 – 21 V 1543 (P4)
 Jan Loisse, 21 V 1543 – 8 II 1562 (P4)
 Piotr Kostka, po 8 II 1562 – 25 I 1595 (P4)
 Marcin Kołacki, 21 III 1597 – 28 VII 1608 (P4)
 Andrzej Zagórny, po 28 VII 1608 – 24 V 1634 (P4)
 Dominik Roncalli, 1634 – przed 6 V 1651 (P4)
 Wawrzyniec Rudawski, 6 V 1651 – przed 8 V 1665 (P4)
 Maciej Romuald Wołczyński, 8 V 1665 – III 1675 (P4)
 Jan Jakub Hoffmann, 22 III 1675 – 21 III 1703 (P4)
 Piotr Franciszek Silva, 27 VIII 1703 – przed 19 VII 1718 (P4)
 Jerzy Fryderyk Königsegg, 19 VII 1718 – 17 VII 1736, od 2 VI 1730 kantor (P4)
 Ignacy Czarliński von Schedlin, 25 VIII 1736 – 14 I 1751 (P5)
 Konstanty Józef Piwnicki, 10 II 1751 – 10 IV 1779, od 8 IV 1768 dziekan (P5)
 Franciszek Borowski, po 10 IV 1779 – 10 I 1817 (ołtarz nieustalony)

Lista nr 15

- Arnold Huxer, 12 IV 1406 – po 8 I 1445, od 12 I 1433 kustosz (L4)
 Bartłomiej Liebenwald, 14 XI 1447 – ok. 1470, przed 30 IX 1461 kantor (L5)
 Tomasz Kynast, kanonik i kantor, ok. 1479 – 19 IV 1490 (L3)
 Albert Bischof, 27 VII 1490 – 20 II 1529 (P6, P8)
 Jan Flachsbinder (Dantyszek), po 20 VII 1529 – 20 IX 1537, biskup warmiński (P8)
 Stanisław Hozjusz, 5 VII 1538 – 27 IV 1551, biskup warmiński, od 14 IV 1539 kantor (P8)
 Marcin Kromer, 1551 – 31 X 1579, biskup warmiński, od 1552 kantor (P2)
 Jakub Allemani, 3 XI 1579 – 16 VIII 1581 (prawdopodobnie nie był instalowany, nie posiadał ołtarza)
 Andrzej Batory, 16 VIII 1581 – 10 XII 1585, biskup warmiński (nie rezydował, nie posiadał ołtarza)
 Tomasz Treter, 23 XII 1585 – 11 II 1610, od 22 VII 1595 kustosz (L4)
 Feliks Kos, 26 III 1610 – ok. VII 1610 (L8)
 Albert Rudnicki, 22 IV 1611 – 25 I 1651, od 21 III 1633 prepozyt (L8, L4)
 Zygmunt Krzysztof Stössel, 28 I 1651 – 23 IV 1671, od 27 III 1653 kantor, od 5 II 1666 kustosz (L3)
 Franciszek Kazimierz Żórawski, 18 VIII 1671 – 21 I 1702, od 11 IV 1687 prepozyt (L7)
 Konstanty Felicjan Szaniawski, 12 VIII 1702 – 25 VI 1706 biskup włocławski (L4)
 Izydor Kajetan Magnanini, 1 V 1706 – 4 I 1738 (L4)
 Paweł Dominik Dromler, 8 II 1738 – 28 IV 1758 (L4)
 Jakub Simonetti, 28 IV 1758 – 1788 (L4)

Lista nr 16

- Elias Dareten, 18 II 1479 – 8 XI 1498 (P8)
 Henryk Niederhoff, 1499 – 18 IV 1507 (L6)
 Krzysztof Suchten, 1509 – 1519, od 12 XII 1513 prepozyt (L6)

Szymon Hass, *po 23 VIII 1519 – 1530 (L3)*
 Jan Diettenhainer, *1530 – przed 4 III 1532 (L3)*
 Maurycy Ferber, *4 III 1532 – 13 IV 1546 (L3)*
 Eustachy Knobelsdorf, *po 13 IV 1546 – 11 VI 1571, od 7 X 1552 kustosz (L3)*
 Stanisław Kostka, *15 XI 1572 – 21 IV 1576 (P6)*
 Baltazar Niemczyk, *21 IV 1576 – 1 IX 1593 (P6)*
 Jan Preuck, *10 IX 1593 – 16 IX 1631 (P6)*
 Mikołaj Szyszkowski, *21 VIII 1632 – 4 IV 1634, biskup warmiński (P6)*
 Walenty German, *26 XI 1635 – 8 IV 1643 (P6)*
 Jan Karol Konopacki, *24 IV 1643 – VIII 1643 (P6)*
 Jan Lamshöfft, *9 IX 1643 – 29 II 1644 (P6)*
 Wacław Leszczyński, *29 II 1644 – 12 XII 1644, biskup warmiński (P6)*
 Jan Lamshöfft (*ponownie*), *18 VI 1647 – 4 IV 1649 (P6)*
 Michał Sidler, *30 IX 1649 – IV 1658 (P6)*
 Jan Stefan Wydźga, *6 VIII 1658 – 10 X 1659, biskup warmiński (L3)*
 Karol Affaita, *25 VI 1660 – 31 XII 1692, od 22 VI 1682 kantor (L3)*
 Michał Szembek, *19 VI 1693 – 2 XII 1697 (L3)*
 Ludwik Szembek, *31 XII 1697 – przed 3 VI 1710 (L3)*
 Józef Eustachy Szembek (*błędnie wpisany na listę nr 16, wcześniej zaś na listę nr 12*)
 Jan Chryzostom Drescher, *VIII 1710 – 19 VII 1717 (L3)*
 Michał Antoni Kunicki, *3 VIII 1717 – 1 IX 1725 (L3)*
 Jan Kazimierz Lingk, *3 IX 1725 – 3 IX 1765, od 7 X 1745 kantor (L3)*
 Jan Bonawentura Weiss, *23 XI 1765 – 13 II 1769 (P7)*
 Andrzej Płaskowski, *po 13 II 1769 – 28 I 1802 (P7)*

3. Imienna obsada poszczególnych ołtarzy oraz towarzyszące tym ołtarzom pochówki

W celu identyfikacji ołtarzy bocznych w katedrze fromborskiej przyjmuje się różne zasady. Z reguły rząd lewy – patrząc od strony wejścia głównego w kierunku prezbiterium – określa się jako północny, rząd prawy zaś jako południowy. Następnie ołtarze liczone są w obrębie każdego z dwóch rzędów. Jako pierwszy w rzędzie północnym (lewym) liczy się ołtarz prepozyta kapituły, stojący przy półfilarze najbliższym prezbiterium. Dalej – w kierunku przeciwnym wobec prezbiterium, czyli w kierunku wejścia głównego do katedry – ołtarz kustosa kapituły i dalej kolejno sześć ołtarzy nienależących do prałatów, które nazwiemy tu, dla lepszej orientacji, ołtarzami kanonicznymi. Analogiczną ósemkę ołtarzy w południowym (prawym) rzędzie rozpoczyna ołtarz dziekana kapituły, dalej ołtarz kantora i potem następuje kolejno sześć ołtarzy kanonicznych. Taki właśnie system identyfikacji ołtarzy stosowano w kapitule, czego dowodzą najstarsze źródła (*Ordinatio altarium* z 11 stycznia 1480, *Inwentarz ołtarzy* z 1578). Również statuty kapituły z 1885 r. (*Statuta capituli cathedralis Warmiensis*, Braunsberg 1917) zgodnie z tą tradycją ustalają, że ołtarze liczy się od prezbiterium do wejścia. Natomiast każdy z dwóch rzędów ołtarzy określano wedle stron świata. Na użytek dzisiejszy może to jednak okazać się mniej przejrzyste, toteż w niniejszym opracowaniu będziemy je rozróżniali jako strony lewą i prawą. Dla porządku należy jeszcze wspomnieć, iż w niektórych starszych opracowaniach historycznych, a zwłaszcza w najbardziej wartościowej historii katedry fromborskiej F. Dittricha (*Der Dom...*, ss. 623–631), przyjęto liczenie ołtarzy odwrotnie niż każe tradycja oraz wspomniane statuty – mianowicie od wejścia głównego w kierunku prezbiterium, co wydaje się też i ze względów merytorycznych wysoce niewłaściwe.

Obsadę każdego z ołtarzy podano w porządku chronologicznym, wedle możliwie dokładnej daty uzyskania przez daną osobę kanonikatu, względnie prałatury. W przypadku, gdy chodzi o prałaturę, określono jej rodzaj i wskazano odpowiedni dla niej ołtarz. Oznacza to, że dalszych wiadomości o danej osobie – łącznie z datą śmierci i wskazaniem miejsca pochówku – należy poszukiwać w związku z tym ołtarzem. Jeżeli zdarzy się, że kanonik będący prałatem uzyskał następnie prałaturę wyższego stopnia – a więc i zmienił także po raz kolejny ołtarz – również znajdzie się w takim przypadku stosowny odsyłacz. W ten oto sposób winien być dopełniony zasadniczy cel niniejszego opracowania – wskazanie rzeczywistego (opartego na faktach źródłowych) lub tylko domniemanego, ale przecież wynikającego z określonych zasad, miejsca pochówku danej osoby.

Niniejszy wykaz powinien zilustrować ponadto funkcjonowanie zasady, że dziedziczenie kanonikatu łączyło się z dziedziczeniem ołtarza kanonickiego, a w konsekwencji – z pochówkiem przy tym ołtarzu, podobnie jak każdorazowy awans na określoną prałaturę łączył się z pochówkiem przy ołtarzu właściwym danej prałaturze. W tym celu każde kolejne nazwisko poprzedzono numerem kanonikatu, odpowiadającym numerowi właściwej listy – jednej spośród szesnastu, na której umieszczone jest nazwisko danej osoby. Każdorazowa przerwa w łańcuchu, wskazującym na dziedziczenie kanonikatu łącznie z ołtarzem, znajdzie swoje logiczne wytłumaczenie we właściwym miejscu – przy nazwisku tej osoby, przy której pojawia się numer innej listy niż poprzednio. Wszelako specjalnych wyjaśnień oszczędzimy sobie tam, gdzie przerwa w łańcuchu dziedziczenia ołtarzy wiąże się z następstwem po zmarłym prałacie. W takich przypadkach bowiem sprawa tłumaczy się sama: osoba obejmująca kanonikat po którymkolwiek z prałatów nie może dziedziczyć po nim ołtarza, który przysługuje wyłącznie prałatom, musi natomiast objąć pierwszy lepszy ołtarz kanonicki, jaki na zasadzie przypadku zostanie zwolniony w tych czy innych okolicznościach (przez zgon jego posiadacza, przez awans na prałaturę lub rezygnację z kanonikatu). Warto przy tym zauważyć, że objęcie kanonikatu zwolnionego przez kogoś z prałatów z reguły zmuszało jego następcę do wyczekiwania – niekiedy nawet przez kilka lat – aż zwolni się dlań którykolwiek z ołtarzy kanonickich. W takich, bardzo licznych wypadkach, data objęcia w posiadanie kanonikatu (czyli data instalacji) wcale nie będzie równoznaczna z datą objęcia ołtarza, który statutowo kanonikowi przysługiwał.

W końcu trzeba wspomnieć, że zawarte w nawiasach przed nazwiskami znaki zapytania – zamiast numeru listy związanej z odpowiednim kanonikatem – informują, że danego posiadacza ołtarza nie udało się odnieść – nawet hipotetycznie – do żadnej z owych szesnastu list. Czyli innymi słowy – ustalone następstwo w posiadaniu danego ołtarza nie idzie tu w parze z ustaleniem następstwa w kanonikacie. W takich wypadkach istotne jest przecież to, że poprzez związek danej osoby z określonym ołtarzem zostaje uwiarygodnione miejsce pochówku tejże osoby.

Prezentowane niżej zestawienie stwarza ponadto możliwość łatwego odtworzenia obrazu obsady wszystkich szesnastu ołtarzy w dowolnie wybranym roku. Będzie to zarazem równoznaczne z możliwością odtworzenia aktualnej obsady kanonikatów w tym samym punkcie czasowym. Dla zilustrowania owych możliwości wybrano dowolne trzy daty roczne związane z okresem kanonikatu Mikołaja Kopernika oraz Ignacego Krasickiego – w dystansie czasowym równym dwu i pół stuleciom.

Rok 1518

Ołtarze po stronie lewej

1
(16) Krzysztof Suchten2
(1) Maurycy Ferber3
vacat4
(7) Andrzej Kopernik †

(7) Bernard Komer

5
(3) Henryk Snellenberg6
(6) Leonard Niederhoff7
(4) Jan Krapitz8
(5) Tiedemann Giese

Ołtarze po stronie prawej

1
(13) Bernard Sculteti † 30 VII

vacat

2
(9) Jan Feber3
(10) Baltazar Stockfisch4
(14) Mikołaj Kopernik5
(11) Michał Sanderi6
(2) Jan Sculteti7
(12) Eberhard Ferber8
(15) Albert Bischof**Rok 1543**

Ołtarze po stronie lewej

1
(1) Paweł Plotowski2
(13) Jan Tymmermann3
(16) Maurycy Ferber4
(7) Mikołaj Loka5
(3) Jerzy Donner6
(9) Albert Kijewski7
(4) Jan Benedykt Solfa8
(8) Achach Trenck

Ołtarze po stronie prawej

1
(6) Leonard Niederhoff2
(15) Stanisław Hozjusz3
(10) Aleksander Suchten4
(14) Mikołaj Kopernik †

(14) Jan Loisse

5
(11) Teodoryk Reden6
(5) Tiedemann Giese7
(12) Jan Rupoldus8
(2) Rafał Konopacki

Rok 1766

Ołtarze po stronie lewej	Ołtarze po stronie prawej
1	1
(3) Karol Fryd. von Zehmen	(9) Maciej J. Łubiński
2	2
(4) Bonawentura Heinigk †	vacat
vacat	(5) Ignacy Krasicki od 3 X
3	3
(8) Andrzej Gąsiorowski	(11) Józef B. Matthy
4	4
(15) Jakub Simonetti	(1) Andrzej Żórawski
5	5
(7) Jan Klosowski	(14) Konstanty J. Piwnicki
6	6
(13) Andrzej Marquardt	(12) Tomasz Szczepański
7	7
(6) Antoni Reyna	(5) Ludwik Lodron do 28 VIII
8	(5) Ignacy Krasicki 28 VIII – 3X
(10) Jakub Franc. Stolzmann †	8
(10) Karol A. K. Poeppelmann	(2) Ignacy Accoramboni

a. Lewy rząd ołtarzy (1–8)

Ołtarz prepozyta kapituły, pw. Wszystkich Świętych – pierwszy w lewym rzędzie

(?) Henryk Susse, kanonik i prepozyt od 10 V 1360, zmarł 13 I 1387. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna przemieszczona – przy ścianie północnej katedry, w rejonie czwartego ołtarza w lewym rzędzie.

(?) Michał Vischow, kanonik od 20 XI 1364 (ołtarz nieustalony), dziekan 1369–1370 (pierwszy ołtarz nieustalony), dziekan 1369–1370 (pierwszy ołtarz w prawym rzędzie), prepozyt między 13 a 17 I 1387, zmarł 25 IX 1388. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(?) Otto z Rogit, kanonik od 21 V 1350 (ołtarz nieustalony), prepozyt po 25 IX 1388, zmarł 14 II 1393. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(?) Teodoryk Kruze, kanonik i prepozyt po 14 II 1393, zmarł przed 19 VIII 1411. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(?) Jan Abezier, kanonik i prepozyt od 19 VIII 1411, biskup warmiński od 5 XII 1417.

(15) Arnold Huxer, kanonik od 12 IV 1406 (czwarty ołtarz w lewym rzędzie), prepozyt przed 15 III 1417, zrezygnował z prepozytury 15 V 1419, kustosz od 12 I 1433 (drugi ołtarz w lewym rzędzie).

(?) Kaspar Schuwenpflug, kanonik od 1404 (ołtarz nieustalony), prepozyt od 15 V 1419, zrezygnował z kanonikatu i prepozytury 8 I 1420, wskutek prowizji na biskupa Ozylii.

(?) Franciszek Kuhschmalz, kanonik i prepozyt od 11 I 1420, od 8 IV 1424 biskup warmiński.

(?) Arnold Datteln, kanonik od 30 VIII 1420 (ołtarz nieustalony), prepozyt od 14 IV 1424, zrzekł się prepozytury przed 3 VI 1458, na rzecz swego bratanka. Zmarł jako zwykły kanonik, prawdopodobnie w 1459. W testamencie sporządzonym 14 VII 1456 w szpitalu kapituły sambijskiej w Królewcu, wyraził życzenie, aby go pochowano w tamtejszej katedrze (E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 751). W rzeczywistości jednak pochówek miał miejsce w katedrze fromborskiej (przy ołtarzu prepozyta?), skoro znajduje się tu jego płyta nagrobna (z napisem „Arnolda Dattelna tu ziemia kryje”), tak jak inne przemieszczona – przed trzecim ołtarzem w lewym rzedzie.

(2) Arnold Datteln-Klunder, kanonik przed 30 VII 1437 (ołtarz nieustalony), prepozyt od 3 VI 1458, zrezygnował z prepozytury 22 II 1472 i wówczas otrzymał ołtarz kanonicki (szósty w prawym rzedzie).

(5) Marek Wolkau, kanonik od 24 XI 1458 (ołtarz nieustalony), prepozyt po 22 II 1472, zmarł po 8 VI 1475. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(6) Enoch Kobelau, kanonik od 1467; nie posiadał ołtarza kanonickiego – do końca lata 1474 stale przebywał w Rzymie i po osiedleniu się we Fromborku otrzymał wraz z prepozyturą ołtarz przysługujący prepozytowi. Prepozyt po 8 VI 1475, zmarł 28 III 1512. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna (z wizerunkiem postaciowym) przemieszczona – przed drugim ołtarzem w lewym rzedzie.

(16) Krzysztof Suchten, kanonik od 1509 (szósty ołtarz w lewym rzedzie), prepozyt od 12 XII 1513, zrezygnował z prepozytury w 1519, zmarł we Wrocławiu.

(1) Paweł Płotowski, kanonik i prepozyt od 1519 (20 XII 1537 oznajmił, że swoją prebendę posiada 19 lat – AADWO, Arch. Bisk. D5, k. 65), zmarł 18 IV 1547. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna (z wizerunkiem postaciowym) przemieszczona – przed ósmym ołtarzem w lewym rzedzie.

(4) Jan Benedykt Solfa, kanonik od 1526 (siódmy ołtarz w lewym rzedzie), prepozyt od 2 V 1547, zmarł 31 III 1564 w Krakowie i tam pochowany.

(4) Walenty Kuczborski, kanonik i prepozyt od 15 IV 1564, zmarł 4 X 1572 w Krakowie i tam pochowany. Posiadanie ołtarza (i prepozytury, o której nic nie wie *Słownik biograficzny kapituły warmińskiej*, Olsztyn 1996, s. 136), potwierdzone źródłowo (In altari praepositi et nunc domini Valentini Cusborski vicaria Omnium Sanctorum – *Acta visitationum*, 1565–1572, k. 218b).

(6) Mikołaj Kos, prepozyt honorowy (bez kanonikatu) od 21 IV 1564, prepozyt rzeczywisty (z kanonikatem) od 2 VI 1582, zmarł 8 IX 1605, pochówek przy ołtarzu. Brak płyty. W katedrze także pochówek jego matki Heleny, zmarłej 14 V 1591, której płyta nagrobna (bez wątplenia przemieszczona) znajduje się w północno-zachodnim narożniku katedry.

(8) Paweł Górnicki, kanonik od 2 IV 1590 (piąty ołtarz w prawym rzedzie), prepozyt od 12 V 1606, zmarł w Barczewie 8 III 1632 i tam pochowany (Sepultus in nostra ecclesia ante maius altare – W. Koppenhagen, *Die Totentafel*, s. 154, nr 14). Epitafium w narożniku północno-wschodnim katedry, z inskrypcją informującą o pochówku w Barczewie.

(15) Albert Rudnicki, kanonik od 22 IV 1611 (czwarty ołtarz w lewym rzedzie), prepozyt od 21 III 1633, zmarł 25 I 1651. Pochówek przy ołtarzu. W testamencie z 16 XII 1650 życzył sobie mieć mały nagrobek z prostym napisem, datą zgonu i wiekiem (E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, ss. 739). Płyta nagrobna zaginiona. Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo – wraz z biskupem Mikołajem Szyszkowskim był współfundatorem tego ołtarza – na predelli z lewej strony jego herb i inicjały, z prawej herb Szyszkowski (F. Dittrich, *Der Dom*, s. 620).

(6) Łukasz Górnicki, kanonik od 31 V 1624 (piąty ołtarz w prawym rzedzie), dziekan od 9 VII 1638 (pierwszy ołtarz w prawym rzedzie), prepozyt od 15 VI 1651, zmarł 15 VII 1651. Pochówek

przy ołtarzu. Epitafium na narożnej wieżycze południowo-wschodniej, w pobliżu ołtarza dziekana (wykonawcy jego testamentu prosili kapitułę 17 VII 1651 o pozwolenie na umieszczenie epitafium w miejscu, gdzie w owym czasie była płyta nagrobna wikariusza Passeriusa, zmarłego w 1600 – E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 754).

(8) Tomasz Ujejski, kanonik od 21 III 1650 (ósmy ołtarz w lewym rzędzie), prepozyt od 1652, rzekł się kanonikatu i prepozytury w 1678, wskutek prowizji na biskupstwo kijowskie.

(7) Adam Zygmunt Konarski, kanonik od 18 XII 1665 (ósmy ołtarz w prawym rzędzie), kantor od 20 I 1669 (drugi ołtarz w prawym rzędzie), kustosz od 18 VIII 1671 (drugi ołtarz w lewym rzędzie), prepozyt od 4 II 1678, zmarł 18 XI 1685. Pochówek przy ołtarzu. Epitafium na ścianie północnej katedry, naprzeciwko drugiego ołtarza (w testamencie z 7 XI 1685 życzył sobie mieć epitafium na wzór epitafium prepozyta Łukasza Górnickiego – E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, ss. 748–749).

(15) Franciszek Kazimierz Żórawski, kanonik od 18 VIII 1671 (siódmy ołtarz w lewym rzędzie), prepozyt od 11 IV 1687, zmarł 21 I 1702 (w czasie pogrzebu brata – In villa Goscora sepelit). Pochówek przy ołtarzu (translatus et sepultus Anno eodem 19 Febr. – *Inscriptionum*, s. 57, nr 86). Płyta nagrobna w lewej nawie obok ołtarza – zdaniem E. Brachvogla, na swoim pierwotnym miejscu (*Die Grabdenkmäler*, s. 736).

(1) Jan Franciszek Kurdwanowski, kanonik od 6 V 1700 (czwarty ołtarz w lewym rzędzie), prepozyt od 3 III 1702, zrezygnował z prepozytury przed 23 IX 1711 (lecz nie z kanonikatu, choć jako biskup pomocniczy nie posiadał ołtarza kanonickiego).

(12) Krzysztof Antoni Szembek, kanonik od 18 V 1703 (trzeci ołtarz w prawym rzędzie), prepozyt od 23 IX 1711, zrezygnował z prepozytury przed 17 V 1715, jako biskup poznański.

(1) Jan Franciszek Kurdwanowski, kanonik i prepozyt (ponownie) od 17 V 1715, zmarł 28 XII 1729. Pochówek w krypcie. Brak płyty.

(8) Michał Remigiusz Łaszewski, kanonik od 27 IX 1709 (trzeci ołtarz w prawym rzędzie), kustosz od 21 VIII 1720 (drugi ołtarz w lewym rzędzie), prepozyt od 19 IV 1730, zmarł 2 X 1746. Pochówek w krypcie (w testamencie z 8 V 1727 życzył sobie pochówku w krypcie kanonickiej, a epitafium – przy ołtarzu kustosa, który w tym czasie do niego należał – E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 740).

(10) Stanisław Biegański, kanonik i prepozyt od 2 I 1747, zmarł 30 VIII 1763. Pochówek w krypcie (?). Brak płyty.

(3) Karol Fryderyk Zehmen, kanonik od 25 VII 1747 (ósmy ołtarz w lewym rzędzie), prepozyt od 3 VIII 1765, zmarł 13 XII 1798. Pochówek w krypcie. Brak płyty.

Ołtarz kustosa kapituły, pw. Michała Archanioła – drugi w lewym rzędzie

(?) Jan Heuke-Legendorf, kanonik i kustosz od 17 XI 1355, zmarł przed 9 XII 1372. Prawdopodobny pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(?) Jan Rone, kanonik od 23 V 1354 (ołtarz niestalony), kustosz od 21 VIII 1375, zmarł ok. 1385. Prawdopodobny pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(?) Arnold Ergesten, kanonik przed 9 IX 1378 (ołtarz niestalony), kustosz od 1385, dziekan od 17 I 1387 (pierwszy ołtarz w prawym rzędzie).

(?) Tylo z Głogowa, kanonik od 20 XI 1371 (ołtarz niestalony), kustosz po 17 I a przed 6 V 1387, zmarł 23 I 1405. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna przemieszczona – w nawie głównej, przy szóstym filarze ołtarzowym.

(?) Maternus Rosenberg, kanonik i kustosz po 23 I 1405, zmarł przed 9 VIII 1426. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(?) Marcin Huxer, kanonik i kustosz od 9 VIII 1426, zmarł przed 12 I 1433. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(15) Arnold Huxer, kanonik od 12 IV 1406 (czwarty ołtarz w lewym rzedzie), prepozyt przed 15 III 1417 – 15 V 1419, zrezygnował z prepozytury (pierwszy ołtarz w lewym rzedzie), kustosz od 12 I 1433, zmarł 10 V 1446. Pochówek przy ołtarzu. W testamencie z 8 I 1445 wyraził życzenie, aby go pochowano przy jego ołtarzu i położono płytę nagrobną (E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 757). Płyta nagrobna przemieszczona – pod czwartym ołtarzem w lewym rzedzie.

(?) Augustyn Tiergart, kanonik od 14 IV 1424 (ołtarz nieustalony), kustosz po 10 V 1446, zrezygnował z prałatury w 1462, zmarł w Gdańsku przed 1 IV 1465 i tam prawdopodobnie pochowany (był to okres wojny).

(14) Herman Birken, kanonik od 1447 (czwarty ołtarz w prawym rzedzie), kustosz od 1462, zmarł w 1466. Ze względu na okres wojny, miejsce zgonu i pochówku niewiadome.

(13) Krzysztof Tapiau, kanonik od 9 X 1460 (ołtarz nieustalony), kustosz od 20 I 1467, dziekan od 3 XI 1471 (pierwszy ołtarz w prawym rzedzie).

(7) Tomasz Werner, kanonik od ok. 1464 (ołtarz nieustalony), kustosz od 20 VI 1476, zmarł 23 XII 1498 w Lipsku i tam pochowany. Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo (w testamencie z 2 I 1498 przeznaczył odpowiednie środki na wyposażenie tego ołtarza – cyt. *Pastoralblatt für die Diözese Ermland*, 1885, s. 54).

(8) Andrzej Kletz, kanonik po 19 I 1480 (szósty ołtarz w lewym rzedzie), kustosz od 19 VI 1499, zmarł 5 IX 1515. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(1) Maurycy Ferber, kanonik po 18 IV 1507 (siódmy ołtarz w prawym rzedzie), kustosz po 5 IX 1515, biskup warmiński od 17 VII 1523.

(5) Tiedemann Giese, kanonik po 4 III 1504 (ósmo ołtarz w lewym rzedzie), kustosz od 12 XI 1523, jako biskup chełmiński od połowy 1538 zrezygnował z prałatury kustosza, ale zachował kanonikat, wobec czego przysługiwał mu ołtarz kanonicki, który otrzymał 29 VII 1538 (szósty w prawym rzedzie).

(2) Feliks Reich, kanonik od 29 X 1526 (ołtarz szósty w prawym rzedzie), kustosz od 29 VII 1538, zmarł 11 III 1539. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty nagrobnej. Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo (*Inventarium altaris secundi in parte aquilonari, tituli s. Michaelis et omnium Angelorum, quod est custodis*. – Missale Varmiense impressum correctum et valde cancellatum per Felicem Reich – *Inwentarz ołtarzy*, 1578, ss. 525–526).

(13) Jan Tymmermann, kanonik od 18 II 1519 (drugi ołtarz w prawym rzedzie), kantor od 1527 (nadał drugi ołtarz w prawym rzedzie), kustosz od 11 III 1539, w 1552 zrzekł się prałatury kustosza i objął ołtarz kanonicki (trzeci w lewym rzedzie).

(16) Eustachy Knobelsdorf, kanonik po 13 IV 1546 (trzeci ołtarz w lewym rzedzie), kustosz od 7 X 1552, zmarł 11 1571 we Wrocławiu.

(11) Jan Leoman, kanonik od 19 I 1554 (piąty ołtarz w prawym rzedzie), kustosz od 23 IX 1571, zmarł 18 VIII 1582. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty. Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo (*Inventarium altaris secundi in parte aquilonari, tituli s. Michaelis et omnium Angelorum, quod est custodis. Calix argenteus inauratus cum patena, quae R. D. Joannes Leoman custos et canonicus -- multo fieri fecit* – *Inwentarz ołtarzy*, 1578, s. 525).

(12) Michał Konarski, kanonik od 1568 (siódmy ołtarz w prawym rzedzie), kustosz od 7 IX 1582, zmarł 5 VI 1584. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna (z wizerunkiem postaciowym) przemieszczona – pod ścianą północną katedry, naprzeciwko szóstego filara ołtarzowego.

(1) Samson Worein, kanonik od 21 XI 1559 (siódmy ołtarz w lewym rzedzie), od 3 VII 1584 kustosz, zmarł 13 VI 1586. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna (z wizerunkiem) przemieszczona – przy ścianie północnej katedry, w narożniku północno-zachodnim.

(7) Henryk Semplawski, kanonik od 7 V 1571 (czwarty ołtarz w lewym rzędzie), kantor od 7 V 1586 (drugi ołtarz w prawym rzędzie), kustosz od 21 VII 1586, zmarł 30 V 1595. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna (z wizerunkiem postaciowym) przemieszczona – pod ścianą północną katedry, naprzeciwko szóstego ołtarza w lewym rzędzie.

(15) Tomasz Treter, kanonik od 23 XII 1585 (czwarty ołtarz w lewym rzędzie), kustosz od 22 VII 1595, zmarł 11 II 1610. Pochówek przy ołtarzu. Pierwotne epitafium w 1626 zniszczyli Szwedzi, wtórne z 1681, fundowane przez bratanka, Mateusza Tretera (z portretem zmarłego) na filarze, o który opiera się ołtarz kustoszy. Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo w 1598 (F. Dittrich, *Der Dom*, s. 587).

(7) Samuel Knuth, kanonik od 6 VI 1603 (ósmo ołtarz w lewym rzędzie), kustosz od 26 III 1610, zmarł 23 V 1614. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna przemieszczona – pod ścianą północną katedry, naprzeciwko siódmego ołtarza w lewym rzędzie.

(7) Wacław Kobierzycki, kanonik i kustosz od 31 X 1614, zmarł 20 VII 1643. Pochówek przy ołtarzu, ufundowanym przez Kobierzyckiego około 1640, z jego herbem rodowym oraz inicjałami. Płyta nagrobna przed ołtarzem (przesunięta od osi środkowej w prawo), z napisem „swoje ciało tu złożył” (suae exuvias hic deposuit – *Inscriptionum*, s. 52, nr 10).

(2) Przeclaw Szemborowski, kanonik od 4 XI 1636 (ósmo ołtarz w prawym rzędzie), kustosz od 19 VIII 1643, dziekan od 1 XII 1651 (pierwszy ołtarz w prawym rzędzie).

(12) Jerzy Marquardt, kanonik od 18 I 1630 (siódmy ołtarz w lewym rzędzie), kustosz od 1 XII 1651, zmarł XI 1660. W testamencie z 18 II 1660 wyraził wolę, aby go pochowano przy jego ołtarzu i podał tekst napisu. Jednakże pochowano go w Orniecie (pogrzeb 16 XII celebrował biskup Jan Stefan Wydźga przy asyście prepozyta, a zarazem biskupa kijowskiego, Tomasza Ujejskiego oraz sufragana warmińskiego Alberta Pilchowicza – A. Eichhorn, *Die Prälaten*, ss. 559–561).

(10) Ludwik Fantoni, kanonik od 30 IX 1642 (trzeci ołtarz w prawym rzędzie), kustosz od 3 XI 1662, dziekan od 11 IV 1665 (pierwszy ołtarz w prawym rzędzie).

(7) Andrzej Basius, kanonik od 19 VIII 1643 (ósmo ołtarz w prawym rzędzie), kustosz od 11 IV 1665, zmarł w sierpniu 1665 w Warszawie.

(15) Zygmunt Krzysztof Stössel, kanonik od 28 I 1651 (trzeci ołtarz w lewym rzędzie), kantor od 1653 (drugi ołtarz w prawym rzędzie), kustosz od 5 II 1666, zmarł 23 IV 1671 we Fromborku, ale pochowano go w Barczewie, jako syndyka tamtejszego klasztoru (obiit hic Fraunburgi et Vartenburgi sepultus – *Inscriptionum*, s. 53, nr 19; D. Christophorus Sigismundus a Stoessel, custos cathedralis ecclesiae Varm., syndicus generalis huius conventus, sepultus in nostra ecclesia ante maius altare sub lapide Kobierzycciano – W. Kopenhagen, *Die Totentafel*, s. 155, nr 32).

(7) Adam Zygmunt Konarski, kanonik od 18 XII 1665 (ósmo ołtarz w prawym rzędzie), kantor od 20 I 1669 (drugi ołtarz w prawym rzędzie), kustosz od 18 VIII 1671, prepozyt od 4 II 1678 (pierwszy ołtarz w lewym rzędzie).

(3) Zachariasz Jan Szolc, kanonik od 8 V 1665 (piąty ołtarz w lewym rzędzie), kustosz od 15 IV 1678, zmarł 2 III 1692. Pochówek przy ołtarzu. W testamencie z 7 VIII 1690 wyraził życzenie, aby go pochowano przy ołtarzu, albo – jeśli to możliwe – „pod ołtarzem” kustosza (E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 761). Płytkę nagrobną przygotował za życia (monumentum hoc – vivens et valens poni curavit), już w 1682. Przy przekładaniu posadzki w 1861, płytkę nagrobną wmurowano w filar, o który opiera się ołtarz kustoszy, przez co mylnie była traktowana jako epitafium (sprostowali to M. Arsyński, M. Kutzner, *Katalog*, s. 80).

(8) Stanisław Ujejski, kanonik od 24 III 1679 (piąty ołtarz w lewym rzędzie), kustosz od 30 VIII 1692, dziekan od 26 II 1706 (pierwszy ołtarz w prawym rzędzie).

(6) Jan Jerzy Kunigk, kanonik od 2 IX 1689 (trzeci ołtarz w lewym rzedzie), kantor od 19 VI 1693 (drugi ołtarz w prawym rzedzie), kustosz od 26 II 1706, zmarł 4 IX 1719. W testamencie z 30 VII 1718 ustalił tekst inskrypcji na płytę nagrobną i wyraził życzenie, aby go pochowano obok grobu jego bliskiego przyjaciela, sekretarza kapituły Wawrzyńca Lemkego (zmarł w 1691), którego płyta nagrobna znajdowała się przed posągiem Madonny z Dzieciątkiem, stojącym w środkowej części katedry (in medio templi), w pobliżu chrzcielnicy. Czy temu życzeniu uczyniono zadość – nie wiadomo. Płyta nagrobna została bez wątpienia przemieszczona – pod ścianą południową katedry, naprzeciwko trzeciego ołtarza w prawym rzedzie (E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, ss. 750–751).

(8) Michał Remigiusz Łaszewski, kanonik od 27 IX 1709 (trzeci ołtarz w prawym rzedzie), kustosz od 21 VIII 1720, prepozyt od 19 IV 1730 (pierwszy ołtarz w lewym rzedzie).

(13) Wojciech Ludwik Grzymała, kanonik od 7 XI 1708 (piąty ołtarz w lewym rzedzie), kantor od 30 VI 1725 (drugi ołtarz w prawym rzedzie), kustosz od 2 VI 1730, zmarł 4 V 1737. Pochówek w krypcie. Brak płyty.

(11) Piotr Maria Ruggieri, kanonik od 27 I 1716 (szósty ołtarz w lewym rzedzie), wicekustosz po 4 V 1737, zrezygnował z prałatury w 1739, zmarł 23 VII 1739. W testamencie z 8 II 1735 wyraził życzenie, aby go pochowano w krypcie kanonickiej (crypta canonicalis – E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 734).

(2) Ignacy Accoramboni, kanonik od 6 X 1730 (ósmo ołtarz w prawym rzedzie), wicekustosz 1739–1743, zachował jednak swój ołtarz kanonicki aż do śmierci.

(4) Bonawentura Heinigk, kanonik od 6 XI 1737 (ósmo ołtarz w lewym rzedzie), kustosz od 4 X 1743, zmarł 30 V 1766. Pochówek w krypcie (?).

(4) Jan Krzyżanowski, kustosz od 3 VII 1767; nie posiadał kanonikatu i nie rezydował (zastępował go wicekustosz A. Marquardt), zmarł w 1797 poza Fromborkiem.

Ołtarz św. Pawła, od około 1639 św. Anny – trzeci w lewym rzedzie

W *Ordinatio altarium* z 11 stycznia 1480 ołtarz ten określa się jako przysługujący kantorowi i stosownie do tego, otrzymał go ówczesny kantor. Związek niniejszego ołtarza z prałaturą kantora utrzymał się jednak tylko do śmierci kantora Jerzego Delaua w 1515. Potem był to ołtarz kanonicki, natomiast kantorom przysługiwał ołtarz drugi w prawym rzedzie, pod wezwaniem Świętej Katarzyny.

(?) Tylo de Slusow, kanonik od 1 VI 1361 (ołtarz nieustalony), kantor po 23 IX 1369, zmarł 1416/1417. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna (jedna z największych) przemieszczona – na osi środkowej prezbiterium, pod łukiem tęczowym.

(?) Fryderyk Salendorf, kanonik od 1 VI 1396 (ołtarz nieustalony), kantor od 1416/1417, zmarł 25 VIII 1448. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna (z wizerunkiem postaciowym) w 1861 usunięta z katedry (E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 761), po wojnie znów umieszczono ją we wnętrzu katedry.

(?) Arnold Coster Venrade, kanonik od około 1437 (ołtarz nieustalony), kantor od 3 XI 1448, zmarł po 15 V 1461. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(15) Bartłomiej Liebenwald, kanonik od 14 XI 1447 (piąty ołtarz w lewym rzedzie), kantor przed 30 IX 1461, zmarł około 1470. Pochowany w Toruniu.

(?) Otto Döringswald, kanonik od 16 V 1431 (ołtarz nieustalony), kantor od 1470, zmarł 23 I 1474. Pochowany w Olsztynie.

(15) Tomasz Kynast, kanonik i kantor od około 1479, zmarł 19 IV 1490. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna przemieszczona – w nawie głównej, obok czwartego filara w prawym rzedzie.

(2) Maciej Launau, kanonik od około 1476 (szósty ołtarz w prawym rzedzie), kantor po 19 IV 1490, zmarł 21 IX 1495. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna przemieszczona – pod ścianą katedry w lewej nawie, pomiędzy filarami piątym i szóstym.

(2) Jan Sculteti, kanonik od 1496 (nie otrzymał ołtarza), kantor 1497–1499; po przegranej procesie z Jerzym Delauem ustąpił mu ten ołtarz jako należny kantorowi i objął ołtarz szósty w prawym rzedzie.

(12) Jerzy Delau, kanonik od 1500, zmarł 1515. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(16) Szymon Hass, kanonik po 23 VIII 1519. Nie objął w posiadanie kanonikatu, zmarł w 1530 w Malborku i prawdopodobnie tam pochowany (S. Hartmann, *Herzog Albrecht von Preussen und das Bistum Ermland (1525–1550). Regesten*, Köln 1991, nr 239, 240).

(16) Jan Diettenhainer, kanonik od 1530, zrezygnował z kanonikatu przed 4 III 1532.

(16) Maurycy Ferber (bratanek biskupa), kanonik od 4 III 1532, zmarł 13 IV 1546. Pochówek przy ołtarzu, brak płyty.

(16) Eustachy Knobelsdorf, kanonik po 13 IV 1546, kustosz od 7 X 1552 (drugi ołtarz w lewym rzedzie).

(13) Jan Tymmermann, kanonik od 18 II 1519 (drugi ołtarz w prawym rzedzie), kantor od 1527 (nadal ten sam, drugi ołtarz w prawym rzedzie), kustosz od 11 III 1539, zrezygnował z prałatury kustosa 7 X 1552 na rzecz Eustachego Knobelsdorfa i objął jego dotychczasowy ołtarz kanonicki (niniejszy), posiadając go do śmierci 23 I 1564. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna przemieszczona – przy zachodniej ścianie lewej nawy, między półfilarem a narożną wieżyczką.

(13) Mikołaj Działyński, kanonik po 23 I 1564, w 1565 zrezygnował z kanonikatu na rzecz swego brata Erazma.

(13) Erazm Działyński, kanonik od 1565, zmarł XI 1572. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty. Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo (In altari d. Erasmi a Dzialni, vicaria s. Pauli – *Acta visitationum*, 1565, k. 219a).

(13) Jan Hannow, kanonik od 22 IV 1573, zmarł 21 V 1588. pochówek przy ołtarzu. Brak płyty. Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo (na marginesie, przy cytowanej wyżej zapisce dotyczącej Erazma Działyńskiego, dopisano pod rokiem 1573: Jo. Hannovius Jun.).

(13) Szymon Hannow, kanonik od 22 V 1589, zmarł I 1602. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(13) Jan Rudzki, kanonik od 26 II 1602, zmarł 5 I 1649 w Barczewie i tam pochowany (d. Johannes Rudzki, can. Varm. – Sepultus in nostra ecclesia – W. Koppenhagen, *Die Totentafel*, s. 153, nr 13). Był fundatorem tego ołtarza, który istniał już w 1639, ale bez wyposażenia (F. Dittrich, *Der Dom*, s. 621).

(15) Zygmunt Krzysztof Stössel, kanonik od 28 I 1651, kantor od 1653 (drugi ołtarz w prawym rzedzie). Po J. Rudzkim kanonikat objął co prawda Jan Runesius, ale mogło to nastąpić dopiero w 1653, toteż zwolniony ołtarz wskutek śmierci J Rudzkiego otrzymał wcześniej Z. K. Stössel i jedynie ten właśnie wolny ołtarz miał wówczas do dyspozycji (J. Runesius – por. siódmy ołtarz w prawym rzedzie).

(4) Andrzej Glaznocki, kanonik od 1653, kantor od 15 II 1666 (drugi ołtarz w prawym rzedzie). Niniejszy ołtarz kanonicki posiadał do 6 VIII 1658. W tym dniu odstąpił ołtarz Janowi Stefanowi Wydzdze, biskupowi łuckiemu, który ubiegał się o biskupstwo warmińskie, toteż musiał być wprawie instalowany jako tutejszy kanonik, a przeto także otrzymać ołtarz. Był to zatem, ze strony Glaznockiego, gest dobrej woli. Sam natomiast objął w tym dniu wakujący od kwietnia 1658 – po śmierci kanonika Michała Sidlera – szósty ołtarz w prawym rzedzie, a więc bardziej odległy od prezbiterium aniżeli trzeci, następujący bezpośrednio po ołtarzach prałatów, którym zaszczycono przyszłego biskupa warmińskiego.

(16) Jan Stefan Wydźga, biskup łucki, kanonik od 6 VIII 1658, od 10 X 1659 biskup warmiński.

(16) Karol Affaita, kanonik od 25 VI 1660, kantor od 22 VI 1682 (drugi ołtarz w prawym rzędzie).

(6) Eustachy Wojciech Kreczmer, kanonik od 22 VI 1682, zmarł 26 VI 1687. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(6) Jan Stanisław Zbąski, kanonik od 19 XII 1687, od 6 XII 1688 biskup warmiński.

(6) Jan Jerzy Kunigk, kanonik od 2 IX 1689, kantor od 19 VI 1693 (drugi ołtarz w prawym rzędzie).

(16) Michał Szembek, kanonik od 19 VI 1693, zrezygnował 2 XII 1697 na rzecz swego brata Ludwika.

(16) Ludwik Szembek, kanonik od 31 XII 1697, zmarł przed 3 VI 1710. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(16) Jan Chryzostom Drescher, kanonik od sierpnia 1710, zmarł 19 VII 1717. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(16) Michał Antoni Kunicki, kanonik od 3 VIII 1717, zrezygnował z kanonikatu 1 IX 1725.

(16) Jan Kazimierz Lingk, kanonik od 3 IX 1725, kantor od 7 X 1745 (drugi ołtarz w prawym rzędzie).

(8) Jan Franciszek Fahl, kanonik od października 1746, zmarł 7 II 1750. Pochówek w krypcie. Brak płyty.

(8) Andrzej Gąsiorowski, kanonik od 21 III 1750, zmarł 7 IX 1767. Pochówek powinien być w krypcie, tymczasem jednak ekspedycja archeologiczna pod kierownictwem prof. Jerzego Gąsowskiego odkryła jego grób w miejscu zupełnie przypadkowym – poza kryptą i bez związku z jego ołtarzem kanonickim, mianowicie w nawie południowej, przy filarze, o który opiera się ołtarz św. Krzyża (czwarty w prawym rzędzie). Odkryte tam szczątki kostne zidentyfikowano na podstawie cynowego epitafium natrumiennego (J. Gąsowski, *Sprawozdanie z badań archeologiczno-konserwatorskich*). Interpretacji pochówku Gąsiorowskiego dokonano w pierwszej części niniejszego artykułu.

(8) Krzysztof Zórawski, kanonik od 22 X 1767, zmarł 11 X 1808. Pochówek w krypcie. Brak płyty.

Ołtarz św. Andrzeja, od końca XVI w. św. Wacława, od około 1655 MB Bolesnej – czwarty w lewym rzędzie

(15) Arnold Huxer, kanonik od 12 IV 1406. Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo (por. niżej), kustosz od 12 I 1433 (drugi ołtarz w lewym rzędzie).

(12) Werner Medderich, kanonik od 10 VII 1460, zmarł w końcu 1498. Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo (dominus Vernerus Medderich optavit altare quondam domini Arnoldi Huxer, quantum in latere domini prepositi – *Ordinatio altarium*, 11 I 1480). Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(7) Andrzej Kopernik, kanonik od 1499, zmarł około listopada 1518 w Rzymie. Kanonikat otrzymał po śmierci kustosza T. Wenera (zmarł 23 XII 1498), ołtarz natomiast po W. Medderichu, jako pierwszy wakujący w tym czasie. Czwarty ołtarz w prawym rzędzie otrzymał już wcześniej (1497) Mikołaj Kopernik, toteż obaj bracia mieli ołtarze równoległe.

(7) Bernard Korner, koadiutor A. Kopernika, przebywał w Rzymie i tam zmarł, nie zdążywszy prawdopodobnie objąć kanonikatu ani ołtarza.

(7) Aleksander Sculteti, kanonik od I 1519, utracił kanonikat w 1541.

(7) Mikołaj Loka, kanonik około 1541 (18 XII 1540 S. Hozjusz zalecał biskupowi Dantyszkowi, by kanonikat po A. Scaltetim dano M. Loce). Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo (In altari d. Nicolai Loka, vicaria s. Andreae – *Acta visitationum*, 1565, k. 219a). Zmarł 20 I 1569. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(7) Henryk Semplawski, kanonik od 7 V 1571, kantor od 7 V 1586 (drugi ołtarz w prawym rzędzie). Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo (In altari d. Nicolai Loka, vicaria s. Andreae – na marginesie, pod datą 1573: Henricus Semplawski – *Acta visitationum*, 1565, k. 219a, por. też niżej).

(4) Jan Kreczmer, kanonik od 1572, instalowany jednak dopiero 27 IV 1576, posiadał ołtarz ósmy w lewym rzędzie, który z dniem 23 V 1586 zamienił na niniejszy (V. d. Johannes Rosenbergius dimisso altari s. Augustini in latere aquilonari nomine procuratorio v. d. Johan. Creczmeri, eodem nomine optavit pro ipso in congregatione capitulari altare s. Andreae in eodem latere vacans per dimissionem et translationem v. d. Henrici Semplawski, cantoris noviter electi – AADWO, Akta Kap. 2, k. 83a). Od 6 V 1588 dziekan (ołtarz pierwszy w prawym rzędzie).

(15) Tomasz Treter, kanonik od 23 XII 1585, objął w posiadanie kanonikat 21 II 1586, natomiast ten ołtarz otrzymał dopiero przez awans J. Kreczmera na prałaturę dziekana – wcześniej żaden inny ołtarz kanonicki nie był wolny. Posiadanie niniejszego ołtarza potwierdzone źródłowo (por. niżej). Od 22 VII 1595 kustosz (ołtarz drugi w lewym rzędzie).

(1) Sebastian Kromer, kanonik od 21 VII 1586. Otrzymał ołtarz ósmy w lewym rzędzie, ale z dniem 9 VIII 1595 zamienił go na niniejszy, zwolniony 22 VII 1595 przez T. Tretera (por. wyżej), co posiada udokumentowanie źródłowe (V. dominus Sebastianus Cromerus, canonicus Varmiensis, dimisso altari suo in parte aquilonari tituli s. Augustini, optavit altare in eodem ordine tituli s. Andreae per electionem v. domini Thomae Treteri ad custodiam vacantis – AADWO, Akta Kap. 2, k. 111b). Zmarł 10 VI 1605. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(1) Feliks Konarski, kanonik od 5 VIII 1605, zmarł 13 III 1620. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna (fundacji kanonika Alberta Rudnickiego) wspólna dla Feliksa i jego brata, kapitana Samuela Konarskiego, zmarłego 8 V 1617, w pobliżu ołtarza, ale przesunięta pod ścianę północną katedry.

(1) Andrzej Konopacki, kanonik po 13 III 1620, zmarł 27 II 1622, pochowany w Chełmży.

(1) Piotr Gembicki, kanonik od 25 VIII 1622, niezradydujący. W 1631 rzekł się ołtarza, który 21 XI 1631 objął po nim Albert Rudnicki (Albertus Rudnickus post resignationem liberam – altaris sui, optavit altare A. R. domini Gembicky, canonici Cracoviensis et Varmiensis, quod et ei unanimi omnium dominorum consensu – AADWO, Akta Kap. 5, k. 166b). Wraz z uzyskaniem biskupstwa przemyskiego w 1636, zrezygnował także z kanonikatu.

(15) Albert Rudnicki, kanonik od 22 IV 1611. Posiadał ołtarz ósmy w lewym rzędzie, który z dniem 21 XI 1631 zamienił na niniejszy, zwolniony przez poprzednika (por. wyżej). W dniu 21 III 1633 instalowany jako prepozyt (ołtarz pierwszy w lewym rzędzie).

(1) Adrian Śmielowski, kanonik od 26 IV 1633, przyjęty po rezygnacji P. Gembickiego. Objął też ołtarz, który niegdyś należał do P. Gembickiego, ostatnio zajmowany przez A. Rudnickiego i zwolniony przezeń dopiero po awansie na prepozyturę, co było zbieżne z objęciem kanonikatu przez A. Śmielowskiego. Brak wiadomości o dacie i miejscu zgonu. Brak płyty.

(1) Justus Słowikowski – brak wiadomości o dacie objęcia kanonikatu, wiadome jest tylko następstwo w jego posiadaniu, co również dotyczy ołtarza. Zrezygnował z kanonikatu przed 16 V 1643.

(1) Kazimierz Waxman, kanonik od 16 V 1643. Zrezygnował z kanonikatu 9 VIII 1669 (por. o nim: J. Bieniarzówna, *Związki kulturalne Krakowa z Warmią od XVI do XVIII wieku*, Rocznik Olsztyński, 1975, t. 11, s. 46).

(1) Piotr Florian Krieger, kanonik od 29 XII 1670, kanonikat i ołtarz objął po swoim poprzedniku (ad altare suum tit. S. Andreae Apostoli novissimam tubam praestolatur – Inscriptionum..., s. 58, nr 90), zmarł 24 IX 1692. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna przesunięta przed ołtarz czwarty w prawym rzędzie (E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 750, mylnie przypisuje ten ołtarz Kriegerowi, jako rzekomo ołtarz pierwotnie pw. św. Andrzeja).

(1) Karol Affaita, kanonik od 26 IV 1693, zmarł 10 VIII 1697. Kanonikat i ołtarz odziedziczył po swym poprzedniku (Altare s. Andreae, in quo imago depositionis Salvatoris in lamina cuprea – testament tejez daty co zgon, cyt. F. Dittrich, *Der Dom*, s. 621). Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(1) Chrystian August von Zeit, kanonik od 7 II 1698, zrezygnował 6 V 1698.

(1) Andrzej Chryzostom Załuski, kanonik od 23 V 1698, od 18 V 1699 biskup warmiński.

(1) Jan Franciszek Kurdwanowski, kanonik od 6 V 1700. Kanonikat przekazał mu poprzednik. Od 3 III 1702 prepozyt (pierwszy ołtarz w lewym rzędzie).

(15) Konstancy Felicjan Szaniawski, kanonik od 12 VIII 1702, od 25 VI 1706 biskup wrocławski (por. A. Szorc, *Z działalności kościelnej biskupa Andrzeja Chryzostoma Załuskiego na Warmii*, Studia Warmińskie, t. 4, s. 59).

(15) Izydor Kajetan Magnanini, kanonik od 1 V 1706, instalowany 22 IX, zmarł 4 I 1738 we Włoszech.

(15) Paweł Dominik Dromler, kanonik od 8 II 1738, zmarł 28 IV 1758. Pochówek w krypcie. Brak płyty.

(15) Jakub Simonetti, kanonik od 28 IV 1758. Nic o nim nie wiadomo – zmarł najprawdopodobniej w 1788 (A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1525–1821*, cz. 2: *Słownik*, Olsztyn 2000, s. 305), wobec czego pochowany w krypcie.

Ołtarz św. Stefana, od około 1642 Wniebowzięcia NMP – piąty w lewym rzędzie

(15) Bartłomiej Liebenwald, kanonik od 14 XI 1447, kantor przed 30 IX 1461 (trzeci ołtarz w lewym rzędzie). Posiadanie ołtarza udokumentowane źródłowo (por. niżej).

(3) Kaspar Velkener, kanonik przed 30 XI 1476. W statutach Mikołaja Tungena z około 1488 r. wymieniony – zgodnie z zasadą precedencji – przed Zachariaszem Tapiau, który był członkiem kapituły przed 30 XI 1476, a ponadto K. Velkener otrzymał niniejszy ołtarz 11 I 1480, co przeczy datowaniu przyjętemu w *Słowniku biograficznym kapituły warmińskiej* w stosunku do obydwu wymienionych kanoników (dominus Caspar Velkener habebat quintum quondam domini B. Libenwald – *Ordinatio altarium*, 11 I 1480). Zmarł 7 V 1499. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna przed tymże ołtarzem (nie została przemieszczona zapewne dzięki swym ogromnym rozmiarom: 2,32 x 3,53).

(3) Henryk Snellenberg, kanonik od 1499 (objął kanonikat 29 IX 1501). Zmarł 24 II 1539. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(3) Fabian Damerau (Wojanowski), kanonik od początku maja 1539, zmarł przed 12 IV 1540. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(3) Jerzy Donner, kanonik od 12 IV 1540, zmarł 26 III 1544. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(3) Jan Hannow, kanonik od 12 II 1546, zmarł 23 I 1575 (In altari d. Joannis Hannovi, vicaria s. Stephani – *Acta visitationum*, 1565–1572). Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna przemieszczona – przed siódmym ołtarzem w prawym rzędzie.

(3) Stanisław Hozjusz z Rubna, kanonik od 7 V 1575 (S. Reszka do M. Kromera, 7 V 1575: „Wakującą po śmierci Jana Hannowa kanonię Najdostojniejszy Pan Kardynał przydzielił dzisiaj o godzinie 19-tej panu Stanisławowi Hozjuszowi de Rubno, swojemu bratankowi” – J. A. Kalinowska, *Z dworu Stanisława Hozjusza. Listy Stanisława Reszki do Marcina Kromera 1568–1582*,

Olsztyn 1992, s. 164, nr 138). Posiadanie ołtarza udokumentowane źródłowo (Inventarium altaris quinti in parte aquilonari, tituli s. Stephani, quod est d. Stanislai Hosii de Rubno – *Inwentarz ołtarzy*, 1578, s. 528). Zmarł 5 IX 1587. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(3) Jan Worański (Worein), kanonik od 2 XI 1587, otrzymał ołtarz niniejszy, św. Stefana (E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 767, błędnie przypisuje mu ołtarz św. Marcina, który w rzeczywistości należał nie do Jana, lecz do Samsona Worańskiego). Posiadanie ołtarza udokumentowane źródłowo (por. spis ołtarzy z 1598, cyt. F. Dittrich, *Der Dom*, s. 587). Zmarł 2 X 1606. Płyta nagrobna przemieszczona – w nawie głównej, obok siódmego filara w prawym rzędzie.

(3) Michał Bistram, kanonik od 31 X 1606, zmarł 3 II 1624. Pochowany przy ołtarzu wraz ze swym sługą (F. Hipler, *Grabsteine*, s. 109, nr 8). Płyta nagrobna w pobliżu – pod ścianą północną katedry.

(3) Andrzej Treptau, kanonik od 31 V 1624, zmarł 25 V 1626. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna przemieszczona – w północno-zachodnim narożniku katedry.

(3) Eustachy Placyd Nenchen, kanonik od 1 VII 1626, zmarł 18 V 1647. Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo – był fundatorem tegoż ołtarza (około 1642), czego dowodzi jego herb i wizerunek św. Eustachego, patrona Nenchena (M. Arszynski, M. Kutzner, *Katalog*, s. 61). Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna przemieszczona – w nawie głównej, obok trzeciego filara.

(3) Albert Pilchowicz, kanonik od 23 V 1647 (instalacja), od 1648 biskup sufragan. Zmarł 1 V 1665, pochowany w Łowiczu.

(3) Zachariasz Jan Szolc, kanonik od 8 V 1665, kustosz od 15 IV 1678 (drugi ołtarz w lewym rzędzie).

(8) Stanisław Ujejski, kanonik od 24 III 1679 (po rezygnacji prepozyta T. Ujejskiego z dniem 20 VIII 1677), kustosz od 30 VIII 1692 (drugi ołtarz w lewym rzędzie).

(3) Teodor Butler, kanonik od 31 V 1692, zmarł 17 IV 1701. Pochówek przy ołtarzu. Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo (ad altare s. Stephani protho-martyris sepultus – *Inscriptionum*, s. 58, nr 93). Płyta nagrobna przemieszczona – na lewo od wejścia głównego.

(3) Wawrzyniec Józef Nycz, kanonik od 6 V 1701, kantor od 7 XI 1708 (drugi ołtarz w prawym rzędzie).

(13) Wojciech Ludwik Grzymała, kanonik od 7 XI 1708, kantor od 30 VI 1725 (drugi ołtarz w prawym rzędzie).

(7) Andrzej Franciszek Burchert, kanonik od 30 VI 1725, zmarł 2 III 1737. Pochówek w krypcie. Brak płyty.

(7) Aleksander Ossoliński, kanonik od 19 VII 1737, zmarł 22 VII 1761. Zamiast w krypcie kanonickiej, pochowany w krypcie znajdującej się w kaplicy Szembeka (E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 735). Interpretacja pochówku w pierwszej części niniejszego artykułu.

(7) Jan Kłosowski, kanonik od 28 I 1762, kantor od 3 VII 1767 (drugi ołtarz w prawym rzędzie).

(4) Józef Ludwich, kanonik od 2 VI 1766, zmarł w 1773. Pochówek w krypcie.

(4) Marcin Krasicki, kanonik od 1773 (17 XII 1773 kapituła informowała rejencję kwidzyńską, że M. Krasicki został wybrany po śmierci J. Ludwicha – A. Eichhorn, *Die Prälaten*, s. 579). Zmarł 28 VII 1792. Pochówek w krypcie.

(4) Alojzy Melitz, kanonik od 1 VIII 1792 (A. Eichhorn, *Geschichte der ermländischen Bischofswahlen*, ZGAE, 1869, Bd. 4, s. 571). Zmarł 21 VIII 1803. Pochówek w krypcie.

Ołtarz św. Mikołaja – szósty w lewym rzędzie

(8) Feliks Pechwinkel, kanonik od 1432, zmarł 26 XI 1443 (albo 1447 – *Słownik biograficzny kapituły...*, s. 30). Pochówek przy ołtarzu (hic sepultus – *Inscriptionum*, s. 56, nr 72). Płyta nagrobna przemieszczona – pod ścianą północną katedry.

(8) Jan Burkardi, kanonik od 1447 (po śmierci F. Pechwinkla), zmarł 17 X 1449. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(8) Filip Lange, kanonik po 17 X 1449, zmarł przed 24 IV 1459. Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo (por. niżej). Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(8) Stefan z Nidzicy (de Neidenburg), kanonik najpóźniej od 24 IV 1459 – 19 I 1480, biskup chełmiński. Posiadanie ołtarza po poprzedniku potwierdzone źródłowo (dominus Stephanus habebat VI^m, quondam Philippi Lange – *Ordinatio altarium*, 11 I 1480), zmarł ok. 15 XII 1495. Pochowany w Chełmnie.

(8) Andrzej Kletz, kanonik po 19 I 1480 (po zatwierdzeniu przez papieża wyboru Stefana z Nidzicy na biskupa, który w *Ordinatio altarium* z 11 I 1480 występuje jeszcze pod mianem kanonika), od 19 VI 1499 kustosz (drugi ołtarz w lewym rzędzie).

(16) Henryk Niederhoff, kanonik od połowy 1499, otrzymał kanonikat po zmarłym 8 XI 1498 Eliaszu Daretenie, ale spóźnił się z objęciem po nim także przysługującego mu ołtarza kanonicznego (ósmego w prawym rzędzie), który objął wcześniej Albert Bischof (por. wyjaśnienia związane z tym nazwiskiem – ołtarze szósty i ósmy w prawym rzędzie). Pozostało więc Niederhoffowi objąć którykolwiek ołtarz aktualnie wakujący – objął ołtarz zwolniony przez awans A. Klesza na prałaturę kustosa. Wobec skąpych danych, zawartych w biogramie H. Niederhoffa w *Słowniku biograficznym kapituły* (s. 174), trzeba tu zwrócić uwagę, że nie był on jeszcze obecny w kapitule 7 II 1499, w czasie opcji folwarków (AADWO, Akta Kap. S1, k. 26b), ale nie ulega wątpliwości, że objął swój kanonikat osobiście, inaczej bowiem nie otrzymałby zgody tutejszej kapituły na dodatkowe, dwuletnie studia w Rzymie (zgoda z 23 IX 1501). Dodajmy też, że zmarł 18 IV 1507 (AADWO, Akta Kap. S1, k. 63a), zapewne w Rzymie, skoro 28 XII 1505 jest tam stwierdzony jego pobyt (a właściwie dopiero początek studiów, pomimo że zgodę miał już znacznie wcześniej!). Z tego wynika, że jego ewentualny pochówek przy niniejszym ołtarzu jest mało prawdopodobny.

(16) Krzysztof Suchten, kanonik od 1509, prepozyt od 12 XII 1513 (pierwszy ołtarz w lewym rzędzie).

(6) Jerzy Wolf, kanonik od około 1514, zmarł w Rzymie, prawdopodobnie w końcu 1515.

(6) Leonard Niederhoff, kanonik od końca 1515, dziekan od początku 1532 (pierwszy ołtarz w prawym rzędzie).

(9) Alber Kijewski, kanonik od początku 1532, zmarł w sierpniu 1560 w Krakowie i tam pochowany. Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo – wyposażył go w dwa mosiężne świeczniki (por. niżej).

(9) Bartłomiej Plemięcki, kanonik od końca 1561 (obecny na posiedzeniu kapituły 9 I 1562 – AADWO, Akta Kap. 1a, k. 45b), zrezygnował z kanonikatu 4 XII 1579. Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo (Inventarium altaris sexti in parte aquilonari, tituli s. Nicolai, quod est d. Bartholomaei Plemięski. Antipendium unum rubei coloris ex Macheier per supradictum d. Plemięski de novo comparatum. – Candelabra duo nova ex aurichalco, sumptibus d. Kiewski comparata – *Inwentarz ołtarzy*, 1578, s. 529; In altari d. Bartholomaei Plemięski, vicaria s. Nicolai – *Acta visitationum*, 1565–1572, k. 219a).

(9) Albert Lichtenhein, kanonik od 4 III 1580, zmarł 7 III 1593. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna (z wizerunkiem postaciowym) przemieszczona – w nawie głównej, przy ósmym filarze lewego rzędu.

(9) Henryk Hindenberg, kanonik od 17 VII 1593, kantor od 26 IX 1612 (pierwszy ołtarz w prawym rzędzie). Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo (1598, cyt. F. Dittrich, *Der Dom*, s. 587).

(11) Michał Działyński, kanonik od 26 IX 1612, w 1651 zrezygnował z kanonikatu. Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo – pochodzi z jego fundacji, o czym świadczy herb, uwidoczniiony

po obu stronach predelli (F. Dittrich, *Der Dom*, s. 623). Ów marmurowy ołtarz Działyńskiego miał być wzorcem dla podobnego, który wystawił S. Bużeński w miejsce drewnianego, równoległe stojącego w prawym rzedzie (F. Dittrich, *Der Dom*, s. 629).

(11) Wawrzyniec Ludwik Demuth, kanonik od 30 IX 1651, zmarł 27 VI 1680. Jako proboszcz gdański i dobroczyńca klasztoru tamtejszych brygidek, w testamencie z 26 II 1763 zastrzegł dla siebie pochówek w ich kościele, obok grobu swej matki. Następnie jednak osiadł w kapitule we Fromborku i pochowano go w katedrze, przy jego ołtarzu (P. Czaplewski, *Demut Ludwik Wawrzyniec*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 5, Kraków 1939–1946, s. 108). Epitafium z portretem zmarłego – na filarze przy niniejszym ołtarzu.

(11) Piotr Rostkowski, kanonik od 20 XII 1680, zmarł 28 I 1702. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna nieco przesunięta, pod ścianą katedry.

(11) Teodor Andrzej Potocki, kanonik od 3 III 1702, w 1704 zrezygnował z kanonikatu na rzecz J. Potockiego.

(11) Jakub Potocki, kanonik od 1704 (instalowany 30 IX 1706) do 29 VIII 1711. Zrezygnował z kanonikatu na rzecz swego poprzednika, biskupa-elekt.

(11) Teodor Andrzej Potocki, kanonik (biskup-elekt) od 18 IX 1711 do objęcia w posiadanie biskupstwa, wrzesień 1712.

(11) Franciszek Mikołaj Zalewski, kanonik od 27 IX 1712 do 1716 – zrezygnował z kanonikatu.

(11) Piotr Maria Ruggieri, kanonik od 27 I 1716, wicekustosz od 4 V 1737 (drugi ołtarz w lewym rzedzie). Posiadanie niniejszego ołtarza (św. Mikołaja) potwierdzone źródłowo: 1722 Ruggieri wyposażył go w centralny obraz, sprowadzony przez siebie z Rzymu (F. Dittrich, *Der Dom*, s. 623).

(13) Andrzej Marquardt, kanonik od 4 V 1737, zmarł 14 V 1793. Pochówek w krypcie. Brak płyty.

(13) Jan Karol Hohenzollern, kanonik od 16 VII 1793, biskup warmiński od 18 XII 1795.

Ołtarz św. Marcina – siódmy w lewym rzedzie

(4) Andrzej Lumpe, kanonik od 20 V 1456, zmarł we Wrocławiu przed 5 IX 1488. Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo (dominus Andreas Lumpe VII m quoudam N – *Ordinatio altarium*, 11 I 1480).

(4) Mikołaj Krapitz, kanonik od 5 IX 1488, biskup chełmiński od 1496, lecz zachował tutejszy kanonikat i ołtarz, by w 1503 przekazać bratankowi Janowi.

(4) Jan Krapitz, kanonik od 1503, zmarł 11 IX 1525. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna (z informacją: sub hoc saxo exspecto depositus), pomimo swych wielkich rozmiarów, została przemieszczona – pod prawym półfilarem przy wejściu głównym do katedry, gdzie wiele przypadkowych płyt.

(4) Jan Benedykt Solfa, kanonik od 1526, prepozyt od 2 V 1547 (pierwszy ołtarz w lewym rzedzie).

(1) Fabian Emmerich, kanonik od 2 V 1547, zmarł 26 X 1559. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna (wykonana w 1560), znajduje się we właściwym miejscu – przed ołtarzem należącym do zmarłego.

(1) Samson Worein, kanonik od 21 XI 1559 (data objęcia w posiadanie kanonikatu, AADWO, Akta Kap. 2, k. 30a), kustosz od 3 VII 1584 (drugi ołtarz w lewym rzedzie). Posiadanie niniejszego ołtarza potwierdzone źródłowo (In altari d. Sampsoni a Worein vicaria s. Martini – *Acta visitationum*, 1565; *Inventarium altaris septimi in parte aquilonari, tituli s. Martini, quod est d. Sampsoni a Worein – Inwentarz ołtarzy*, 1578, s. 530).

(12) Piotr Tylicki, kanonik od 3 VII 1584, z dniem 6 VI 1600 zrezygnował z kanonikatu na rzecz S. Wichrowskiego.

(12) Stefan Wichrowski, kanonik od 6 VI 1600, z dniem 26 II 1601 zrezygnował z kanonikatu.

(12) Albert Biliński, kanonik od 26 II 1601, zmarł 21 VI 1607. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna (z wizerunkiem postaciowym) przemieszczona – pod ścianą północną katedry, w połowie nawy bocznej.

(12) Łukasz Bratkowski, kanonik od 4 VIII 1607, zmarł 19 VIII 1629. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(12) Jerzy Marquardt, kanonik od 18 I 1630, kustosz od 1 XII 1651 (drugi ołtarz w lewym rzędzie). Posiadanie niniejszego ołtarza potwierdzone poprzez fakt jego fundacji (1645) – obok predelli herb J. Marquarda (F. Dittrich, *Der Dom*, s. 624).

(6) Giovanni Battista Jacobelli, kanonik od 15 VII 1651 – po śmierci prepozyta Ł. Górnickiego, toteż zmuszony był odczekać, aż zwolni się którykolwiek ołtarz kanonicki, czyli ten właśnie, przez awans J. Marquarda 1 XII 1651 na kustodię. Kantor od 18 VIII 1671 (drugi ołtarz w pierwszym rzędzie).

(15) Franciszek Kazimierz Żórawski, kanonik od 18 VIII 1671, prepozyt od 11 IV 1687 (pierwszy ołtarz w lewym rzędzie).

(7) Andrzej Józef Zagórny, kanonik od 24 I 1686 – po zmarłym 18 XI 1685 prepozycie. Z. Kolarskim, toteż zmuszony był odczekać, aż zwolni się którykolwiek ołtarz kanonicki, czyli ten właśnie – półtora roku później – przez awans F. K. Żórawskiego 11 IV 1687 na prepozyturę. Zmarł 5 V 1690, pochówek przy ołtarzu (obiit ad ecclesiam cathedralem – *Scriptores rerum Warmiensium*, Bd. 1, Braunsberg 1866, s. 266). Epitafium w pobliżu – na ścianie północnej katedry.

(7) Jan Antoni Bassani, kanonik od 18 VIII 1690, zmarł w 1710 w Neapolu.

(7) Franciszek Janowicz, kanonik od 14 II 1711, kantor od 23 IX 1720 (drugi ołtarz w prawym rzędzie).

(6) Gotfryd Henryk Eulenburg, kanonik od 26 IX 1719 (po śmierci prałata, kustosa J. G. Kuniczka 4 IX 1719, toteż musiał odczekać dokładnie rok, aż zwolni się ołtarz kanonicki, w wyniku awansu F. Janowicza na kantorę). Zmarł 26 VI 1734. W testamencie z 26 VIII 1732 życzył sobie pochówku w krypcie ufundowanej przez siebie w 1728 kaplicy św. Brunona (przystawionej do katedry od strony północnej). Przy rozbiórce kaplicy w 1839 usunięto z niej płytę nagrobną Eulenburga, by następnie – obciążoną od dołu – wmurować w ścianę północną katedry. Szczątki zmarłego zapewne przeniesiono do krypty kanonickiej (E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, ss. 752–753; M. Arszczyński, M. Kutzner, *Katalog*, s. 80).

(6) Antoni Reyna, kanonik od 1734, zmarł 20 IV 1767 w Rzymie.

(6) Władysław Wincenty Gozimirski, kanonik od 26 V 1767, zmarł 30 III 1800, pochowany w Gnieźnie.

Ołtarz św. Augustyna – ósmy w lewym rzędzie

(5) Marcin Achtsnicht, kanonik od 1475, zmarł 4 III 1504. Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo (dominus Martinus [optavit altare] ultimum [in latere domini prepositi] – *Ordinatio altarium*, 11 I 1480). Pochówek przy ołtarzu – w testamencie wyraził życzenie, aby go pochowano przy własnym ołtarzu, a płyta nagrobna miała być wzorowana na płycie Jana Kallego (E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 745). Dziś obie płyty leżą obok siebie u progu głównego wejścia do katedry, a więc w istocie w niewielkiej odległości od niniejszego ołtarza. Można by z tego wnosić, że także i pierwotnie leżały obok siebie – że zmarły 10 I 1448 Jan Kalle posiadał ten sam ołtarz i stąd się biorą wszystkie owe skojarzenia.

(5) Tiedemann Giese, kanonik po 4 III 1504, kustosz od 12 XI 1523 (drugi ołtarz w lewym rzędzie).

(8) Achacy Trenck, kanonik od 8 VII 1523 (po Walentym Grabau, zmarłym po 1520 w Rzymie), dziekan od 26 XII 1545 (pierwszy ołtarz w prawym rzędzie).

(6) Maciej Tymmermann, kanonik po 6 XII 1545 (po śmierci L. Niederhoffa), zrezygnował z kanonikatu przed 29 X 1547.

(6) Jakub Tymmermann, kanonik od 29 X 1547, zmarł 29 IV 1582. Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo (In altari d. Jacobi Tymmermanni vicaria s. Augustini – *Acta visitationum*, 1565, k. 219a; *Inventarium altaris* 8 in parte aquilonari, tituli s. Augustini, quo est d. Jacobi Timmermanni – *Inwentarz ołtarzy*, 1578, s. 531). Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna przemieszczona – na zapleczu ostatniego ołtarza w prawym rzędzie.

(4) Jan Kreczmer, kanonik instalowany 27 IV 1576, ale nie mógł otrzymać ołtarza wcześniej, niż dopiero po śmierci Jakuba Tymmermanna, 29 IV 1582. Ołtarz niniejszy posiadał do 23 V 1586 – wówczas zamienił go na ołtarz św. Andrzeja przez awans Henryka Semplawskiego na kantorę.

(1) Sebastian Kromer, kanonik od 21 VII 1586, zmarł 10 VI 1605. Z dniem 9 VIII 1595 dokonał identycznej zamiany jak jego poprzednik Jan Kreczmer – zwolniwszy niniejszy ołtarz, objął w posiadanie ołtarz św. Andrzeja (czwarty w lewym rzędzie), zwolniony w tym dniu przez awans Tomasza Tretera na kustodię (V. dominus Sebastianus Cromerus, canonicus Varmiensis, dimisso altari suo in parte aquilonari, tituli s. Augustini, optavit altare in eodem ordine tituli s. Andreae per electionem v. domini Thomae Treteri ad custodiam vacantis – AADWO, Akta Kap. 2, k. 111b; *Inwentarz ołtarzy z 1598* wymienia Sebastiana Kromera już jako posiadacza ołtarza św. Andrzeja (F. Dittrich, *Der Dom*, ss. 586–587; por. w związku z tym nazwiskiem odpowiedni zapis dotyczący ołtarza czwartego w lewym rzędzie).

(7) Marcin Szyszkowski, kanonik od 5 XI 1595 (instalacja), przed 15 XI 1596 zrezygnował z kanonikatu.

(7) Jan Falibowski, kanonik od 15 XI 1596, zmarł 20 III 1606. Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo (*Inwentarz ołtarzy z 1598* wymienia J. Falibowskiego jako posiadacza ołtarza św. Augustyna – F. Dittrich, *Der Dom*, ss. 586–587). Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna zaginiona (E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 739).

(7) Samuel Knuth, kanonik od 6 VI 1603, kustosz od 26 III 1610 (drugi ołtarz w lewym rzędzie).

(15) Feliks Kos, kanonik od 26 III 1610, w połowie 1610 zrezygnował z kanonikatu.

(15) Albert Rudnicki, kanonik od 22 IV 1611. Z dniem 21 X 1631 zamienił niniejszy ołtarz na ołtarz św. Andrzeja (czwarty w lewym rzędzie), zwolniony przez nierezydującego kanonika Piotra Gembickiego (Albertus Rudnicky, post resignationem liberam – altaris sui, optavit altare a. r. domini Gembicky, canonici Cracoviensis et Varmiensis, quod ei unanimes omnium dominorum consensu – AADWO, Akta Kap. 5, k. 166b). Jest to trzecia w przypadku tego ołtarza, identyczna zamiana na ołtarz św. Andrzeja.

(8) Grzegorz Wawrzyniec Borasta, kanonik od 13 V 1632, w końcu 1645 zrezygnował z kanonikatu na rzecz J. Perowicza.

(8) Jan Perowicz, kanonik od końca 1645, zmarł 4 XII 1649. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(8) Tomasz Ujejski, kanonik od 21 III 1650, prepozyt od 1652 (pierwszy ołtarz w lewym rzędzie).

(5) Albert Nowowiejski (Nowiejski), kanonik od 14 XII 1653, zmarł 18 XII 1664 w Olsztynie i tam w kościele św. Ducha, przy szpitalu jego fundacji, umieszczono epitafium, przeniesione następnie do kościoła św. Jakuba, a na koniec do kaplicy Szpitala Mariackiego.

Mógł być jednak pochowany przy swoim ołtarzu w katedrze, który własnym sumptem pozłocił i wzbogacił dekoracjami (F. Dittrich, *Der Dom*, s. 624). Brak płyty.

(5) Jan Baptysta Nycz, kanonik od 8 V 1665, zmarł 3 X 1670 w Lidzbarku. Pochówek przy ołtarzu (życzył sobie tego w swym testamencie z 25 V 1668 – E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 759). Niewielkich rozmiarów płyta nagrobna została przemieszczona w sąsiedztwo drugiego ołtarza w lewym rzędzie (czyli ołtarza kustosa), w nawie głównej.

(5) Jerzy Kazimierz Wolf von Lüdinghausen, kanonik od 20 II 1671, dziekan od 17 V 1697 (pierwszy ołtarz w prawym rzędzie).

(4) Ludwik Michał Fantoni, kanonik od 17 V 1697, zmarł w Rzymie 6 XI 1737.

(4) Bonawentura Heinigk, kanonik od 6 XI 1737 (koadiutor L. M. Fantoniego), kustosz od 4 X 1743 (drugi ołtarz w lewym rzędzie).

(3) Jan Melchior Stockhausen, kanonik od 11 IV 1737. Kanonikat uzyskał po dziekanie B. T. Schenku, zmuszony więc był oczekiwać na wolny ołtarz kanonicki, który otrzymał do dyspozycji dopiero po sześciu latach – z chwilą awansu Bonawentury Heinigka na kustodię 4 X 1743. Zmarł 25 VII 1747 w Hildesheim.

(3) Karol Fryderyk Zehmen, kanonik od 25 VII 1747 (z chwilą śmierci poprzednika, jako jego koadiutor), prepozyt od 3 VIII 1765 (pierwszy ołtarz w lewym rzędzie).

(10) Jakub Franciszek Stoltzmann, kanonik od 23 IX 1763. Kanonikat uzyskał po prepozycie S. Biegańskim, zmuszony więc był oczekiwać na wolny ołtarz kanonicki, który uzyskał 3 VIII 1765, dzięki awansowi K. F. Zehmena na prepozyturę. Zmarł 27 VIII 1766. Pochówek w krypcie(?). Brak płyty.

(10) Karol August Kajetan Poeppelmann, kanonik od 5 IX 1766, dziekan od 9 XI 1779 (pierwszy ołtarz w prawym rzędzie).

b. Prawy rząd ołtarzy (1–8)

Ołtarz dziekana kapituły, pw. św. Marii Magdaleny, później św. Mateusza – pierwszy w prawym rzędzie

(?) Herman Höfen, kanonik około 1345 (ołtarz nieustalony), dziekan od 21 V 1350, zmarł około 1371. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(?) Michał Vischow, kanonik od 20 XI 1364 (ołtarz nieustalony), dziekan 1369/1370, prepozyt między 13 a 17 I 1387 (pierwszy ołtarz w lewym rzędzie).

(?) Arnold Ergesten, kanonik przed 9 IX 1378 (ołtarz nieustalony), kustosz od 1385 (drugi ołtarz w lewym rzędzie), dziekan od 17 I 1387, zmarł prawdopodobnie 24 I 1404. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(10) Bartłomiej Boreschow, kanonik od 1 VII 1401 (ołtarz nieustalony), dziekan od 1404, zmarł 24 I 1426. Pochówek przy ołtarzu. Epitafum znajdowało się na ścianie w prezbiterium, obecnie w zbiorach Kurii Archidiecezjalnej (E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 745).

(10) Jan Leonis, kanonik i dziekan po 24 I 1426, zrezygnował z prałatury w maju 1430, zmarł 5 II 1432 jako kanonik (ołtarz nieustalony).

(?) Jakub Seeburg, kanonik i dziekan od maja 1430, zmarł 5 VII 1432. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna tam, gdzie zapewne być powinna – przed ołtarzem dziekana.

(?) Jan Niclosdorf, kanonik i dziekan od 1435, zmarł w 1441. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(?) Jakub Pleeske, kanonik i dziekan od 1441, zrezygnował z prałatury w 1442, zmarł jako kanonik (ołtarz nieustalony) w 1446 w Rzymie.

(?) Jan Plastwich, kanonik i dziekan od 21 IV 1442, zmarł 1464/1465. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(?) Mikołaj Tungen, kanonik od 24 XI 1459 (ołtarz nieustalony), dziekan 1464/1465, biskup warmiński od 4 XI 1468.

(?) Henryk Schaudel, kanonik od 1467 (ołtarz nieustalony), dziekan od 1468, zmarł przed 1 II 1471. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(13) Krzysztof Tapiau, kanonik od 9 X 1460 (ołtarz nieustalony), kustosz od 20 I 1467 (drugi ołtarz w lewym rzedzie), dziekan od 3 XI 1471, zmarł 6 V 1498. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna przemieszczona – przy ścianie południowej katedry, między drugim i trzecim ołtarzem w prawym rzedzie. Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo (dominus decanus [habeat] primum versus aquilonem – *Ordinatio altarium*, 11 I 1480).

(13) Bernard Sculteti, kanonik po 6 V 1498 (po dziekanie K. Tapiau, toteż bez przydziału ołtarza), dziekan od 1499 (wówczas dopiero objął ołtarz), zmarł 30 VII 1518 w Rzymie.

(9) Jan Ferber, kanonik od 11 II 1513 (drugi ołtarz w prawym rzedzie), dziekan od 19 II 1522, zmarł 17 V 1530. Pomimo że zmarł we Fromborku, pochowany zapewne w swym rodzinnym Gdańsku, gdyż płytę nagrobną położono mu w tamtejszym kościele św. Jana, którego był proboszczem.

(6) Leonard Niederhoff, kanonik od końca 1515 (szósty ołtarz w lewym rzedzie), dziekan od początku 1532, zmarł 6 XII 1545. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(8) Achacy Trenck, kanonik od 8 VII 1523 (ósmo ołtarz w lewym rzedzie), dziekan od 26 XII 1545, zmarł 13 III 1551. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna przemieszczona – pod ścianą południową katedry, lecz w rejonie ołtarza dziekana.

(5) Eggert Kempen, kanonik od 23 XII 1549 (szósty ołtarz w prawym rzedzie), dziekan od 27 VI 1551, zmarł 6 V 1588. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty. Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo (In altari d. Eggerdi a Kempen decani, vicaria s. Mariae Magdalanae – *Acta visitationum*, 1565–1572, k. 218b).

(4) Jan Kreczmer, kanonik od 1572 (czwarty ołtarz w lewym rzedzie), dziekan od 6 V 1588, zmarł 12 V 1604. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna zaginiona (z inskrypcją: „Tutaj ja, Jan Kreczmer, pod tą płytą pochowany” – *Inscriptionum*, s. 52; E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 738). Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo w 1598 (F. Dittrich, *Der Dom*, s. 587).

(4) Szymon Rudnicki, kanonik 4 VIII 1604 – 4 XI 1604, biskup warmiński.

(4) Fabian Konopacki, dziekan od 4 IX 1604, kanonikat otrzymał dopiero 6 VII 1607; w sporze o prałaturę dziekana przegrał z J. Pisińskim; od 4 V 1610 objął po nim ołtarz kantora (drugi w prawym rzedzie), pomimo że kantorem nie był.

(11) Jan Pisiński, kanonik od 16 XII 1594 (siódmy ołtarz w prawym rzedzie), kantor od 18 VI 1601 (drugi ołtarz w prawym rzedzie), dziekan od 4 V 1610, zmarł 28 VIII 1612 w Chełmży i tam pochowany.

(9) Henryk Hindenberg, kanonik od 17 VII 1593 (szósty ołtarz w lewym rzedzie), kantor od 26 IX 1612 (wyjaśnienie nieprawidłowości, związanej z posiadaniem przez kantora niniejszego ołtarza, który przysługiwał dziekanom kapituły, podano w związku z osobami F. Konopackiego i J. Vasthoviusa – drugi ołtarz w prawym rzedzie). Zmarł 27 IX 1627 w ojcowskim majątku Wołki (gdzie wcześniej sporządził testament). Pochowany w kościele parafialnym w Długoborze pod Pieniężnem.

(9) Walenty German, kanonik po 27 IX 1627. Kanonikat i ołtarz utracił przed 9 IX 1634, w wyniku przegranej sprawy z M. Schambogenem.

(9) Michał Schambogen, kanonik od 9 IX 1634, kantor od 3 IV 1637 (drugi ołtarz w prawym rzedzie).

(6) Łukasz Górnicki, kanonik od 31 V 1624 (piąty ołtarz w prawym rzedzie), dziekan od 9 VII 1638, prepozyt od 15 VI 1651 (pierwszy ołtarz w lewym rzedzie).

(2) Przeclaw Szemborowski, kanonik od 4 XI 1636 (ósmo ołtarz w prawym rzedzie), kustosz od 19 VIII 1643 (drugi ołtarz w lewym rzedzie), dziekan od 1 XII 1651, zmarł 29 III 1664. Pochówek przy ołtarzu (w testamencie z 20 IX 1662 wyraził życzenie, aby go pochowano przy ołtarzu dziekana i ustalił tekst inskrypcji na płytę nagrobną – E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 763). Płyta nagrobna przemieszczona – w lewej nawie, obok ołtarza prepozyta (pierwszego w lewym rzedzie).

(10) Ludwik Fantoni, kanonik od 30 IX 1642 (trzeci ołtarz w prawym rzedzie), kustosz od 3 XI 1662 (drugi ołtarz w lewym rzedzie), dziekan od 11 IV 1665, zmarł 30 VII 1681. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna z napisem: „pod tą płytą we śnie spokojnym spoczywa” (sub hoc lapide somnum pacis dormit – *Inscriptionum*, s. 57, nr 81) znajduje się we właściwym miejscu – w prawej nawie, przy ołtarzu dziekana.

(2) Stanisław Bużeński, kanonik od 15 IV 1664 (szósty ołtarz w prawym rzedzie), dziekan od 3 VIII 1682, zmarł 5 IV 1692. Pochówek przy ołtarzu kanonicznym (szóstym w prawym rzedzie).

(4) Jan Kazimierz Wołowski, kanonik od 21 IX 1668 (ósmo ołtarz w prawym rzedzie), dziekan od 1 X 1692, zmarł 6 II 1697. Pochówek, na jego własne życzenie, przy ołtarzu szóstym w prawym rzedzie. Tam też zyczył sobie pochówku jego poprzednik w piastowaniu prałatury dziekana, Stanisław Bużeński. O tych obydwu pochówkach zaświadcza w swym testamencie z 25 VII 1705, kanonik Kazimierz Michał Dąbrowski, również przy tym ołtarzu pochowany. Na filarze, o który opiera się niniejszy ołtarz, zawieszono epitafium Wołowskiego, poświęcone także pamięci jego rodziców oraz brata – fundowane za życia, z umieszczoną później datą śmierci (F. Dittrich, *Der Dom*, ss. 630–631; E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 740, 766–767; M. Arszczyński, M. Kutzner, *Katalog*, s. 82).

(5) Jerzy Kazimierz Wolf von Lüdinghausen, kanonik od 20 II 1671 (ósmo ołtarz w lewym rzedzie), dziekan od 17 V 1697, zmarł 31 XII 1705. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna przemieszczona – pod ścianą południową katedry, naprzeciwko piątego ołtarza w prawym rzedzie.

(8) Stanisław Ujejski, kanonik od 24 III 1679 (piąty ołtarz w lewym rzedzie), kustosz od 30 VIII 1692 (drugi ołtarz w lewym rzedzie), dziekan od 26 II 1706, zmarł 31 I 1709, pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(3) Wawrzyniec Józef Nycz, kanonik od 6 V 1701 (piąty ołtarz w lewym rzedzie), kantor od 7 XI 1708 (drugi ołtarz w prawym rzedzie), dziekan od 21 VI 1709, zmarł 20 XI 1709. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(3) Bernard Teodor Schenk, kanonik i dziekan od 19 II 1710. Zrezygnował z kanonikatu 11 IV 1737, pozostając jednak tytułarnym dziekanem i zachowując należący do dziekana ołtarz. Zrzekł się prałatury i ołtarza 27 VII 1745.

(9) Mikołaj Antoni Szulc, kanonik od 14 VIII 1731 (piąty ołtarz w prawym rzedzie), kantor od 29 IV 1738 (drugi ołtarz w prawym rzedzie), dziekan od 7 X 1745, zmarł 6 IV 1761. Pochówek miał być w krypcie, z czego jednak zapewne zrezygnowano, skoro przy ołtarzu dziekana specjalnie usunięto jakąś starszą płytę nagrobną, by położyć w jej miejsce płytę nagrobną Szulca, znajdującą się dziś z prawej strony tego ołtarza, być może w pierwotnym miejscu (E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 740, 761–762). Komentarz do tego pochówku w części pierwszej artykułu.

(9) Maciej Józef Łubieński, kanonik i dziekan od 15 V 1761, zrzekł się kanonikatu i prałatury 15 II 1768.

(14) Konstancy Józef Piwnicki, kanonik od 10 II 1751 (piąty ołtarz w prawym rzedzie), dziekan od 8 IV 1768, zmarł 10 IV 1779. Pochówek w krypcie. Brak płyty.

(10) Karol August Kajetan Poppelmann, kanonik od 5 IX 1766 (ósmy ołtarz w lewym rzedzie), dziekan od 9 XI 1779, zmarł 24 I 1805. Pochówek w krypcie. Brak płyty.

Ołtarz św. Katarzyny, do 1527 kanonicki, potem przydzielony kantorom kapituły – drugi w prawym rzedzie

(9) Hieronim Waldau, kanonik od około 1465, zrezygnował z kanonikatu w 1490 (zmarł w 1495 jako proboszcz u św. Jana w Toruniu). Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo (In latere vero domini dekani, dominus Jeronimus [optavit altare] 2^m – *Ordinatio altarium*, 11 I 1480).

(9) Fabian Luzjański, kanonik od 1490, biskup warmiński od 5 IV 1512.

(9) Jan Ferber, kanonik od 11 II 1513, dziekan od 19 II 1522 (pierwszy ołtarz w prawym rzedzie).

(13) Jan Tymmermann, kanonik od 18 II 1519 (kanonikat otrzymał po zmarłym 30 VII 1518 dziekanie B. Scultetim, zmuszony więc był oczekiwać aż trzy lata na najbliższy wakans ołtarza kanonickiego – po J. Ferberze). Kantor od 1527 – zatrzymał jednak niniejszy ołtarz kanonicki, który od tej pory będzie stale przysługiwał kantorom – jego następcom (zamiast trzeci w lewym rzedzie, jak dotychczas), kustosz od 11 III 1539 (drugi ołtarz w lewym rzedzie).

(15) Stanisław Hozjusz, kanonik od 5 VII 1538 (ósmy ołtarz w prawym rzedzie), kantor od 14 IV 1539, biskup warmiński od 27 IV 1551.

(15) Marcin Kromer, kanonik od 1551 i od wiosny 1522 kantor, zrzekł się kanonikatu 31 X 1579 jako biskup warmiński.

(–) Andrzej Patrycy Nidecki, kantor od 31 X 1579. Nie posiadał kanonikatu, nie rezydował we Fromborku, zrzekł się swej tytularnej prałatury w kwietniu 1586. Nie figuruje na żadnej z list kanoników, ale niniejszy ołtarz posiadał przez cały okres (1579–1586).

(7) Henryk Semplawski, kanonik od 7 V 1571 (czwarty ołtarz w lewym rzedzie), kantor od 7 V 1586, kustosz od 21 VII 1586 (drugi ołtarz w lewym rzedzie).

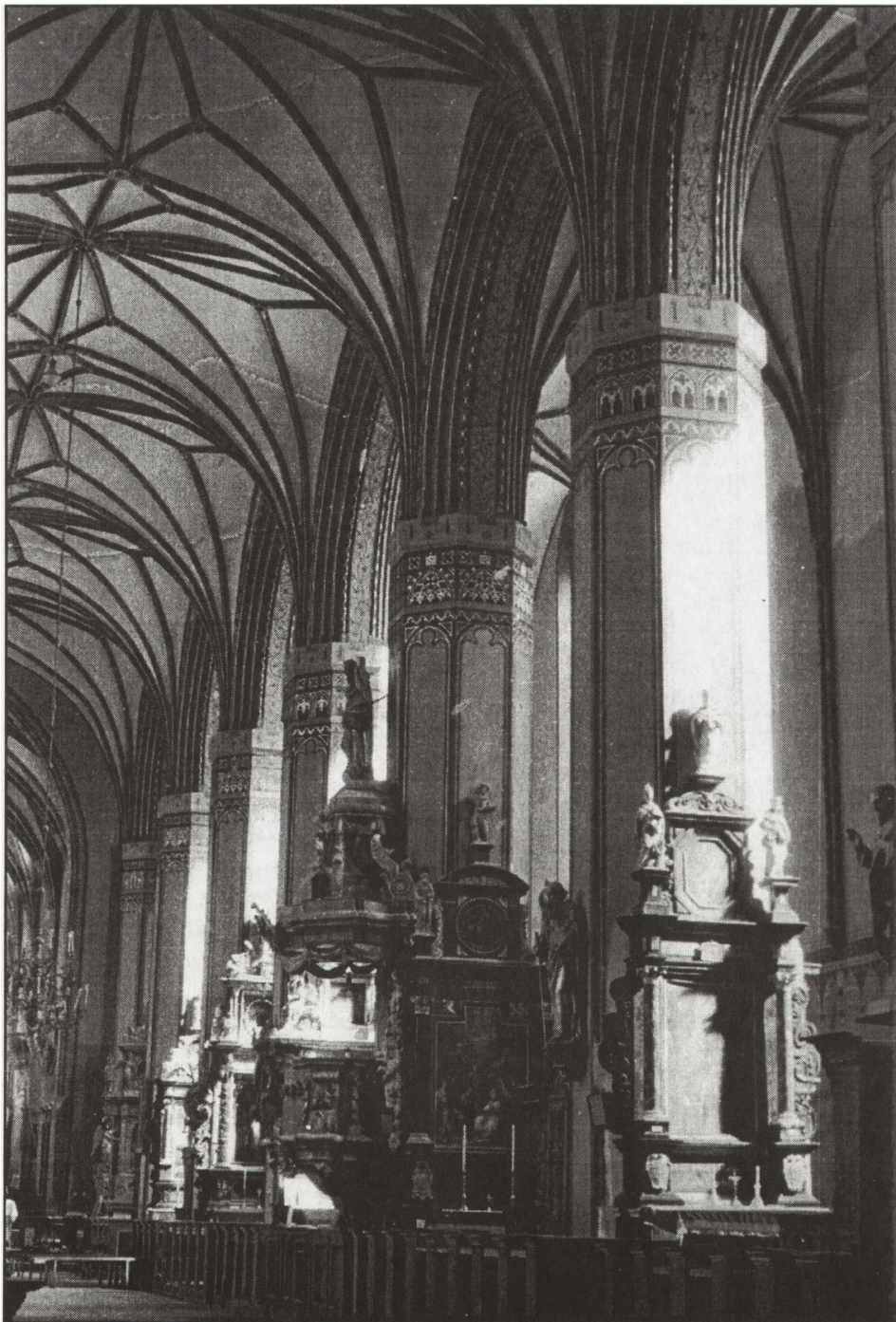
(5) Stanisław Makowiecki, kantor tytularny od 21 VII 1586, kanonik od 6 V 1588, wystąpił z kapituły 4 II 1601.

(11) Jan Pisiński, kanonik od 16 XII 1594 (siódmy ołtarz w prawym rzedzie), kantor od 18 VI 1601, dziekan od 4 V 1610 (pierwszy ołtarz w prawym rzedzie).

(4) Fabian Konopacki, kanonik i dziekan od 4 IX 1604 (pierwszy ołtarz w prawym rzedzie). W sporze o tę prałaturę przegrał z J. Pisińskim i od 4 V 1610 objął po nim niniejszy ołtarz, pomimo że nie był kantorem. Zmarł 22 V 1619. Pochówek przy tym ołtarzu. Płyta nagrobna we właściwym miejscu – przed ołtarzem.

(4) Jan Vasthovius, kanonik od 14 XI 1619. Kanonikat i ołtarz odziedziczył po swoim poprzedniku, podobnie jak i on nie będąc kantorem. Także ołtarz dziekanów kapituły znajdował się w tym czasie w posiadaniu zwyczajnego kanonika, którym od 9 IX 1634 był Michał Schambogen. Gdy więc M. Schambogen uzyskał 3 IV 1637 kantorę, a Łukasz Górnicki 9 VII 1638 został dziekanem (posiadał do tego czasu piąty ołtarz w prawym rzedzie), nastąpiła równoczesna zamiana ołtarzy: dziekan Łukasz Górnicki objął pierwszy ołtarz w prawym rzedzie, przysługujący dziekanowi, który ustąpił mu kantor Michał Schambogen. Zaś niniejszy ołtarz przysługujący kantorowi, objął Michał Schambogen. W związku z tym, dotychczasowy posiadacz niniejszego ołtarza Jan Vasthovius, objął zwyczajny ołtarz kanonicki, zwolniony przez Łukasza Górnickiego – piąty w prawym rzedzie.

(9) Michał Schambogen, kanonik od 9 IX 1634 (pierwszy ołtarz w prawym rzedzie), kantor od 3 IV 1637, zmarł 17 XII 1648. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna tam, gdzie być powinna – przed ołtarzem (E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 736, 761).

Prawy rząd ołtarzy – czwarty ołtarz (zasłonięty amboną) należał do Mikołaja Kopernika

(4) Marcin Skarszewski, kanonik od 30 IX 1642 (piąty ołtarz w prawym rzedzie), kantor od 9 II 1649, zmarł 1 VII 1651 w Olsztynie. Pochówek prawdopodobnie przy ołtarzu. Brak płyty.

(15) Zygmunt Krzysztof Stössel, kanonik od 28 I 1651 (trzeci ołtarz w lewym rzedzie), kantor od 27 III 1653, kustosz od 5 II 1666 (drugi ołtarz w lewym rzedzie).

(4) Andrzej Glaznocki, kanonik od 14 VII 1651 (trzeci ołtarz w lewym rzedzie), kantor od 15 II 1666, zmarł 3 VII 1668. Pochówek przy ołtarzu (w testamencie z 26 III 1668 wyraził życzenie, aby go pochowano przy ołtarzu – E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 754). Płyta nagrobna tam, gdzie być powinna – przed ołtarzem (z inskrypcją zaczynającą się od słów „tu spoczywa” – *hic quiescit, Inscriptio*, s. 52, nr 12).

(7) Adam Zygmunt Konarski, kanonik od 18 XII 1665 (ósmy ołtarz w prawym rzedzie), kantor od 20 I 1669, kustosz od 18 VIII 1671 (drugi ołtarz w lewym rzedzie), prepozyt od 4 II 1678 (pierwszy ołtarz w lewym rzedzie).

(6) Giovanni Battista Jacobelli, kanonik od 14 VII 1651 (siódmy ołtarz w lewym rzedzie), kantor od 18 VIII 1671, zmarł 2 XI 1679. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna zaginiona (w testamencie z 15 X 1669 wyraził życzenie, aby go pochowano przy jego ołtarzu – E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 738, 740).

(6) Joachim Pastorius von Hirtenberg, kanonik od 18 XII 1680, instalowany 18 I 1681, objął ołtarz kantora i tę prałaturę uzyskał 5 XI 1681, zmarł 26 XII 1681. Pochówek przy ołtarzu (w testamencie z 10 XI 1681 wyraził życzenie, aby go pochowano przy ołtarzu kantora i aby tutaj zawieszono epitafium, z określoną przezeń inskrypcją – A. Eichhorn, *Die Prälaten*, ss. 625–630; E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 756). Epitafium na filarze, o który opiera się ołtarz kantora, z portretem zmarłego.

(16) Karol Affaita (senior), kanonik od 25 VI 1660 (trzeci ołtarz w lewym rzedzie), kantor od 22 VI 1682, zmarł 31 XII 1692 we Włoszech.

(6) Jan Jerzy Kunigk, kanonik od 2 IX 1689 (trzeci ołtarz w lewym rzedzie), kantor od 19 VI 1693, kustosz od 26 II 1706 (drugi ołtarz w lewym rzedzie).

(13) Stanisław Konstanty Wierusz-Kowalski, kanonik od 20 XI 1683 (siódmy ołtarz w prawym rzedzie), kantor od 26 II 1706, zmarł 28 X 1708. Pochówek przy ołtarzu (w testamencie z 18 VII 1706 wyraził życzenie, aby go pochowano przy należącym do niego ołtarzu kantora – E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 740). Płyta nagrobna istniała jeszcze w końcu XVIII w. (*Inscriptio* s. 58, nr 89), zniszczona zapewne w 1861 (E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 738).

(3) Wawrzyniec Józef Nycz, kanonik od 6 V 1701 (piąty ołtarz w lewym rzedzie), kantor od 30 VI 1725, dziekan od 21 VI 1709 (pierwszy ołtarz w prawym rzedzie).

(10) Jan Wojciech Hatten, kanonik od 26 II 1706 (szósty ołtarz w prawym rzedzie), kantor od 15 XII 1712, zmarł 8 VIII 1720. Pochówek w krypcie (w związku z tym murarzowi zapłacono za ponowne zamurowanie wejścia do krypty: *pro reparatione ostii sepulchralis post depositionem funeris* – E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 734). Brak płyty.

(7) Franciszek Janowicz, kanonik od 14 II 1711 (siódmy ołtarz w lewym rzedzie), kantor od 23 IX 1720, zmarł 15 VI 1725. Pochówek w krypcie. Brak płyty.

(13) Wojciech Ludwik Grzymała, kanonik od 7 XI 1708 (piąty ołtarz w lewym rzedzie), kantor od 30 VI 1725, kustosz od 2 VI 1730 (drugi ołtarz w lewym rzedzie).

(14) Jerzy Fryderyk Königsegg, kanonik od 19 VII 1718 (czwarty ołtarz w prawym rzedzie), kantor od 2 VI 1730, zmarł 17 VII 1736 w Elblągu. Pochowany w kościele odpustowym w Chwałęcinie k. Braniewa, zgodnie z własną wolą (F. Dittrich, *Der Dom*, s. 630).

(9) Mikołaj Antoni Szulc, kanonik od 14 VIII 1731 (piąty ołtarz w prawym rzedzie), kantor od 29 IV 1738, dziekan od 7 X 1745 (pierwszy ołtarz w prawym rzedzie).

(16) Jan Kazimierz Lingk, kanonik od 3 IX 1725 (trzeci ołtarz w lewym rzędzie), kantor od 7 X 1745, zmarł 3 IX 1765. Pochówek w krypcie (?). Brak płyty.

(5) Ignacy Krasicki, kanonik od 28 VIII 1766 (siódmy ołtarz w prawym rzędzie), kantor od 3 X 1766, biskup warmiński od 3 I 1767.

(7) Jan Klosowski, kanonik od 28 I 1762 (piąty ołtarz w lewym rzędzie), kantor od 3 VII 1767, zmarł 25 V 1776 w Zwierznie k. Malborka, jako tamtejszy proboszcz.

Ołtarz św. Tomasza – trzeci w prawym rzędzie

(10) Eliasz Kobelau, kanonik od 5 II 1432, zmarł 22 II 1472. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty. Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo (por. niżej).

(10) Łukasz Watzenrode, kanonik od 18 II 1479, biskup warmiński od 18 V 1489. Posiadał ten ołtarz po swoim poprzedniku w kanonikacie, Eliaszu Kobelau (In alio vero latere [versus austrum] dominus Lucas 3^m [habeat] quondam domini Helie – *Ordinatio altarium*, 11 I 1480).

(10) Baltazar Stockfisch, kanonik od 18 V 1489, zmarł po 1 I 1521 w Elblągu i tam pochowany.

(10) Achacy Freundt, kanonik przed 20 VIII 1521, zmarł VII 1533. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(10) Jan Konopacki, kanonik od 1533 (po śmierci poprzednika), zmarł lipcu 1535, prawdopodobnie poza Warmią. Brak płyty.

(10) Paweł Snopek, kanonik od 20 I 1536, pozbawiony kanonikatu 14 XII 1538.

(10) Aleksander Suchten, kanonik od 14 XII 1538, pozbawiony kanonikatu w marcu 1545.

(10) Kaspar Hannow, kanonik od 12 III 1545 (AADWO, Akta Kap. 2, k. 20a), zmarł 6 V 1571. Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo (In altari d. Gasparis Hannovii vicaria s. Thomae – *Acta visitationum*, 1565. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna przemieszczona – przy ścianie południowej katedry, w rejonie południowo-zachodniego narożnika.

(10) Stanisław Reszka, kanonik od czerwca 1571, zmarł w Neapolu 3 IV 1600. Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo (Inventarium altaris tertii in parte australi, tituli s. Thomae, quod est d. Stan. Reska – *Inwentarz ołtarzy*, 1578, s. 586).

(10) Wawrzyniec Koch, kanonik od 1600, ale objął w posiadanie kanonikat dopiero 6 III 1606, zmarł 29 III 1626. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(10) Euchard Zornhausen von Sonnenberg, kanonik od 4 VI 1626, zmarł 10 IX 1642 w Olsztynie. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna przemieszczona – podobnie jak w przypadku K. Hannowa, w południowo-zachodnim narożniku katedry. Posiadanie ołtarza potwierdzone poprzez fakt jego fundacji, o czym świadczy napis na predelli, herb i inicjały fundatora (F. Dittrich, *Der Dom*, s. 627; M. Arszyński, M. Kutzner, *Katalog*, s. 63).

(10) Ludwik Fantoni, kanonik od 30 IX 1642, kustosz od 3 XI 1662 (drugi ołtarz w lewym rzędzie).

(12) Mateusz Jan Judycki, kanonik od listopada 1660, po śmierci kustosza J. Marquardta, dlatego musiał odczekać na zwolnienie ołtarza kanonickiego, co nastąpiło dopiero po dwóch latach – przez awans L. Fantoniego na kustodię 3 XI 1662. Zmarł 20 IV 1667. Pochówek przy ołtarzu. W testamentie z 20 IV 1667 wyraził życzenie, aby mu położono płytę nagrobną, która istniała jeszcze w końcu XVIII w. (*Inscriptionum*, s. 53, nr 24; E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 738). Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo – obok Zornhausena, Judycki był jego współfundatorem, o czym świadczy napis na predelli (Et. honori s. Thomae Apostoli sacrum hoc altare struxit Euchardus a Zornhausen –. *Ultimae voluntatis executores Matthaei Joannis Judicki – perfici adornari curaverunt – F. Dittrich, Der Dom*, s. 627).

(12) Wojciech Jan Działyński, kanonik od 23 IX 1667, zmarł 4 XI 1680. Pochówek przy ołtarzu, tu także (na filarze) epitafium potwierdzające posiadanie tego ołtarza, przy którym ordynował odprawianie mszy (*Ad hoc altare missas celebrari ordinavit*).

(12) Andrzej Adrian Linde, kanonik od 17 XI 1681, zmarł 19 II 1702. Pochowany w kościele w Kadynach (*Słownik biograficzny kapituły*, s. 151). W 1699 podarował katedrze wizerunek błogosławionej Doroty z Mątówów (niezachowany), który w 1723 umieszczono w tym ołtarzu, posiadanym wówczas przez R. Czarlińskiego (F. Dittrich, *Der Dom*, s. 139).

(12) Krzysztof Antoni Szembek, kanonik od 18 V 1703, prepozyt od 23 IX 1711 (pierwszy ołtarz w lewym rzędzie).

(8) Michał Remigiusz Łaszewski, kanonik od 27 IX 1709; ponieważ kanonikat przypadł mu po zmarłym 31 I 1709 dziekanie S. Ujejskim, zmuszony był oczekiwać na ołtarz kanonicki, który zwolnił się dopiero 23 IX 1711, w wyniku awansu K. A. Szembeka na prepozyturę. Od 21 VIII 1720 kustosz (drugi ołtarz w lewym rzędzie).

(10) Remigiusz Czarliński von Schedlin, kanonik od 23 VIII 1720, zmarł 28 VIII 1747. W testamencie z 6 X 1740 życzył sobie, aby go pochowano w krypcie kanonickiej (E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 734). W ołtarzu św. Tomasza, należącym do R. Czarlińskiego, w 1723 umieszczono wizerunek błogosławionej Doroty z Mątówów, podarowany katedrze przez Andrzeja Adriana Lindego, niegdyś posiadacza tego ołtarza (por. wyżej).

(11) Józef Benedykt Matthy, kanonik od 7 XI 1748, zmarł 24 IX 1783. Pochówek w krypcie. Brak płyty.

Ołtarz św. Wacława, później św. Krzyża – czwarty w prawym rzędzie

(14) Jan Rex, kanonik od 25 VIII 1409, zmarł 25 X 1447, w wieku około 47 lat. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna (z wizerunkiem postaciowym), którą życzył sobie mieć w swym testamencie z 14 IX 1447 (E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 760) przemieszczona – przed szóstym ołtarzem w lewym rzędzie.

(14) Herman Birken, kanonik od 1447, kustosz od 1462 (drugi ołtarz w lewym rzędzie). Posiadanie ołtarza poświadczone źródłowo (por. niżej).

(14) Jan Zanau, kanonik od około 1466 (okres wojny), zmarł 26 VIII 1495, w wieku około 54 lat. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna przemieszczona – po lewej stronie, przy wejściu głównym do katedry. Posiadanie ołtarza poświadczone źródłowo (dominus Johannes Czanaw [habeat] quartum [altare versus septentrionem], quondam domini Hermani Birken – *Ordinatio altarium*, 11 I 1480). Kanonikat odziedziczony po śmierci prałata – i ołtarz również, ale był to dawny ołtarz kanonicki, posiadany przez H. Birkena, zanim został prałatem, stąd też została zachowana – w nietypowy sposób – linia dziedziczenia po prałacie zarówno kanonikatu, jak i ołtarza.

(14) Mikołaj Kopernik, kanonik od 1497, zmarł 21 V 1543, w wieku 70 lat. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(14) Jan Loisse, kanonik od 21 V 1543, zrezygnował z kanonikatu 8 II 1562.

(14) Piotr Kostka, kanonik po 8 II 1562 (instalacja 30 VII), zmarł 25 I 1595 jako biskup chełmiński, pochowany w Chełmży. Posiadanie ołtarza poświadczone źródłowo (In altari d. Petri Costka vicaria s. Venceslai – *Acta visitationum*, 1565, k. 218b; Inventarium altaris quarti in parte australi, tituli s. Venceslai, quod est d. Petri Costka, nunc episcopi Culmensis – *Inwentarz ołtarzy*, 1578, s. 528).

(14) Marcin Kołacki, kanonik od 21 III 1597, zmarł 28 VII 1608 w wieku 48 lat (*Inscriptionum*, s. 53, nr 30). Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna przemieszczona – w nawie głównej, obok filara przy szóstym ołtarzu w lewym rzędzie. Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo (Inventarium

Ołtarz św. Krzyża, dawniej św. Wacława – czwarty w prawym rzędzie.
Przy tym ołtarzu pochowano Mikołaja Kopernika

altaris s. Venceslai martyris, cuius patronus est rev. Dominus Martinus Colatzky – F. Dittrich, *Der Dom*, s. 586). Wiek zmarłego odpowiada datowaniu czaszki szkieletu, znalezionej przez ekspedycję archeologiczną pod kierownictwem prof. Jerzego Gąssowskiego (15–31 VIII 2004) w wykopie, wykonanym w pobliżu ściany południowej katedry. Szczątki ułożone głową na zachód, znajdowały się w połowie na wysokości filara, o który opiera się niniejszy ołtarz, w połowie (górną część szkieletu) na wysokości niniejszego ołtarza, co powinno określać ich związek z tym właśnie ołtarzem (J. Gąssowski, *Sprawozdanie z badań archeologiczno-konserwatorskich w Archikatedrze we Fromborku w 2004 roku*, Pułtusk 2004).

(14) Andrzej Zagórny, kanonik po 28 VII 1608 (3 X 1611 objął osobiście kanonikat – AADWO, Akta Kap. 3, k. 14; w aktach wymieniany zawsze przed A. Łysakowskim, który uzyskał kanonikat 3 VI 1611). Zmarł 24 V 1634, w wieku 62 lat. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna przemieszczona – po przeciwnej stronie filara, o który opiera się niniejszy ołtarz. Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo – A. Zagórny był jego fundatorem (Altare novum extractum per dominum Andream Zagorny – protokół wizytacji biskupa Mikołaja Szyszkowskiego z 27 III 1639 – AADWO, RC 15, k. 22b). Fundacja ołtarza przez A. Zagórnego musiała być dokonana przed wkroczeniem Szwedów do Fromborka, czyli przed lipcem 1626, gdyż wskazana wizytacja biskupa M. Szyszkowskiego ujawnia szkody wyrządzone temu ołtarzowi oraz jego otoczeniu (por. niżej).

(14) Dominik Roncalli, kanonik od 1634, zmarł przed 6 V 1651, w wieku około 50 lat. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty. Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo (Altare 12 quod est 4^m ad partem meridionalem, est illustris et admodum rev. Domini Dominici Roncalli, tituli s. Venceslai. Totum nudum, violatum, quoad sepulchrum, mensam habet lapideam, planam. Inventarium nullum est nisi calix argenteus cum patena, antependio et 2 mappis. Quae dominus possessor apud se habere dicitur – protokół wizytacji – ibidem). Uwaga o zabezpieczeniu ołtarza odnoszona jest tutaj także do grobu (nagrobka). Skoro ołtarz był fundacji A. Zagórnego, to jego płyta nagrobna mogła być położona centralnie przed ołtarzem, a zatem to właśnie miejsce mogło być przedmiotem penetracji ze strony Szwedów.

(14) Wawrzyniec Rudawski, kanonik od 6 V 1651, zrezygnował z kanonikatu przed 8 V 1665.

(14) Maciej Romuald Wołczyński, kanonik od 8 V 1665, zmarł III 1675, w wieku około 45 lat. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(14) Jan Jakub Hoffmann, kanonik od 22 III 1675, zrezygnował z kanonikatu 21 III 1703.

(14) Piotr Franciszek Silva, kanonik od 27 VIII 1703, zrezygnował z kanonikatu (lub zmarł we Włoszech) przed 19 VII 1718.

(14) Jerzy Fryderyk Königsegg, kanonik od 19 VII 1718, kantor od 2 VI 1730 (drugi ołtarz w prawym rzedzie).

(1) Jan Chryzostom Krasieński, kanonik od 28 XII 1729; ponieważ kanonikat otrzymał po zmarłym 28 XII 1729 prepozycie, musiał odczekać na zwolnienie ołtarza kanonickiego, co miało miejsce 2 VI 1730, w wyniku awansu J. F. Königsegga na kantorię. Zmarł 26 III 1757. Pochówek w krypcie. Brak płyty.

(1) Andrzej Ignacy Baier, kanonik od 12 V 1757, zrezygnował z kanonikatu 12 II 1759.

(1) Andrzej Żórawski, kanonik od 6 V 1761, zmarł 13 IV 1799. Pochówek w krypcie. Brak płyty.

Ołtarz św. św. Szymona i Judy – piąty w prawym rzedzie

(11) Zachariasz Tapiau, kanonik przed 30 XI 1476 (pierwsza wzmianka), zmarł 19 I 1509. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty, która istniała jeszcze w końcu XVIII w. (*Inscriptionum*, s. 54, nr 44). Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo (dominus Sacharias [optavit altare] quintum [in latere – domini decani] – *Ordinatio altarium*, 11 I 1480).

(11) Michał Sanderi, kanonik po 19 I 1509, zmarł przed 26 VII 1531 w Rzymie.

(11) Teodoryk Reden, kanonik od 22 XI 1532, utracił kanonikat 15 VI 1551.

(11) Maciej Turski, kanonik po 10 VI 1553, zmarł przed 28 XII 1553. Dworzanin króla Zygmunta Augusta – pochówek najpewniej poza diecezją.

(11) Jan Leoman, kanonik od 19 I 1554, kustosz od 23 IX 1571 (drugi ołtarz w lewym rzedzie). Posiadanie niniejszego ołtarza potwierdzone źródłowo (In altari d. Joannis Leoman vicaria ss. Simonis et Judae – *Acta visitationum*, 1565).

(8) Jan Rosenberg, kanonik po 29 X 1567, czyli po śmierci kanonika Jana Langhannigka, po którym odziedziczył też ołtarz pw. św. Jana Chrzyciela (szósty w prawym rzedzie). Gdy jednak 15 XI 1572 przyjęty został do kapituły Stanisław Kostka, Rosenberg oddał mu swój ołtarz, sam zaś objął ołtarz niniejszy, wakujący od 23 IX 1571, czyli od awansu J. Leomana na kustodię. Powód tej zamiany nie jest wiadomy – mogły np. ważyć względy prestiżowe, ponieważ niniejszy ołtarz jest o jedno miejsce bliższy w stosunku do ołtarza głównego (najwyraźniej te względy były powodem ustąpienia przez kanonika Andrzeja Głaznockiego ołtarza nominatowi królewskiemu na biskupstwo Janowi Stefanowi Wydźdze – por. szósty ołtarz w prawym rzedzie, pod nazwiskiem Głaznockiego). Posiadanie przez J. Rosenberga w pierw szóstego, a potem piątego ołtarza w prawym rzedzie, znajduje potwierdzenie w źródłach. Tu interesuje nas tylko to, co dotyczy niniejszego ołtarza (In altari d. Joanni Leoman, vicaria ss. Simonis et Judae. Na marginesie dopisek: 1573 – Jo. Rosenberg – *Acta visitationum*, 1565–1572, k. 218b; *Inventarium altaris V in parte australi, tituli ss. Simonis et Judae apostolorum, est d. Joan. Rosenbergi – Inwentarz ołtarzy*, 1578, s. 529). Zmarł 24 II 1588. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(8) Dawid Konarski, kanonik od 7 IV 1588, zrezygnował z kanonikatu przed 2 IV 1590 (zapewne w 1589, gdy został opatem oliwskim).

(8) Paweł Górnicki, kanonik od 2 IV 1590, prepozyt przed 28 XII 1605, lecz po śmierci prepozyta M. Kosa 8 IX 1605 (pierwszy ołtarz w lewym rzedzie).

(6) Jakub Holtz, kanonik od 28 XII 1605, zmarł 24 XII 1619. Pochówek przy ołtarzu (w testamencie z 1 XI 1619 wyraził życzenie, aby go pochowano w katedrze – zdarzało mu się bowiem bywać poza Warmią – i ustalił treść inskrypcji na płycie nagrobnej, która miała być średniej wielkości – E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 756). Płyta nagrobna przemieszczona – pod ścianą południową katedry, między szóstym i siódmym ołtarzem.

(6) Piotr Biskupski, kanonik od 27 I 1620, zmarł przed 20 X 1620. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(6) Wawrzyniec Borkowski, kanonik od 20 X 1620, zmarł 28 II 1624. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna niewielkich rozmiarów, przemieszczona – przy ścianie północnej katedry, między siódmym i ósmym filarem ołtarzowym.

(6) Łukasz Górnicki, kanonik od 31 V 1624, dziekan od 9 VII 1638 (pierwszy ołtarz w prawym rzedzie).

(4) Jan Vasthovius, kanonik od 7 II 1620 (drugi ołtarz w prawym rzedzie), od 9 VII 1638 posiadał niniejszy ołtarz, zmarł 17 VI 1642. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna przemieszczona – w nawie głównej, na przedprożu prezbiterium (w testamencie z 15 IX 1641 wyraził życzenie, aby wykonano dlań płytę nagrobną lub epitafium – E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 766). Różnica czasowa między datą uzyskania kanonikatu oraz datą objęcia niniejszego ołtarza wymaga wyjaśnienia. Swój pierwotny ołtarz Vasthovius odziedziczył po śmierci kanonika Fabiana Konopackiego. Zwyczajowo ołtarz ten przysługiwał kantorowi, ale wskutek tego, że od wielu lat nie była obsadzana prałatura dziekana, ołtarz należący do tej prałatury (pierwszy w prawym rzedzie) przydzielano kantorom. Gdy więc 9 VII 1638 kanonik Łukasz Górnicki, posiadacz niniejszego oł-

tarza, uzyskał prałaturę dziekana, musiano przywrócić sytuację normalną. W związku z tym, aktualny kantor Michał Schambogen oddał dziekanowi należny mu, pierwszy ołtarz w prawym rzędzie, sam zaś objął drugi ołtarz w tym samym rzędzie, przysługujący kantorowi, a posiadany dotychczas przez Vasthoviusa. Vasthovius zatem, ustąpiwszy kantorowi swój ołtarz, objął ołtarz piąty w tym samym rzędzie (czyli ołtarz niniejszy), zwolniony właśnie przez świeżo wybranego dziekana, Łukasza Górnickiego.

(4) Marcin Skarszewski, kanonik od 30 IX 1642, kantor od 9 II 1649 (drugi ołtarz w prawym rzędzie).

(9) Jan Markiewicz, kanonik od 9 II 1649, usunięty z kapituły 1 XI 1654, przywrócony w prawach kanonika w 1658, ponownie usunięty 8 II 1673 i przywrócony 30 VIII 1686, zrezygnował z kanonikatu przed 10 I 1687. W ciągu obydwu przerw związanych z pozbawieniem go kanonikatu, ołtarz pozostawał bez obsady, tak iż Markiewicz otrzymywał go na powrót wraz z kanonikatem i posiadał do końca swoich związków z kapitułą.

(9) Szymon Aleksy Treter, kanonik od 10 I 1687, zmarł 15 V 1731. W testamencie z 5 I 1729 wyraził życzenie, aby pochowano go przy ołtarzu i w związku z tym ustalili tekst inskrypcji na płytę nagrobną (E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 765). Płyta nagrobna przemieszczona – pod ścianą południową katedry, na linii niniejszego ołtarza. Posiadanie ołtarza potwierdza fakt jego fundacji przez S. A. Tretera w 1694 – w miejsce poprzedniego, ku czci tych samych patronów (św. św. Szymona i Judy), z herbem fundatora; jego herbami oraz inicjałami zostały też opatrzone dwa świeczniki ołtarzowe (F. Dittrich, *Der Dom*, s. 628). Zwraca uwagę fakt, iż pochówku dokonano przy ołtarzu, pomimo czynnej od dziesięciu lat krypty grzebalnej.

(9) Mikołaj Antoni Szulc, kanonik od 14 VIII 1731, kantor od 29 IV 1738 (drugi ołtarz w prawym rzędzie).

(14) Ignacy Czarliński von Schedlin, kanonik od 25 VIII 1736, po śmierci kantora J. F. Königsegga (17 VII 1736), toteż nie mógł objąć zwolnionego przezeń ołtarza, należnego kantorowi i zmuszony był oczekiwać, aż zwolni się ołtarz kanonicki – nastąpiło to po dwóch latach, w związku z awansem M. A. Szulca 29 IV 1738 na kantorę. Zmarł 14 I 1751. Pochówek w krypcie. Brak płyty.

(14) Konstanty Józef Piwnicki, kanonik od 10 II 1751, dziekan od 8 IV 1768 (pierwszy ołtarz w prawym rzędzie).

(9) Teodor Lutomski, kanonik od 15 II 1768, po M. J. Łubieńskim, który wystąpił z kapituły 15 II 1768. Ponieważ Łubieński był dziekanem, zwolniony przezeń ołtarz nie mógł być przydzielony Lutomskiemu, który zmuszony był oczekiwać, aż zwolni się ołtarz kanonicki, co nastąpiło w wyniku awansu K. J. Piwnickiego na prałaturę dziekana 8 IV 1768. Zmarł 20 XI 1798. Pochówek w krypcie (?). Brak płyty.

Ołtarz św. Jana Chrzciciela, od 1639 także NMP Śnieżnej – szósty w prawym rzędzie

(2) Arnold Datteln-Klunder, kanonik przed 30 VII 1437, prepozyt 3 VI 1458 – 22 II 1472, po rezygnacji z prepozytury zachował kanonikat, ale zmienił ołtarz – zapewne na ten właśnie, skoro 11 I 1480 określono go jako ostatniego posiadacza ołtarza szóstego po stronie południowej (por. niżej). Zmarł zapewne w listopadzie 1472. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(2) Maciej Launau, kanonik od 1476 (w dokumencie biskupa M. Tungena z 30 XI 1476 o przymerzu z królem węgierskim, wymieniony w składzie kapituły na przedostatnim miejscu po Zachariaszu Tapiau, a przed Marcinem Achtsnichtem), kantor po 19 IV 1490 (trzeci ołtarz w lewym rzędzie). Posiadanie niniejszego ołtarza po poprzedniku potwierdzone źródłowo (dominus Mathias [habeat] sextum [altare] quoundam Arnoldi Clunder – *Ordinatio altarium*, 11 I 1480).

(15) Albert Bischof, kanonik od 27 VII 1490, po zmarłym 19 IV 1490 kantorze T. Kynaście, zatem nie mógł objąć po nim także ołtarza, przysługującego kantorowi. Niniejszy ołtarz kanonicki uzyskał dzięki awansowi Macieja Launaua na kantorę (zob. wyżej). Po śmierci tego ostatniego 21 IX 1495, kanonikat otrzymał w 1496 Jan Sculteti, który w latach 1497–1499 posiadał także prałaturę kantora. W 1499 przegrał jednak proces o tę prałaturę z Jerzym Delauem, przeto oddał mu także ołtarz, sam zaś – jako kanonik – otrzymał ołtarz szósty w prawym rzędzie, który należał aktualnie do Alberta Bischofa. Kierowano się najwidoczniej zasadą regresu – ten właśnie ołtarz należał wcześniej do Macieja Launaua, zanim otrzymał kantorę. W związku z tym Albert Bischof ustąpił swój ołtarz Janowi Scultetiemu, sam zaś objął ołtarz ósmy w tym samym rzędzie, wakujący od 8 XI 1498 po śmierci Eliasza Daretana.

(2) Jan Sculteti, kanonik od 1496, posiadał niniejszy ołtarz od 1499 (por. wyżej), archidiacon od 31 XII 1502 – uzyskał w stallach miejsce po stronie lewej za kustoszem, a w hierarchii kapitułnej po kantorze, jednak nie spowodowało to zmiany ołtarza. Zmarł 29 X 1526 w Pelplinie, tam też pochowany.

(2) Feliks Reich, kanonik od 29 X 1526 (jako koadiutor objął kanonikat z datą śmierci J. Scultetiego), kustosz od 29 VII 1538 (drugi ołtarz w lewym rzędzie).

(5) Tiedemann Giese, kanonik po 4 III 1504, zarówno kanonikat, jak i ołtarz (ósmy w lewym rzędzie) uzyskał po śmierci Marcina Achtsnicha, po czym od 12 XI 1523 kustosz (drugi ołtarz w lewym rzędzie) i od połowy 1538, jako biskup chełmiński, zrezygnował z prałatury kustosza, ale zachował kanonikat. W związku z tym zwolnił swój dotychczasowy ołtarz przysługujący kustoszowi (drugi w lewym rzędzie) i objął ołtarz kanonicki, zwolniony przez awans F. Reicha na kustodię 29 VII 1538 (szósty w prawym rzędzie). Obaj więc zamienili się ołtarzami. T. Giese posiadał ten ołtarz tak długo, jak długo posiadał kanonikat – do 20 V 1549 (zrezygnował z kanonikatu po zażyczeniu swego wyboru na biskupa warmińskiego).

(5) Eggert Kempen, kanonik od 23 XII 1549, dziekan od 27 VI 1551 (pierwszy ołtarz w prawym rzędzie).

(8) Wawrzyniec Craton, kanonik od 30 XII 1552, zmarł uznany za heretyka w 1553; nic bliższego nie wiadomo (inter schismaticos est et sepultus – z czego wynika, że pochowany poza katedrą – *Słownik biograficzny kapituły*, s. 34).

(8) Jan Langhannigk, kanonik od 5 IV 1560, zmarł 29 X 1567. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna zaginiona (E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 738; *Inscriptionum*, s. 55, nr 52).

(8) Jan Rosenberg, kanonik po 29 X 1567, posiadał ten ołtarz do 15 XI 1572, który oddał w tym dniu Stanisławowi Kostce, sam zaś optował ołtarz św. św. Szymona i Judy – piąty w tym samym rzędzie (por. wyżej). Posiadanie niniejszego ołtarza przed wspomnianą zamianą potwierdzone źródłowo (In altari d. Joannis Resenborgii, vicaria s. Joannis Baptistae; na marginesie, pod rokiem 1573: Stanislaus Costka – *Acta visitationum*, 1572, k. 218b).

(16) Stanisław Kostka, kanonik od 15 XI 1572, zrezygnował z kanonikatu 21 IV 1576. Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo (por. wyżej).

(16) Baltazar Niemczyk, kanonik od 21 IV 1576, zmarł 1 IX 1593. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna (z wizerunkiem postaciowym) przemieszczona – pod ścianą północną katedry, w pobliżu północno-zachodniego narożnika. Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo (Inventarium altaris sexti in parte australi, tituli s. Joannis Baptistae, quod est d. Balthasaris Niemczyk – *Inwentarz ołtarzy*, 1578, s. 529).

(16) Jan Preuck, kanonik od 10 IX 1593, zmarł 16 IX 1631 w Oliwie i tam pochowany. Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo (Joannes Preukius presentavit pro altari suo, titulo s. Joannis, ad vacatem vicariatum – AADWO, Akta Kap. 4, k. 107, pod datą 31 V 1624; ołtarz wyposażył w antependium z rzymskiej skóry – F. Dittrich, *Der Dom*, s. 619).

(16) Mikołaj Szyszowski, kanonik od 21 VIII 1632, prekonizowany na biskupa warmińskiego 8 III 1633, elekcja 4 IV 1634, po czym zrzekł się kanonikatu.

(16) Walenty German, kanonik i ołtarz otrzymał po śmierci kantora H. Hindenberga, po 27 IX 1627 (pierwszy ołtarz w prawym rzedzie); przed 9 IX 1634 zrezygnował z kanonikatu, po czym kanonik i ołtarz otrzymał ponownie 26 XI 1635, po biskupie M. Szyszowskim. Zmarł 8 IV 1643. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna nieco przesunięta – pod ścianą południową katedry, między ołtarzami piątym i szóstym w prawym rzedzie.

(16) Jan Karol Konopacki, kanonik od 24 IV 1643 (jako królewski nominat na biskupstwo warmińskie), w sierpniu 1643 zrzekł się kanonikatu.

(16) Jan Lamshöfft, kanonik od 9 IX 1643, zrzekł się kanonikatu 29 II 1644 na rzecz Wacława Leszczyńskiego, królewskiego nominata na stolicę biskupią.

(16) Wacław Leszczyński, biskup nominat, kanonik od 29 II 1644, zrzekł się kanonikatu po otrzymaniu prowizji papieskiej na biskupstwo warmińskie 12 XII 1644. Posiadanie tego ołtarza zostało upamiętnione jego herbem rodowym (M. Arszynski, M. Kutzner, *Katalog*, s. 64).

(16) Jan Lamshöfft, kanonik (ponownie) od 18 VI 1647, zmarł 4 IV 1649 w Barczewie i tam pochowany (Sepultus in ecclesia nostra ante maius altare – W. Koppenhagen, *Die Totentafel...*, s. 154, nr 16). W testamencie z 6 III 1649 przeznaczył odpowiednią kwotę na wykonanie płyty nagrobnej, ale nie wykazuje jej spis z końca XVIII w. (E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 739).

(16) Michał Sidler, kanonik od 30 IX 1649, zmarł w kwietniu 1658 w Barczewie i tam pochowany (obiit in conventu nostro et sepultus ante maius altare sub lapide Kobierzycciano – W. Koppenhagen, *Die Totentafel*, s. 154, nr 22).

(4) Andrzej Glaznocki, kanonik od 14 VII 1651, zarówno kanonik, jak i ołtarz (drugi w prawym rzedzie) otrzymał po zmarłym 1 VII 1651 kantorze Marcinie Skarszewskim, choć sam kantorem nie był. Ten właśnie powód zmusił go do zwolnienia ołtarza z tą chwilą, gdy w 1653 kanonik Z. K. Stössel uzyskał kantorę. Nastąpiła zamiana: Stössel objął ołtarz przysługujący kantorowi, zaś A. Glaznocki objął ołtarz zwolniony przez Stössla (trzeci w lewym rzedzie). Dla Glaznockiego jednak sprawa nie skończyła się na tym. Z dniem 6 VIII 1658 Glaznocki odstąpił swój ołtarz Janowi Stefanowi Wydźdze, sam zaś objął niniejszy ołtarz, wakujący od kwietnia 1658 wskutek śmierci kanonika M. Sidlera. W ten sposób Glaznocki uczynił honor królewskiemu nominatowi na biskupstwo warmińskie, jako że trzeci ołtarz, zaraz po ołtarzu kustosa, był ołtarzem bez wątpienia bardziej prestiżowym, aniżeli ołtarz szósty. Być może ten właśnie gest, doceniony zarówno przez biskupa, jak i kapitułę, przyczynił się do tego, że 5 II 1666 doczekał się Glaznocki osobistego zaszczytu – został wybrany na kantora i dzięki temu powrócił na swój pierwotny ołtarz – drugi w prawym rzedzie – który miał mu już teraz przysługiwać dożywotnio.

(2) Stanisław Bużeński, kanonik od 5 IV 1664. Kanonikat otrzymał po śmierci prałata (dziekana P. Szemborowskiego), przeto nie mógł dziedziczyć po nim ołtarza. W normalnych warunkach musiałby oczekiwać, aż zwolni się którykolwiek z ołtarzy kanonickich. Gdy jednak pojawił się we Fromborku dopiero w 1666, miał od razu do dyspozycji niniejszy ołtarz, zwolniony 5 II 1666 przez awans A. Glaznockiego na kantorę (por. wyżej). Przy tym więc ołtarzu Bużeński był osobiście instytuowany 17 IV 1666. Ołtarz był drewniany. Bużeński postanowił w jego miejsce ufundować ołtarz marmurowy, na wzór równoległego ołtarza w lewym rzedzie, który pochodził z fundacji Michała Działyńskiego w 1639, a który bardzo mu się podobał. Fundacja Bużeńskiego doszła do skutku około 1682, co wynika z konceptu testamentu datowanego 3 III 1681. Nowy ołtarz poświęcony był dwóm patronom – dotychczasowemu, Janowi Chrzycielowi, oraz NMP Śnieżnej. 3 VIII 1682 Bużeński objął prałaturę dziekana, a wraz z nią pierwszy ołtarz w prawym rzedzie. Chociaż od tej pory niniejszy ołtarz należał do innej osoby (por. niżej), Bużeński czuł się emocjonalnie z nim

związany do końca życia. W testamencie z 23 III 1692 wyraził wolę, aby go przy tym ołtarzu pochowano. Według świadectwa K. M. Dąbrowskiego, życzenie to zostało spełnione (por. niżej). Już więc za życia przygotował dla siebie wielką płytę nagrobną z gotową inskrypcją – „w tym grobie pochowany, który żywy i zdrowy przygotował” (in hoc tumulo sepelivit, quem vivens [et] valens fieri curavit). Podczas przekładania posadzki w XIX w. płytę wmurowano w filar, o który opiera się niniejszy ołtarz. Podobnie wmurowano w filar ołtarzowy prawie identyczną płytę nagrobną Jana Zachariasza Szolca, która pierwotnie przykrywała grób tego kanonika przy jego ołtarzu, opartym o ten właśnie filar (drugi w prawym rzędzie). Zarówno płytę Bużeńskiego, jak i Szolca, a także płyty nagrobne kanoników Eulenburga i Salendorfa, niesłusznie traktowano jako epitafia (co sprostowują M. Arsyński i M. Kutzner, *Katalog*, s. 80).

(10) Kazimierz Michał Dąbrowski, kanonik od 29 IV 1682 (przyjęty do kapituły powtórnie – por. niżej, ołtarz siódmy w prawym rzędzie), zmarł 11 II 1706 w swym majątku Klutajny pod Lidzbarkiem. W testamencie z 25 VII 1705 wyraził życzenie, aby go pochowano przy należącym do niego ołtarzu NMP Śnieżnej, przy którym spoczywają dziekani Stanisław Bużeński i Jan Kazimierz Wołowski (E. Brachvogel, *Die Grabdenkmäler*, s. 740). Na filarze, o który opiera się niniejszy ołtarz, zamierzano zawiesić epitafium Dąbrowskiego, jednak w obawie o wytrzymałość konstrukcyjną filara, zawieszono je obok – na ścianie południowej katedry, dziś zaginione (F. Ditrach, *Der Dom...*, s. 660). O ile wiadomość o pochówku S. Bużeńskiego przy tym ołtarzu, zawarta w testamencie Dąbrowskiego, jest uzasadniona tym, że ołtarz rzeczywiście należał do Bużeńskiego (por. wyżej), o tyle mniej zrozumiała jest druga, odnosząca się do J. K. Wołowskiego, do którego ołtarz ten nigdy nie należał. Pomimo to, relację Dąbrowskiego należy traktować jako w pełni wiarygodną, ponieważ sam mógł uczestniczyć w ceremonii pochówku (jego obecność na posiedzeniach kapituły potwierdzają liczne wzmianki – np. 3 IX 1688 zasiadał w kapitułarzu razem z Wołowskim, a w rok po jego śmierci uczestniczył 6 VI 1698 w elekcji nowego biskupa).

(10) Jan Wojciech Hatten, kanonik od 26 II 1706, kantor od 15 XII 1712 (drugi ołtarz w prawym rzędzie).

(12) Józef Eustachy Szembek, kanonik od 25 V 1717, jako biskup płocki 29 I 1753 zrezygnował z kanonikatu.

(12) Tomasz Szczepański, kanonik od 28 IV 1753, zmarł w Warszawie 21 IV 1809.

Ołtarz św. Bartłomieja – siódmy w prawym rzędzie

(1) Baltazar Rabe, kanonik wzmiankowany od 1426, zmarł krótko przed 3 VII 1430. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.

(1) Wichard Heilsberg, kanonik od 3 VII 1430, zmarł 1465. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty. Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo (por. niżej).

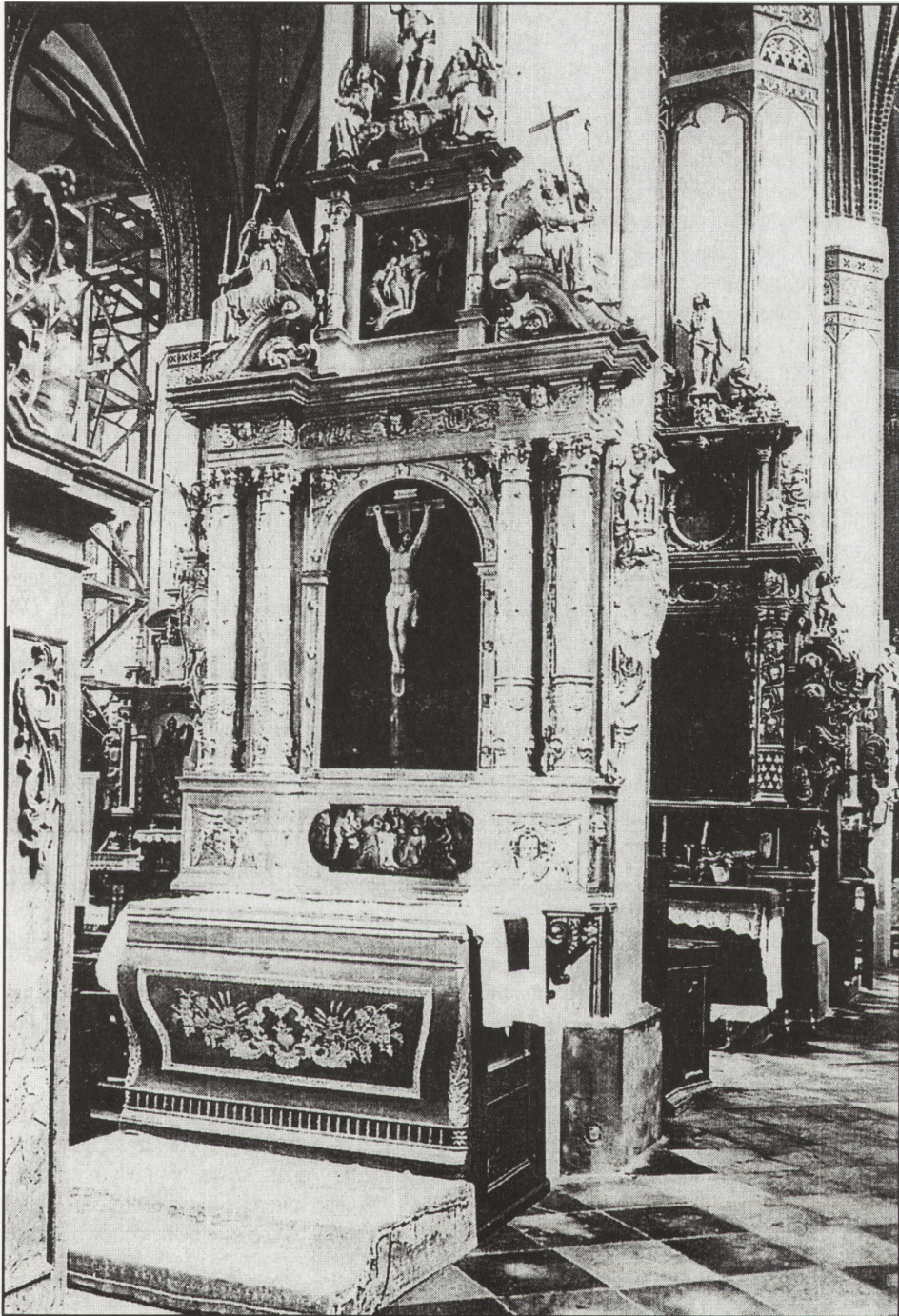
(1) Leonard Loyden, kanonik od około 1467, zmarł po 24 IV 1490 (ostatnia wzmianka). Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty. Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo (dominus Leonardus [habeat] septimum [altare versus septentrionem] quondam domini Wichardi – *Ordinatio altarium*, 11 I 1480).

(1) Michał Vochs, kanonik krótko przed 27 VII 1490 (tj. przed przyjęciem do kapituły Alberta Bischofa, który według precedencji wymieniany jest przed M. Vochsem), zmarł około 18 IV 1507 (opcja alodiów związana z jego zgonem – AADWO, Akta Kap. 1a, k. 13b).

(1) Maurycy Ferber, kanonik po 18 IV 1507, kustosz po 5 IX 1515 (po śmierci kustosza A. Kle-tza – drugi ołtarz w lewym rzędzie).

(12) Tomasz Blankenfeld, kanonik po 22 I 1515, zmuszony był najpóźniej 5 IV 1516 zrezygnować z kanonikatu na rzecz E. Ferbera.

- (12) Eberhard Ferber, kanonik od 5 IV 1516, zmarł krótko przed 5 VI 1528 w Rzymie.
- (12) Adrian Preusse, kanonik od początku marca 1531, zrezygnował z kanonikatu w końcu 1536, na rzecz J. Rupoldusa.
- (12) Jan Rupoldus, kanonik od 1537, zmarł w lutym 1544 we Wrocławiu.
- (12) Andrzej Kostka, kanonik od 1 XII 1545, zmarł w Krakowie przed 7 II 1550.
- (12) Krzysztof Konarski (figuruje na 12. liście kanoników – niezidentyfikowany, ale jest dla niego wolny ołtarz w okresie ściśle odpowiadającym następstwu w kanonikatach między A. Kostką a M. Konarskim, czyli w latach 1550–1568).
- (12) Michał Konarski, kanonik od 1568, kustosz od 7 IX 1582 (drugi ołtarz w lewym rzędzie). Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo (In altari d. Michaelis Conarski vicaria s. Bartholomaei – *Acta visitationum*, 1565–1572, k. 218b; Inventarium altaris VII in parte australi, tituli s. Bartholomaei apostoli, quod est d. Michaelis Conarski – *Inwentarz ołtarzy*, 1578, s. 530).
- (11) Maciej Hein, kanonik od 24 XII 1588, kanonikat otrzymał po śmierci kustosza J. Leomana (18 VIII 1582), ołtarz zaś, wakujący od sześciu lat – po awansie M. Konarskiego na kustodię. Kapituła przyznała M. Heinowi kanonikat już 16 X 1571, ale wobec sprzeciwu biskupa S. Hozjusza, został pozbawiony kanonikatu 15 XI 1572, gdy w tym samym dniu instalowano na jego miejsce Stanisława Kostkę. Zmarł 21 X 1594. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.
- (11) Jan Pisiński, kanonik od 16 XII 1594, kantor od 18 VI 1601 (drugi ołtarz w prawym rzędzie). Posiadanie niniejszego ołtarza potwierdzone źródłowo (Spis ołtarzy z 1598 – cyt. F. Dittrich, *Der Dom*, ss. 586–587).
- (5) Adam Steinhallen, kanonik od 4 II 1601 (po rezygnacji z kanonikatu przez kantora S. Makowieckiego 4 II 1601), ołtarz przydzielono mu po awansie J. Pisińskiego na kantorę 18 VI 1601, kanonikat objął 6 IV 1601, ale rezydencję rozpoczął dopiero od 20 V 1606 (AADWO, Akta Kap. 2, k. 120a, 133b). Obejmując niniejszy ołtarz, sporządził jego inwentarz (F. Dittrich, *Der Dom*, s. 619). Zmarł 29 XII 1613 w Warszawie. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna przemieszczona – w nawie głównej, obok ostatniego filara w prawym rzędzie.
- (5) Jakob Schröter, kanonik od 14 III 1614, zmarł 7 I 1621. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna przemieszczona – w nawie głównej, obok ostatniego filara w prawym rzędzie. Posiadanie ołtarza potwierdzone poprzez fakt sporządzenia jego inwentarza (F. Dittrich, *Der Dom*, s. 619).
- (5) Maciej Montanus, kanonik od 21 V 1621, zmarł 27 II 1650. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna przemieszczona – w nawie głównej, przy wejściu do katedry, z inskrypcją podkreślającą sędziwy wiek zmarłego (83 lata). Posiadanie ołtarza potwierdzone poprzez fakt jego fundacji około 1632 – w predelli scena Złożenia do Grobu, z klęczącym fundatorem M. Montanusem (F. Dittrich, *Der Dom*, s. 619; M. Arszuński, M. Kutzner, *Katalog*, s. 65).
- (5) Jan Krzysztof Olszowski, kanonik od 9 IV 1650, kantor od 21 I 1653, ale ostatecznie z nominacji papieskiej kantorem został Z. K. Stössel (13 III 1653). Olszowski zachował swój ołtarz kanonicki do śmierci 20 IX 1653. Zmarł na terenie Korony, miejsce pochówku poza diecezją.
- (13) Jan Runesius, kanonikat otrzymał po zmarłym 5 I 1649 Janie Rudzkim – „ok. 1651” (*Słownik biograficzny kapituły*, s. 210), zapewne jednak dopiero w 1653, ponieważ wakujący po Rudzkim ołtarz (trzeci w lewym rzędzie) w 1651 objął Z. K. Stössel, zaś kolejny ołtarz (ósmym w lewym rzędzie), wakujący wskutek awansu T. Ujejskiego na prepozyturę w 1652, pozostawał nieobsadzony także w 1653. Ostatecznie J. Runesius objął niniejszy ołtarz na zasadzie przypadku, jako wakujący po śmierci J. K. Olszowskiego 20 IX 1653 – zapewne wtedy, gdy faktycznie otrzymał kanonikat. Zmarł 12 V 1664. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty.
- (13) Filip Philippes, kanonik od 14 XI 1667, zmarł we Francji, prawdopodobnie w kwietniu 1681 (*Słownik biograficzny kapituły*, s. 186). W rzeczywistości już na posiedzeniu kapituły 10 V

Ołtarz św. Bartłomieja – siódmy w prawym rzędzie, niesłusznie przypisywany Kopernikowi

1678 uważano go za zmarłego i jego kurię poddano wówczas opcji (F. Dittrich, *Der Dom*, s. 689). Zapewne z tego samego powodu już rok wcześniej jego kanonikat potraktowano jako wygasły i przyznano K. M. Dąbrowskiemu – łącznie z ołtarzem (por. niżej).

(13) Kazimierz Michał Dąbrowski, kanonik od 27 VIII 1677, zrezygnował przed 3 VIII 1678 na rzecz królewskiego nominata na stolicę biskupią, M. S. Radziejowskiego (później ponownie przyjęty do kapituły – zob. ołtarz szósty w prawym rzędzie).

(13) Michał Stefan Radziejowski, kanonik od 5 VIII 1678, zrezygnował po wyborze przez kapitułę na biskupa warmińskiego, 31 X 1679.

(13) Stanisław Konstanty Wierusz-Kowalski, kanonik od 20 XI 1683, kantor od 26 II 1706 (drugi ołtarz w prawym rzędzie).

(5) Adam Rahdt, kanonik od 5 II 1706 (po śmierci dziekana J. K. Wolffa 31 XII 1705, musiał więc nieco odczekać, aż zwolni się którykolwiek ołtarz kanonicki; zwolnił się niniejszy, przez awans S. K. Wierusza-Kowalskiego na kantorię 26 II 1706). Zmarł 26 I 1714. Pochówek przy ołtarzu. Brak płyty nagrobnej (nie ma też jej w spisie z końca XVIII w.).

(5) Maciej Aleksander Sołtyk, kanonik od 17 II 1714, zmarł 8 XII 1749 jako biskup sufragana chełmiński, lecz do śmierci pozostawał członkiem kapituły warmińskiej. Pochówek poza Fromborkiem.

(5) Klaudiusz Józef Huguenin, kanonik od 17 XII 1749, zmarł we Francji w 1763, lecz jego testament otwarto (zapewne wskutek spóźnionej wiadomości) dopiero 4 V 1765 (F. Dittrich, *Der Dom*, s. 701).

(5) Ludwik Lodron, kanonik od 4 V 1765. Swoją kanonikat odsprzedał 28 VIII 1766 Ignacemu Krasickiemu.

(5) Ignacy Krasicki, kanonik od 28 VIII 1766, kantor od 3 X 1766 (drugi ołtarz w prawym rzędzie).

(16) Jan Bonawentura Weiss, kanonik od 23 XI 1765 (kanonikat otrzymał po śmierci kantora J. K. Linka 3 IX 1765, toteż musiał odczekać, aż zwolni się ołtarz kanonicki – por. wyżej), zmarł 13 II 1769 w swej kurii św. Michała we Fromborku. Pochówek w krypcie. Brak płyty.

(16) Andrzej Płaskowski, kanonik po 13 II 1769, zmarł 28 I 1802. Pochówek w krypcie. Brak płyty.

Ołtarz św. Wawrzyńca – ósmy w prawym rzędzie

(16) Elias Daret, kanonik od 18 II 1479, zmarł 8 XI 1498. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna przemieszczona – pod ścianą północną katedry, pomiędzy dwoma ostatnimi filarami. Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo (dominus Helias [optavit altare] ultimum [in latere domini decani] – *Ordinatio altarium*, 11 I 1480).

(15) Albert Bischof, kanonik od 27 VII 1490, otrzymał ołtarz szósty w prawym rzędzie (po zmarłym 19 IV 1490 kantorze T. Kynaście), który posiadał dziewięć lat – aż do czasu, gdy zmuszony był ustąpić go Janowi Scultetiemu (bliższe wyjaśnienie – ołtarz szósty w prawym rzędzie), sam zaś objął niniejszy ołtarz, zwolniony 8 XI 1498 wskutek śmierci Eliasza Daret. Zmarł 20 II 1529. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna z inskrypcją obwieszczającą pochówek (hunc specum subii), dziś nie istniejąca (*Inscriptionum*, s. 55, nr 54).

(15) Jan Dantyszek, kanonik po 20 VII 1529, od 20 IX 1537 biskup warmiński.

(15) Stanisław Hozjusz, kanonik od 5 VII 1538, kantor od 14 IV 1539 (drugi ołtarz w prawym rzędzie).

(2) Rafał Konopacki, kanonik od 11 III 1539, zrzekł się kanonikatu 20 VI 1547. Ponieważ kanonikat otrzymał po śmierci Feliksa Reicha, który był kustoszem, musiał odczekać, aż zwolni się

ołtarz kanonicki – co nastąpiło w związku z rychłą nominacją S. Hozjusza na kustodię (w marcu 1539), a w końcu jednak na kantorię (14 IV 1539).

(2) Jan Lubodziński, kanonik od 21 VII 1547, zmarł 24 III 1562 jako biskup chełmiński, pochowany w Chełmży. Kanonikat warmiński, a zatem i ołtarz, posiadał do śmierci.

(2) Jan Grodecki, kanonik od 10 IV 1562, zrzekł się kanonikatu 24 VII 1573 jako biskup ołomuniecki. Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo (In altari d. Joannis Grodetii vicaria s. Laurentii – *Acta visitationum*, 1565–1572, k. 218b; pod rokiem 1573 nazwiska tego już nie odnotowano).

(2) Stanisław Hozjusz z Bezdan (właściwie z Bezdonia pod Wilnem), kanonik od 16 III 1576, zmarł 27 IV 1611. Pochówek przy ołtarzu. Płyta nagrobna przemieszczona – przy ścianie południowej katedry, naprzeciwko piątego filara ołtarzowego w prawym rzędzie. Posiadanie ołtarza potwierdzone źródłowo (Inventarium altaris 8 in parte australi, tit. s. Laurentii, quod est d. Stanislai Hosii de Bezdan – *Inwentarz ołtarzy*, 1578, s. 531).

(2) Andrzej Łysakowski, kanonik od 3 VI 1611, zmarł 21 IV 1635 w Barczewie i tam pochowany (d. Andreas Lysakowski, can. Cathedralis Varm. sepultus in nostra ecclesia – W. Koppenhagen, *Die Totentafel*, s. 154, nr 15).

(2) Przemysław Szemborowski, kanonik od 4 XI 1636, kustosz od 19 VIII 1643 (po zmarłym 20 VII 1643 W. Kobierzyckim – drugi ołtarz w lewym rzędzie).

(7) Andrzej Basius, kanonik od 19 VIII 1643, kustosz od 11 IV 1665 (drugi ołtarz w lewym rzędzie).

(7) Adam Zygmunt Konarski, kanonik od 18 XII 1665, kantor od 20 I 1669 (drugi ołtarz w lewym rzędzie). Szczególny przypadek, gdy kanonik dziedziczył ołtarz po prałacie. Stało się to możliwe dlatego, iż A. Basius, poprzednik Konarskiego, zmarł zaledwie kilka miesięcy po objęciu prałatury, gdy zwolniony przezeń ołtarz kanonicki wciąż jeszcze wakował.

(4) Jan Kazimierz Wołowski, kanonik od 21 IX 1668, dziekan od 1 X 1692 (pierwszy ołtarz w prawym rzędzie). Posiadanie przezeń niniejszego ołtarza potwierdza fakt, iż Wołowski był jego fundatorem, o czym świadczy inskrypcja oraz herb fundatora (M. Arszyński, M. Kutzner, *Katalog*, s. 65).

(2) Adam Sarnowski, kanonik od 1 X 1692, zmarł 18 VIII 1693. Pochówek niewątpliwie przy ołtarzu, choć jego epitafium istniało w kaplicy św. Anny we Fromborku.

(2) Kazimierz Prażmowski, kanonik od 18 XII 1693, zrezygnował z kanonikatu w 1697.

(2) Dominik Sienieński, kanonik od 7 XI 1697, zrzekł się kanonikatu 18 XII 1722 na korzyść królewskiego nominata na biskupstwo, Krzysztofa Andrzeja Szembeka.

(2) Krzysztof Andrzej Szembek, kanonik od 27 I 1723, zrezygnował z kanonikatu 8 XI 1724 w związku z wyborem na warmińską stolicę biskupią.

(2) Rajmund Józef Accoramboni, kanonik od 9 II 1725, zrzekł się kanonikatu przed 6 X 1730 na korzyść Ignacego Accoramboniego.

(2) Ignacy Accoramboni, kanonik od 6 X 1730, wicekustosz 1739–1743; nie zmienił swego ołtarza kanonickiego, zmarł 7 XII 1793. Pochówek w krypcie. Brak płyty.

(2) Justyn Soczewski, kanonik od 7 XII 1793, zmarł 5 XI 1821. Pochówek w krypcie. Brak płyty.

Kanonikat – Altar – Grab.
Die Besetzung von Kanonikaten, Zuteilung von Altären und Frage der Beisetzungen im Frauenburger Dom zwischen 15. und 18. Jahrhundert

Zusammenfassung

Das ermländische Domkapitel hatte seit Ende des 13. Jhs. seinen Sitz im Dom der ermländischen Bischöfe zu Frauenburg inne. Das Domstift bestand aus 16 Kanonikern, daher befanden sich im Domgebäude auch 16 Altäre, die in zwei Reihen – der rechten und der linken – in beiden Nebenschiffen der Frauenburger Kathedrale aufgestellt wurden. Jedem Domkapitular gehörte ein Altar, den er nach dem Tode seines Vorgängers erbt. Üblicherweise erfolgte die Beisetzung eines verstorbenen Kanonikers in der Nähe seines Altars. In der 1. Hälfte des 16. Jhs. wurde eine Liste von allen Altarbesitzern erstellt, die zu dieser Zeit noch lebten, und auch von denen, an die sich man noch erinnern konnte. Auf diese Weise entstanden 16 Namenslisten, die den 16 Kanonikaten entsprachen. Die Verzeichnisse wurden bis in das 18. Jh. fortgesetzt. Heute kann man die Nachfolge von Domherren im Rahmen jedes Kanonikats und dadurch auch die Nachfolge der Übergabe von entsprechenden Altären aufgrund vorhandener Listen feststellen. Es dürfte man glauben, auf diese Weise auch die Altäre und die entsprechenden Beisetzungsplätze von einzelnen Kanonikern festlegen zu können, leider ist es nicht der Fall, da keine von den Namenslisten einem konkreten Altar zugeschrieben wurde. Es ist auch nicht möglich, für jeden Altar eine Namensliste von Nachfolgern zu erstellen, denn die Übergabe von Altären vom Tod des Vorgängers abhängig war. Beispielsweise, wenn ein Kanoniker zum Prälat wurde, bekam er einen Altar von eigener Prälatur und stellte damit dem Nachfolger den bisher genutzten Altar zur Verfügung. Der Nachfolger musste jedoch gar nicht aus der Namensliste für das jeweilige Kanonikat gewählt werden. Den Altar bekam dieser Kanoniker, der nach dem Tode seines Vorgängers einen Posten im Domstift bezog. Dazu kamen weitere Komplikationen. Ein neuer Kanoniker durfte nach seinem Vorgänger nicht nur das Amt, sondern auch den Altar übernehmen, jedoch nur unter der Bedingung, dass es keinen anderen gegeben hatte, der auf einen freien Altar wartete. Es konnte doch jemand geben, der seinen Altar nach einem verstorbenen Prälat erhielt, und es ist bekannt, dass nach einem Prälat nur ein neuer Prälat den Altar übernehmen durfte. Solche Probleme, die mit der Nachfolge im Kanonikeramt zusammenhingen und bei der Übergabe von einzelnen Altären zum Ausdruck kamen, erschwerten den Forschern den Versuch, die Beisetzungsplätze von einzelnen Kanonikern festzustellen. Die Lage wurde zusätzlich dadurch kompliziert, dass man im Jahre 1861 sehr leichtsinnig die Grabplatten aus den ursprünglichen Plätzen bei den Altären abgehoben und auf freiwillige Weise an den Nebenwänden der Kathedrale wieder aufgestellt hat. Die Schwierigkeiten wurden besonders sichtbar, als das Interesse am Grab eines berühmten Frauenburger Kanonikers Nicolaus Kopernikus geweckt wurde. Im Jahre 1866 stellte Leopold Prowe völlig irrtümlich fest, dem Kopernikus wäre der siebte Altar in der rechten Reihe zugeschrieben. Einen Beweis dafür sollte ein Epitaphium darstellen, das man im Jahre 1581, also 38 Jahre nach dem Tode des Astronomen, an eine Wand in der Nähe vom eben genannten Altar gebracht hatte. Auf den ausdrücklichen Wunsch von Bischof Kromer, den Stifter des Grabdenkmals, sollte das Epitaphium „neben dem Grab“ lokalisiert werden. In der Überzeugung, dass es tatsächlich so geschah, hat man im Jahre 1939 unter der Aufsicht vom Provinzial-Konservator der Kunstdenkmäler Conrades die angeblichen Überreste von Kopernikus ausgegraben und nach Königsberg gebracht, wo das Alter des Verstorbenen festgestellt werden sollte (Kopernikus starb im Alter von 70 Jahren). Der Krieg hinderte daran, die Untersuchungen zu Ende zu bringen, und die Ergebnisse bleiben bis heute unbekannt. Jedoch hält man heute diese Vermutung für ein Irrtum. Bereits im Jahre 1941 bewies doch der hervorragende Forscher der ermländischen Quellen, Hans Schamuch, dass dem Kopernikus nicht der siebte, sondern der vierte Altar in der rechten Reihe gehörte. Aber dadurch stimmte die angebliche Beisetzungsstelle mit dem entsprechenden Altar nicht mehr überein. Hans Schmauch versuchte diesen Widerspruch durch den Mangel am Platz in der Nähe vom Kopernikus' Altar zu erklären, aber ein anderer Forscher, E. Brachvogel, hegte einige Zweifel, indem er bewies, dass es genug Platz für eine Beisetzung auch beim vierten Altar gegeben hätte. Und so blieb die Frage bis heute ungelöst. Heute, wenn die Besetzung von allen 16 Altären zwischen dem 15. und 18. Jahrhundert genau bekannt ist und die Regel der Beisetzung neben den Altären völlig bestätigt wurde, ist es klar, dass man eher mit einem Platzmangel an den Wänden zu tun hatte, wo die Epitaphien angebracht werden sollten. Und so führt uns eine ganze Reihe von Beweisen zur endgültigen Feststellung, dass Kopernikus doch bei seinem Altar beerdigt, obwohl sein Epitaphium erst 20 Meter weiter aufgehängt wurde, also dort, wo man noch den Platz finden konnte.

Übersetzung Magdalena I. Sacha